

Norges miljø- og
biovitenskapelige
universitet

Masteroppgave 2019 30 stp
Fakultetet for landskap og samfunn (LANDSAM)

En bynær storfjellsopplevelse: Bærekraftig tilrettelegging av naturbasert turisme i Åndalsnes

A mountain experience close to the city:
Sustainable development of mountain tourism in Åndalsnes

Johanne Askim Adde
Master i Landskapsarkitektur

*No one will protect what they don't care about,
and no one will care about what
they have never experienced.*

David Attenborough

Tittel: En bynær storfjellsopplevelse:
Bærekraftig tilrettelegging av
naturbasert turisme i Åndalsnes.

Title: A mountain experience close to the city:
Sustainable development of nature based
tourism in Åndalsnes

Johanne Askim Adde
2019

Hovedveileder

Kathrine Omnia Strøm

Landskapsarkitekt/dosent, fakultetet for landskap og
samfunn NMBU.

Biveileder

Marius Fiskevol

Førsteamanuensis, Fakultetet for andskap og
samfunn NMBU.

Format: 281 x 225 mm

Trykkeri: Norsk Aero

Antall sider: 128

Studiepoeng: 30 stp

Emneord:

Bærekraftig tilrettelegging, storfjellsopplevelse,
naturbasert turisme, Åndalsnes

Keyword:

Sustainable development, mountain experience,
nature based tourism, Åndalsnes

Kilder:

Fullstendig referanseliste oppgis bakerst i
dokumentet

Figurer: Dersom annet ikke er oppgitt er foto,
figurer og illustrasjoner forfatterens egne.

Fullstendig figurliste oppgis bakers i dokumentet

Figur. 1.1: Utsikt fra Blånebbå i Romsdalen

Forord

Jeg husker godt de første turene mine i fjellet. Hvor sliten de korte beina mine var etter å ha tilbakelagt smale stier, tråkket i myr og lyng, balansert seg over små og store steiner i den uendelige ura. Følelsen av å nå toppen var spesiell, og hver bestigning ble en seier. I ung alder handlet det kanskje mest om å nå toppen for å nyte melkesjokoladen mamma og pappa hadde lokket med hele veien. I dag handler det fortsatt om sjokoladen, men i større grad også om en pustepause, et friminutt der jeg kan koble av fra en ellers travel hverdag, utfordre meg selv, slite meg ut på veien opp, samt stoppe opp og nyte det unike landskapet fjellet byr på. Ja, fascinasjonen for naturen og særlig fjellet har vært der så lenge jeg kan huske, og av en eller annen grunn blir dragingen mot det bare sterkere desto eldre jeg blir. Det får meg til å undre, undre over fjellet som landskap, om menneskers søken mot det bratte og utfordrende, mot det stille og urørte, mot bestigning og mestring, mot ro og sjelefred, og i denne oppgavens sammenheng mot bevaring, tilrettelegging og opplevelse av noe unikt og storslått.

Denne masteroppgaven markerer avslutningen på min studietid som til sammen utgjør fem og et halvt år med skolegang på bachelor- og masternivå. Det tre første årene ble gjennomført ved Høgskolen i Sogn og Fjordane der jeg fikk en bachelorgrad i landskapsplanlegging. Etter tre år i Sogndal fortsatte mine studier ved NMBU som har utgjort en studieperiode på to og et halvt år og som nå avsluttes med en mastergrad i landskapsarkitektur. Det har vært en spennende, lærerik og innholdsrik reise. Gjennom studiet har jeg fått mulighet til å utforske min nysgjerrighet og interesse for å forstå sammenhenger mellom landskapet vi omgir oss med, og hvordan jeg

som landskapsarkitekt kan bidra til en utvikling der både natur og menneskers interesse ivaretas. Det er komplekse tema vi arbeider med, og studiet har på mange måter gjort meg mer oppmerksom på landskapets rolle og hvordan det påvirker oss. En tilrettelagt sti med sherpatrapper vil gi en annen opplevelse enn et smalt og naturlig sauetråkk, på samme måte som at store folkemengder av turister kan fremkalle en kaotisk følelse i et ellers stille landskap. Grad av tilrettelegging former turens og landskapets karakter, uten at man nødvendigvis tenker så mye over det, men vi lar oss alle påvirke av det, på samme måte som at vi mennesker påvirker omgivelsene våre. Med en personlig fascinasjon for naturen og fjellet har jeg de siste somrene jobbet ved Hotel Aak i Romsdalen. Jobb oppholdet kombinert med flere turer på fritiden både sommer og vinter har gitt meg innblikk i kvaliteter og utfordringer knyttet til turismen og utviklingen av landskapet der. Denne oppgaven er et bidrag til arbeidet med å ivareta og videreutvikle Åndalsnes populære tur opp til Nesaksal, samt tilrettelegge for håndtering av den stadig økende fjell turismen i dette området. Studieområdet har de siste årene fått en spesiell plass i hjertet mitt, og motivasjonen for oppgaven både personlig og faglig er at jeg ønsker at Åndalsnes skal være et godt sted å besøke, og et godt sted å bo.

En stor takk går til prosjektleder av Romsdalseggen Anita Buckley ved Tindesenteret, som ved tidlig oppstart av oppgaven har vist stor entusiasme for problemstillingen og lagt til rette for en best mulig gjennomføring underveis ved møter, rask respons på spørsmål og innhenting av informasjon. Det har vært spennende å få muligheten til å arbeide så tett med et område som er under press med en økende turisme, samt tilrettel-

eggingsprosjekt som pågående søknadsprosess om status som Nasjonal turiststi, og med en særlig dagsaktuell planprosess om bygging av gondol, der lokale og kommunale aktører har ytret at denne prosjektoppgaven er av interesse med tanke på nye innspill sett fra et landskapsarkitekronisk perspektiv. Ellers går en takk til Kyrre Buxerud for fotografering av manglende perspektiver når tiden ble for knapp til at jeg kunne ta turen på nytt selv. I tillegg vil jeg rette en spesiell takk til alle ansatte ved Hotel Aak, en unik gjeng som formidler et ekte og raust produkt, og som gjorde arbeidsdagene til en lek underveis i feltarbeidet sommeren 2019.

Ved NMBU takker jeg min hovedveileder Kathrine Omnia Strøm for gode diskusjoner, smittende engasjement og et årvåkent blikk gjennom hele masterperioden. Det har vært verdifulle veiledningstimer for å klare å finne veien gjennom et komplekst og noe abstrakt tema. I tillegg har biveileder Marius Fiskevold bidratt med viktige innspill og gode samtaler knyttet til analysedelen og landskapsperspektivet.

Til slutt vil jeg takke familie og gode venner for uvurderlig støtte gjennom denne noe intense arbeidsperioden. Jeg er særlig takknemlig for mine foreldres innsats fra tidlig av der de på utallige turer i ulikt landskap har viset meg og mine yngre søsken gleden ved å være ute, og ikke minst gleden av å bestige fjellet. Det har helt klart formet meg til den jeg er i dag, med en sterk tilhørighet til naturen og fjellet, noe som kommer til uttrykk i denne oppgaven da mitt engasjement og min motivasjon for å ta vare på naturen, landskapet og menneskene i Romsdalen er stor.

Johanne Aslind Adde

Ås, desember, 2019

Sammendrag

Turistene strømmer til Åndalsnes, og stadig flere ønsker å oppleve det unike landskapet den lille byen klemte mellom fjord og fjell kan by på. Årlig besøker nærmere 1 million turister Romsdalen, og i 2018 gikk hele 25 000 mennesker over den stadig mer populære Romsdalseggen. Rauma kommune har det siste tiåret bygd et solid rykte som en kommune for naturglade mennesker, og blir omtalt som Norges Tindehovedstad. Naturen og særlig fjellene utgjør et viktig grunnlag for kommunens rykte, og spiller en viktig rolle for verdiskapningen i reiselivet.

Den økende trenden innen naturbasert turisme, som handler om menneskers aktivitet når de besøker naturområder utenfor sine vanlige omgivelser, fører med seg mye positivt, men også utfordringer i form av slitasje på populære attraksjoner. Nesaksla er en bynær og spektakulær fjelltopp som i stor grad gjenspeiler en slik trend der stien over tid har blitt utsatt for en dramatisk endringsprosess. Store erosjonsskader som følge av den økende besøkmengden, har resultert i brede tråkk og et nettverk av blottlagte røtter. Dette forringer i ulik grad naturopplevelsen til de besøkende, der flere turister i en spørreundersøkelse sier at de opplever disse partiene som ubehagelige og krevende. Samtidig har en rekke tilretteleggings tiltak blitt gjennomført de senere årene. Tilretteleggingen tilgjengeliggjør turen og ivaretar natur og opplevelse der tiltakene er gjennomført. Samtidig skaper de

utfordringer på parti som i mindre grad er tilrettelagt.

På grunn av en stadig sterkere endringsprosess av stien til Nesaksla og turen over Romsdalseggen har Norsk Tindesenter et ønske om å sikre naturopplevelsen og reiselivsproduktet for videre fremtid. En søknad om autorisasjon om Nasjonal turiststi er levert, og ønsket er at autorisasjonen skal sikre en bærekraftig utvikling av Åndalsnes som turistdestinasjon. Ordningen med Nasjonale turiststier skal sikre at de særlig populære turiststiene i Norge ivaretas, og skal ikke legge til rette for mer utbygging enn nødvendig. Stiene skal ivareta allemannsretten, norsk friluftstradisjon, og bidra til at alle får en god opplevelse i naturen selv om området utsettes for stor turisttrafikk. Dette skal i praksis løses med en naturvennlig tilnærming til tilretteleggingen.

Samtidig har Rauma kommune vedtatt Romsdalsgondolen, og en fremtidig satsning på gondolutrusten er en realitet. Motstanden mot gondolen er stor og har vekket sterke følelser hos en andel fjellglade mennesker. Motstanden har blitt ytret gjennom gjentagende artikler og leserinnlegg i den lokale avisen, og bunner i en rekke immaterielle verdier knyttet til fjellet Nesaksla, der endringene gondolen medfører blir sett på som svært negative.

Med den europeiske landskapskonvensjonen har Norge i den offentlige planleggingen og forvaltning

av landskap forpliktet seg til å være bevisst hvilke krefter som bidrar til endringer i landskapet, der overordnet mål er at endringen som skjer, i størst mulig grad skal styrke menneskers relasjon til sine omgivelser. Konvensjonen er svært aktuell i denne oppgavens problemstilling som tar for seg hvordan man ved bruk av landskapsarkitektoniske tiltak kan sikre en bærekraftig utvikling av storfjellsopplevelsen knyttet til Nesaksla i Åndalsnes. Oppgaven viser, ved hjelp av en landskapsressursanalyse funn som synliggjør viktigheten av å ivareta og styrke landskapets karakteristiske preg i en videre utvikling der landskapet i stor grad trues av en økende trend med kommersielt tilrettelagt landskap. Skal endringene i landskapet som følge av økt turisme ivareta lokalbefolkningens tilknytning til sine omgivelser, og fremdeles være et populært reiselivsprodukt er det viktig med en helhetlig tilnærming i planlegging av landskapet, der næringsinteresser og naturvennlig tilrettelegging i større grad må samkjøres. Oppgaven konkluderer med noen overordnede tiltak som belyser hvordan bevisst bruk av naturvennlig tilrettelegging vil styrke, bevare og tilgjengeliggjøre storfjellsopplevelsen, og løfte fram de særegne kvalitetene der landskapet ivaretas som et unikt produkt både for reiselivet og friluftslivet.

Summary

An increasing amount of tourists are coming to Åndalsnes, to experience the unique landscape between the fjord and the mountains. Every year, nearly 1 million tourists are visiting Romsdalen, and in 2018 as many as 25 000 people hiked across the popular Romsdalseggen. The municipality of Rauma has for the past decade built a solid reputation as a community for nature minded people and is referred to as the mountain capital of Norway. The nature and especially the mountains form an important basis for the municipality's reputation and play an important role in the tourist-based value creation.

There are pros and cons related to the growing trend in nature-based tourism, which is about people's activities when visiting the nature outside their own backyard. Nesaksla is a spectacular mountain peak close to the city, and the path from the city up to the top has been subjected to a great change over time. Extensive erosion damage as a result of the increasing number of visitors has resulted in a network of pathways and exposed roots. These changes have had a negative impact on some visitors' experiences of the hike across Romsdalseggen, and a recent survey showed that a large proportion of the tourists experienced this part of the trail as unpleasant and demanding. At the same time, a number of actions has taken place to improve the trail over the past years. Such environmental adaptations makes the trip availa-

ble for more people and protects the nature against more damage. At the same time, the challenges are maintained for those parts of the path without such adaptations.

Due to the continuous erosion to the Nesaksla trail and the hike across Romsdalseggen, the Norwegian Tindesenter has a desire to protect this trail for the future. An application for authorization as a National Tourist Trail has been submitted and the wish is to ensure a sustainable development of the future tourism across Romsdalseggen. The National Tourist Trails are intended to ensure the public access to land which is given by the Norwegian legislation and should be established by using a nature friendly approach to the adaptation.

At the same time, the municipality of Rauma has approved the Romsdals gondola. The opposition against the gondola is great and has aroused strong emotions in a large group of people who loves the mountains and the untouched nature. The opposition has been expressed through articles and reader posts in the local newspaper, where the changes the gondola brings are seen as very negative.

With the European Landscape Convention, Norway has in its public planning and landscape management committed to be aware of the forces that contribute to changes in the landscape. The overall goal is to ensure that the changes taking place will strengthen the hu-

man relations with their surroundings. The Convention is very relevant to the objective of this thesis's aiming to show how to use landscape architecture to ensure sustainable development of the great mountain experience associated with Nesaksla in Åndalsnes. The thesis represents, by means of a landscape resource analysis and current literature, findings that highlight the importance of preserving and strengthening the landscape's features in the future, because the landscape is largely threatened by an increasing amount of commercially adapted landscapes. If the changes in the landscape, as a result of increased tourism, are going to preserve the local people's connection to their surroundings, and still be popular to the tourists, it is important to take a holistic approach in the planning of the landscape, where business interests and nature-friendly facilitation must be more closely aligned. This thesis concludes by illustrating how the use of an nature-friendly action will enhance, preserve and make available the great mountain experience, and highlight the peculiar qualities in which the landscape is preserved as a unique product for both tourism and the outdoor life.

Figur 1.2: Trollveggen over skyene

INNHOLD

DEL 1	INNLEDNING	10
	Bakgrunn	11
	Studieområde	12
	Problemstilling	13
	Metode og Struktur	14
	Sentrale begrep	16
DEL 2	TEORI	18
	Landskap og menneske	19
	Landskap i endring	20
	Landskapsbildet	22
	Fjellandskapet	24
	Naturbasert reiseliv	28
	Bærekraftig reiseliv	28
	Dagens trend innen naturbasert reiseliv	30
	Nasjonalt turiststi	32
	Tilrettelegging	33
	Tilrettelegging av stien	35
	Natursyn	36
	Rauma kommune	38
	Åndalsnes & Romsdalen turistdestinasjon	39
	Romsdalsgondolen	40
	Gondol og bærekraftig utvikling	41
DEL 3	LANDSKAPSRESSURSANALYSE	46
	Landskapsressursanalyse (LRA)	47
	Del 1. Landskapskarakteranalyse	48
	Studieområde	50
	Landformer og vann	51
	Vegetasjon	54
	Bebyggelse og struktur	58
	Kulturhistorie og kulturelle preferanser	62
	Romlig - estetiske forhold	65
	Landskapskarakter	71

	Del 2 : Stadkjensle	74
	Spørreundersøkelse Romsdalseggen	76
	Romsdalseggen og sterke følelser	78
	Landskapsressursanalyse funn	83
DEL 4	DISKUSJON & UTFORMINGSPRINSIPP	84
	Diskusjon	85
	Endringer i by- og fjellandskapet	85
	Bærekraftig utvikling av Nesaksla	88
	Balanse mellom friluftslig og turisme på Nesaksla	90
	Utformingsprinsipp	92
DEL 5	TILTAK	94
	Bakgrunn tiltak	95
	Sti	98
	Element/materialbruk: Sti	99
	Landsskapsarkitektoniske tiltak: Sti	100
	Opphold, informasjon, utsikt	104
	Element/materialbruk:	105
	Opphold, informasjon, utsikt	106
	Landskapsarkitektoniske tiltak:	
	Opphold, informasjon, utsikt.	114
	Oppsummering tiltak	115
	Konklusjon	
DEL 6	REFLEKSJON	116
	Avsluttende refleksjon	117
	Figurliste	120
	Kildeliste	120

INNLEDNING

Bakgrunn

Så fortalte han om Åndalsnes, et lite tettsted oppe i Romsdalen omgitt av høye fjell, hvor det var så vakkert at moren hans alltid hadde sagt at det var der Gud hadde begynt da han skapte verden, og at han hadde brukt så lang tid på naturen i Romsdalen at resten av verden måtte gjøres i hui og hast for å bli ferdig til søndag (Nesbø, 1997).

Slik lyder et utdrag fra den kjente norske boken Flaggermusmannen skrevet av Jo Nesbø, og er en av mange skildringer som beskriver den lille byen Åndalsnes som ligger klemt mellom fjor og fjell i Rauma kommune, i Møre og Romsdal fylke. Visit Norway reklamerer på sine hjemmesider om den smaragdergrønne elva Rauma, stupbratte fjellsider, flotte broer og frodige fossefall (Visit Norway, 2019). Det lokkes med en sentral beliggenhet som gjør det enkelt for tog-, cruiseskip-, fly- og bilturisten å oppsøke dette unike stedet, også kalt Norges Tindehovedstad. Markedsføring fra reiselivet har de siste årene gitt en betraktelig vekst i turismen i Åndalsnes, og området med sine majestetiske fjell står i dag på topplistene over steder å besøke i Norge (TripAdvisor Norge, 2019). Den økende mengden besøkende, og da spesielt innen naturbasert turisme der mennesker kommer for å oppleve det unike landskapet (Fredman, Reinius & Lundberg, 2009) har de siste årene medført sprenget kapasitet på attraktive og tilgjengelige naturområder. Dette kommer til syne på stien knyttet til byfjellet Nesaksla, en bynær storfjellsopplevelse som kan nås på litt over to timer fra Tindesenteret i sentrum. Turen inngår også som en del av nedstigningspartiet til den populære turen over Romsdalseggen som i VG våren 2019 ble omtalt som ”Norges nye skrytetur”, og som ”den heteste fjellturen du kan gå” der ”det er lett

å skjønne hvorfor” (Okkelmo, 2019). Her har stien opp og ned fra Nesaksla over tid i det bratte, kuperte terrenget blitt utsatt for omfattende og gjentakende tråkk fra ivrige turgåere. Belastningen har gitt store erosjonsskader på dekket, og stien preges i dag av brede tråkk og et nettverk av blottlagte røtter. I en strategi for besøksutvikling utarbeidet av Norsk Tindesenter for Romsdalseggen legges det opp til at 150 000 besøkende skal ha gått turen innen de fem neste årene (Norsk Tindesenter, 2018). Dette medfører økt trykk på et terreng som allerede er på bristepunktet til hva det kan tåle. Økt turisme gir utfordringer, men også muligheter i form av lokal verdiskapning. For mange mindre steder i Norge slik som Åndalsnes er reiselivsnæringen et nødvendig inntektsgrunnlag. I dag søker et flertall av turistene som besøker Åndalsnes den storslåtte urorte naturopplevelsen noe som kan ses gjennom den økende populariteten av turen over Romsdalseggen. Denne opplevelsen kan i årene som kommer være historisk, og i stedet erstattet med et kaotisk produkt bestående av køer i fjellet og ihjelgåtte stier, der det en gang opprinnelige landskapet gradvis og usynlig har blitt endret i uønsket retning. Det er derfor viktigere enn noen gang å være bevisst disse endringene og fremme en bærekraftig utvikling som sikrer naturkvaliteter som gir gode opplevelser både for besøkende og fastboende (Miljøverndepartementet, 2009).

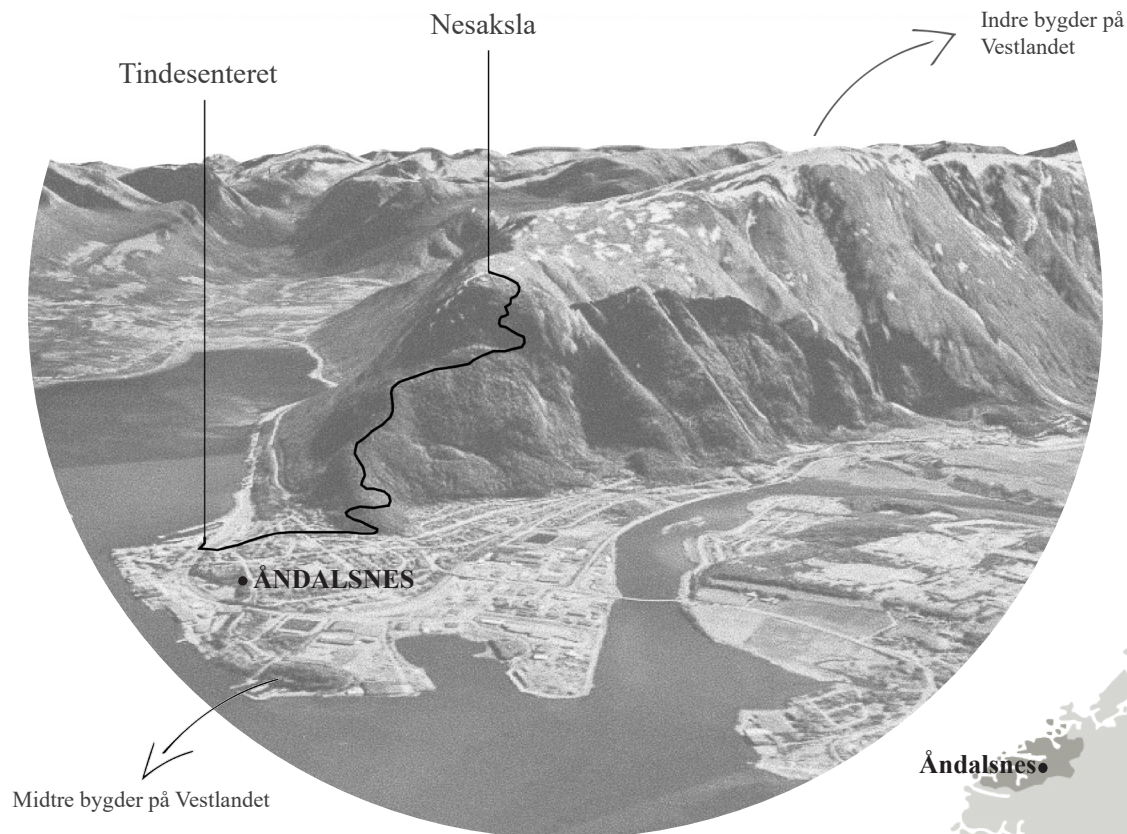
Med bakgrunn i Nesaksla og Romsdalseggens utvikling som en stadig mer attraktiv fjelltur og naturopplevelse å ta del i, har det blitt satt i gang ulike tiltak for å håndtere den massive pågangen. Utiktene for utviklingen spriker i to vidt forskjellige retningen. Den ene i retning mot å ivareta og tilret-

telegge med utgangspunkt i nåværende merkevare Romsdalseggen, der ønsket er å tilrettelegge ved å få turen autorisert som Nasjonal turiststi. På den andre siden har private aktører i firmaet Romsdalen AS i skrivende stund pågående planer om å bygge gondol til toppen av Nesaksla. Gondolen er godkjent i kommuneplanen og er nå inne i en fase for godkjenning av detaljregulering, men innsigelser og innvendinger har skapt store debatter både regionalt og lokalt. De to prosjektene synliggjør den komplekse utfordringen planlegging og tilrettelegging knyttet til bruk og kommersialisering av landskap utgjør. Bakgrunnen for valg av denne oppgaven bunner i stor grad i disse to retningene, der jeg som landskapsarkitekt ønsker å bidra med et nytt syn i saken. Det er ikke til å legge skjul på at mitt hjerte både faglig og personlig banker sterkt for naturen. Det er derfor utrolig spennende og interessant å begi seg ut på denne oppgaven der motivasjonen er å komme med nye innspill til utviklingen av storfjellsopplevelsen Nesaksla, sett fra et landskapsarkitektonisk perspektiv. Gondolbygging og søknad om nasjonal turiststi er ikke hovedtemaer i oppgaven, men det er svært aktuelle sideprosesser som er førende for min interesse for Åndalsnes og Nesaksla som studieområde. Særlig har motivasjonen for å finne en alternativ løsning til gondol vært sterk. Det har gjort meg nysgjerrig på hvordan man på en bærekraftig måte kan videreutvikle storfjellsopplevelsen knyttet til Nesaksla. Er godnolutbygging en bærekraftig løsning? Eller finnes det andre løsninger der landskapsarkitektoniske tiltak kan fremme en utvikling som ivaretar stedets kvaliteter, og samtidig styrker og ivaretar lokalbefolkningens og besøkendes tilknytning til Nesaksla som landskap?

Studieområde

Studieområdet har utgangspunkt i Åndalsnes, et lite tettsted som ligger plassert i Rauma kommune, i Møre og Romsdal fylke, med kort avstand til Molde, Ålesund og Kristiansund. Kommunen har i dag 7 464 innbyggere og det er forventet en reduksjon til 7 276 innen 2030 (SSB, 2019). Åndalsnes fikk i 2016 på bakgrunn av et nytt kompetansesenter med navnet Tindesenteret status som Norges Tindehovedstad, der merkevaren gjenspeiler kommunens mangeårige satsning på visjonen 'Verdens beste kommune for naturglade mennesker' (Rauma kommune, 2019).

I studieområdet er den overordnede avgrensningen noe diffus der den i store trekk begrenses av de lange og korte siktlinjene studieområdet byr på. Det konkrete studieområdet sett på et nærmere plan tar for seg strekningen fra Tindesenteret i sentrum og raskeste ganglinje derfra til Nesaksla. Studieområdet er del av landskapsregionen Indre bygder på Vestlandet og grenser nært til Midtre bygder på Vestlandet. Felles for begge disse landskapsregionene er et landskap bestående av fjord, høye fjell og dype daler (Puschmann, 2005). Siden landskap kan studeres og forstås på ulike skala, fra det regionale til det lokale, har det vært nødvendig å ikke sette en klar grense for det overordnede bildet i denne oppgaven, da strekningen fra Tindesenteret til Nesaksla må forstås i en større regional kontekst.

Figur 2.1: Studieområde i Åndalsnes

Figur 2.2: Åndalsnes i norgeskartet

Problemstilling

Bærekraft er et vidt begrep som i overordnet form handler om en utvikling som tilfredsstillende dagens behov uten å ødelegge fremtidige generasjoners mulighet til å tilfredsstillende sine behov (Tjernshaugen og Olerud, 2018). En bærekraftig tilrettelegging handler i denne oppgaven mer spesifikt om forhold knyttet til bruk av natur i form av friluftsliv, og møte med en stadig økende naturbasert turisme. Naturvennlig tilrettelegging er en bærekraftig innfallsvinkel til tilrettelegging av friluftslivet, og er førende i denne oppgavens mål om å imøtekomme bærekraftighet. Bærekraftig tilrettelegging defineres derfor i denne oppgaven som naturvennlig tilrettelegging, det vil si tilrettelegging i form av fysiske grep som kan gjennomføres med så liten miljøbelastning og så små inngrep i naturmiljøet og kulturlandskapet som mulig, slik at naturmangfoldet og kvaliteten på friluftsopplevelsen ivaretas (Miljødirektoratet, 2019c). Landskapsarkitektoniske tiltak handler om å planlegge, og ta i bruk bestemte formgivningsprinsipp for å oppnå ønsket virkning.

I studieområdet handler dette om å imøtekomme en utvikling der den stadig økende turismen ikke går på bekostning av storfjellsopplevelsen knyttet til Nesaksla, eller svekker lokalbefolkningens tilknytning til fjellet og opplevelsen området gir. Landskapsarkitektoniske tiltak skal gjennom naturvennlig tilrettelegging fremme en utvikling som imøtekommer bærekraftighet, der den økende turismen ikke går på bekostning av den nåværende storslåtte storfjellsopplevelsen.

Hvordan kan tilrettelegging ved bruk av landskapsarkitektoniske tiltak sikre en bærekraftig utvikling av storfjellsopplevelsen knyttet til byfjellet Nesaksla i Åndalsnes?

Metode og struktur

Denne oppgaven er besvart ved bruk av kvalitativ metode. Metoden er en systematisk måte å undersøke virkeligheten på, og skal være et verktøy for å komme frem til ny kunnskap, eller sjekke holdbarheten av eksisterende kunnskap (Sander, 2017). Kvalitativ metode vektlegger forståelse og analyse av sammenhenger i en prosess hos den enkelte fremfor opptelling av fenomener eller kjennetegn ved en gruppe individer. Ved bruk av kvalitativ metode er man gjerne opptatt av å beskrive, forstå og tolke den menneskelige erfaringens kvaliteter. Dette kan for eksempel være å belyse menneskers følelser, erfaringsprosesser, holdninger og sosiale fenomener. Kvalitativ metode er altså en fremgangsmåte som har som formål å fange opp meninger og opplevelser som det ikke er mulig å tallfeste eller måle, imotsetning til det som har med antall (kvantitativt) å gjøre (Malt, 2015).

For å kunne besvare og belyse oppgavens mål og problemstillinger har fem uker med feltarbeid i Åndalsnes blitt gjennomført i perioden 17- 21.juli 2019. Bruk av landskapsarkitektoniske tiltak i en bærekraftig tilrettelegging tar hensyn til landskapets karakter og studieområdets ulike brukergrupper. For å oppnå en helhetlig forståelse av det aktuelle landskapet har det vært viktig å gjennomføre en landskapsanalyse. Analysen skal gi god forståelse av hva som kjennetegner det gitte studieområdet, og dette blir gjort ved å belyse temaer som naturgitte, kulturhistoriske og romlig-estetiske forhold, samt se på samspillet mellom de ulike temaene. I tillegg til

å utføre en landskapsanalyse som synliggjør de romlige forholdene og hvilke naturlige og menneskeskapt prosesser som foregår i landskapet, har det vært nødvendig å gjennomføre en stadkjensleanalyse. Uttrykket *stadkjensle* er oversatt til nynorsk med inspirasjon fra begrepet *sense of place*, og ble et aktuelt analysetema i forbindelse med at Norge undertegnet den europeiske landskapskonvensjonen i 2004. Stadkjensleanalyse har som formål å kartlegge ulike gruppers forhold til landskapet og skal være et verktøy til bærekraftig verdiskapning og stedsutvikling. Analysemetoden er forholdvis fersk og enda i utprøvningsfasen som en del av et regionalt utviklingsverktøy for landskap og lokalsamfunn. Internasjonalt finnes det flere lignende metoder, men i Norge er metoden så langt praktisert i forbindelse med rurale regioner og lokalsamfunn, som ofte er truet av tap av arbeidsplasser og fraflytting (Clemetsen&Stokke,2014).

Landskapskarakteranalysen og stadkjensleanalysen utgjør til sammen en landskapsressursanalyse (LRA). Gjennom LRA skal hovedproblemstillingen belyses der landskapskarakter og stadkjensle gir grunnlag for forståelse av de tre elementene; (1) Turismens betydning og utfordringer, (2) landskapskvaliteter i studieområdet, og (3) tilretteleggingsbehov. Analysen har en kvalitativ tilnærming som oppsummert kartlegger samspillet mellom landskapet, og eksisterende menneskeskapt konstruksjoner, og gir føringer for formgivningsprinsipp for bærekraftig tilrettelegging. Metoden gir altså en helhetlig tilnærming til

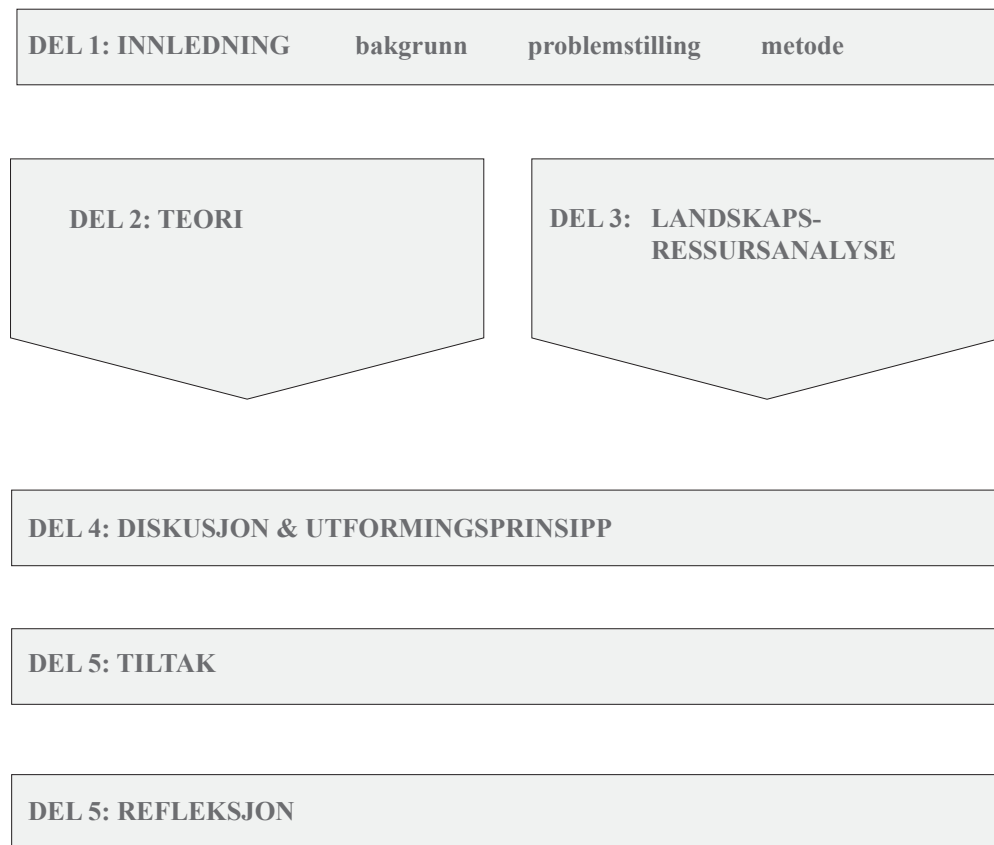
landskapets fysiske forhold samt vektlegger stadkjenslen knyttet til de fysiske forholdene. Ved å vektlegge både fysiske forhold og stadkjensle understøtter fremgangsmåten plan-legging etter den europeiske landskapskonvensjonen, som er en viktig førende faktor i denne oppgaven (Direktoratet for naturforvaltning og Riksantikvaren, 2010).

Landskapskarakteranalysen er etterprøvbart på grunnlag av en systematisk gjennomgang av de fysiske forholdene i landskapet, fordelt på fem ulike analysetema. Avgrensningen av studieområdet er basert på eksisterende gatestruktur og stinettverk, med en overordnet tilnærming med utgangspunkt i Nasjonalt referansesystem for landskap og siktlinjer. Til tross for en systematisk gjennomføring må man være klar over at en landskapskarakteranalyse i ulik grad kan påvirkes av den som analyserer. Bakgrunn, erfaring og tilknytning til landskapet er variabler som påvirker objektiviteten ved fastsetting av landskapskarakter, og må tas med i betraktningen når landskapsanalyse benyttes som metode. Stadkjensleanalysen er i dette tilfellet etterprøvbart med utgangspunkt i at den innhentede informasjonen finnes i en rekke gitte dokument i form av spørreundersøkelse, offentlige dokument og nettbaserte artikler. Det hadde vært ønskelig å gjennomføre en mer omfattende objektiv spørreundersøkelse med fokus på tilhørigheter til landskapet både for lokale og turister. På bakgrunn av begrenset

tid, og at det allerede eksisterer en del håndfaste oppdaterte dokument som synligjør temaet avgjorde jeg å ikke prioritere en slik kartlegging. De aktuelle kildene som synliggjør stadskjenslen knyttet til studieområdet er en spørreundersøkelse som belyser opplevelsen til et utvalg av turgåere over Romsdalseggen, samt ulike dokument og artikler knyttet til planprosess og innsigelser av Romsdalsgondolen. Med utgangspunkt i dokumentenes innfallsport der spørreundersøkelsen søker etter å belyse turgåers opplevelse over Romsdalseggen, samt innspill knyttet til Romsdalsgondolen må man være bevisst at de følelsene som kommer til uttrykk er nært knyttet til en konkret turopplevelse, og en eventuell fremtidig gondol. Dette gir et resultat som kun viser til en spesifikk brukergruppe med et begrenset utvalg personer, og dekker ikke hele lokalbefolkningen.

I søken etter et godt svar på oppgavens problemstilling har jeg i tillegg til å gjennomføre en landskapsressursanalyse valgt å kombinere den empiriske delen med en teoridel. Dette for å skape et best mulig grunnlag for mine diskusjoner og forslag til tilrettelegging i studieområdet. Teoridelen bygger på innhenting av aktuell litteratur som danner et viktig kunnskapsgrunnlag for videre arbeid med oppgaven. Til sammen fører litteraturred, feltarbeid og landskapsressursanalysen med landskapskarakter og stadskjensle, til en bedre forståelse av området. Diskusjon og aktuelle referanseprosjekt leder sammen med teori og analyse frem til forslag som ved bruk av landskapsarkitektoniske tiltak som imøtekomme en bærekraftig tilrettelegging av storfjellsopplevelsen knyttet til Nesaksla. Til slutt avsluttes oppgaven med en egen refleksjons del.

Oppgavens struktur

Figur 2.3: Oppgavens struktur

Sentrale begrep

Landskap

‘Landskap betyr et område slik folk oppfatter det, hvis særpreg er et resultat av påvirkningen fra og samspillet mellom naturlige og/eller menneskelige faktorer’ (Regjeringen, 2009)

Naturbasert turisme

‘Menneskers aktivitet når de besøker naturområder utenfor sine vanlige omgivelser’ (Fredman, 2009). I oppgaven knyttes den naturbaserte turismen i hovedsak til en form for fjellturisme, der mennesker besøker fjellandskapet i Åndalsnes.

Landskapskarakter

‘Et konstruert uttrykk for samspillet mellom et områdes naturgrunnlag, arealbruk, historiske og kulturelle innhold, samt romlige og andre sansbare forhold som særpreger området og adskiller det fra omkringliggende landskap’ (Direktoratet for naturforvaltning og Riksantikvaren, 2010)

Landskapsressursanalyse

Analyseform som gir en helhetlig tilnærming til landskap. Består av en landskapskarakteranalyse og en stadkjensle analyse.

Lokalbefolkning

I oppgaven defineres lokalbefolkningen som mennesker som har bosted eller tilknytning til Rauma kommune.

Besøkende

Omfatter lokalbefolkningen som besøker et sted for rekreasjon.

Bærekraftig utvikling

Utvikling som tilfredsstillter dagens behov uten å ødelegge fremtidige generasjoner muligheter til å tilfredsstillte sine behov. (Tjernshaugen & Olerud, 2018)

Tilrettelegging

Defineres i denne oppgaven som fysiske tiltak som gjennomføres med hensyn til naturverdier og/eller menneskelige behov.

Bærekraftig tilrettelegging

Defineres i denne oppgaven som naturvennlig tilrettelegging der fysiske grep gjennomføres med så liten miljøbelastning og så små inngrep i naturmiljøet og kulturlandskapet som mulig, slik at naturmangfoldet og kvaliteten på friluftsopplevelsen ivaretas (Miljødirektoratet, 2019c).

Storfjellsopplevelse

Naturopplevelse knyttet til fjellandskap.

Nasjonal turiststi:

‘Et område med svært stor attraksjonskraft og opplevelsesverdi. Det er et utvalg av stier og turmål som gjennom langsiktig og helhetlig planlegging tåler meget høyt besøk uten at natur-, kultur- og opplevelseskvaliteten forringes og hvor det store besøket skal bidra til lokal verdiskaping’ (Miljødirektoratet, 2019a)

Bærekraftig reisemål

Destinasjoner som i løpet av en toårs periode i samarbeid med Innovasjon Norge har en rekke valgte satsningsområder i reiselivet som tilfredsstillter kriteriesett og prinsipper for merkeordningen bærekraftig reisemål (Innovasjon Norge, 2019a).

Konsekvensutredning

Særskilt vurdering av de miljø- og samfunnsmessige virkningene som vil komme av en arealplan eller et tiltak (Fladmark, Rausch, Braadland & Sander, 2019).

Figur 2.4: Utsikt mot Åndalsnes

TEORI

Landskap og menneske

Landskapet omgir oss overalt og kan utgjøre både små og store områder, enten vi er i byen, på landet, ved kysten eller på fjellet. Det utgjør et felles livsmiljø for mennesker, planter og dyr. Landskapet er formet over lang tid gjennom samspillet mellom natur og menneske, og er på mange måter et levende arkiv som gir perspektiv i tid og rom. Menneskers spor gjennom tiden og rommet varierer fra å være ubetydelige til å prege hele landskap (Regjeringen, 2018). Denne oppgaven søker etter å belyse landskapet i Romsdalen med utgangspunkt i Åndalsnes. Det vil derfor være viktig å få en god forståelse av hva som definerer dette landskapet, samt menneskers forhold og påvirkning av det.

Landskap i endring

Et landskap er alltid i forandring, både som følge av iboende naturprosesser og som følge av menneskelig bruk og påvirkning av miljøet. Noen endringsprosesser går over lang tid, andre skjer raskere (Direktoratet for naturforvaltning og Riksantikvaren, 2010).

Et inngrep i natur og landskap kan raskt forandre landskapets særpreg på kort tid. Eksempelvis vil naturlige endringsprosesser i et uberørt høyfjellsområde skje sakte og umerkelig, mens et inngrep raskt vil kunne endre landskapets karakter. På samme måte vil pressområder nær byer og tettsteder med nye planlagte byggefelt raskt omforme en variert skogsås til et anleggsområde på veien mot å bli et nytt landskap. Endringer i landskapet påvirker menneskets relasjoner til det, og de omgivelsene vi lager selv er ikke alltid like storslåtte. Den økende hyppigheten av landskapsendring som et resultat av menneskeskapte drivkrefter har gjort at endringene ofte skjer stykkevis

og delt, avhengig av prioriteringene til hver enkelt aktør. Dette har ført til at mange norske steder i dag ofte fremstår som en samling tilfeldigheter, og resultatet blir i mange tilfeller at folks livskvalitet forringes gradvis og til dels umerkelig. Det er først og fremst kommunens ansvarsområde å forvalte det lokale landskapet, enten det er uvanlig vakkert eller høyst ordinært. Men til tross for dette opplever mange mennesker at stedet der de bor eller ferdes, utvikles uten noe overordnet plan eller tanke, og at de selv ikke har hatt en reell mulighet til å påvirke det som skjer (Regjeringen, 2018), (Direktoratet for naturforvaltning og Riksantikvaren, 2010), (Miljøverndepartementet, 2009). Med utgangspunkt i denne trenden er det i miljø- og arealpolitikken i Norge gitt noen nasjonale mål og retningslinjer for forvaltning av landskapet. Hovedmålene og føringene bunnar i stor grad i den europeiske landskapskonvensjonen, som er et viktige førende dokument for oppgavens besvarelse og legger premisser for tilnærmingen av landskapsanalyse som kvalitativ metode.

Den europeiske landskapskonvensjonene:

'Landskap' betyr et område, slik folk oppfatter det, hvis særpreg er et resultat av påvirkningen fra og samspillet mellom naturlige og/eller menneskelige faktorer (Regjeringen, 2009).

Som et resultat av endringsprosesser i landskapet, der innbyggere i europeiske land merket at omgivelsene deres endret seg i et stadig raskere tempo, uten at de hadde mulighet til å påvirke prosessene, startet Europarådet i 1994 arbeidet med den europeiske landskapskonvensjonen. I 2000 ble konvensjonen vedtatt av 45 medlemsland og Norge

godkjente den året etter. Konvensjonen trådte i kraft 1.mars 2004, og angår alt landskap. Den understreker behovet for å sikre kvalitet og et mangfold av landskap i Europa som en felles ressurs, gjennom målrettet planlegging, forvaltning og vern (Regjeringen, 2014).

Målene med den europeiske landskapskonvensjonen er å fremme vern, forvaltning og planlegging av landskap på en demokratisk og helhetlig måte (Regjeringen, 2018).

Konvensjonen tydeliggjør at alt landskap er en verdi som skal forvaltes, enten det er by, bygd, kyst eller fjellandskap. Den handler om ordinære landskap, verdifulle landskap og om landskap som trenger reparasjon. Landskapet er i stadig endring og konvensjonen ønsker ikke nødvendigvis å hindre endring, men i stedet påvirke disse endringene i en retning som er ønskelig for folk. Derfor fremhever også konvensjonene landskapet som en mulig ressurs som kan utvikles og gi grunnlag for ny verdiskapning. Landskapet kan betraktes som et fellesgode som alle har lik tilgang til og mulighet til å gjøre til sitt; både den fastboende, turistene og den næringsdrivende, ulike samfunnssektorer og forvaltningsnivå. Folkelig engasjement og demokratisk medvirkning spiller en viktig rolle. Den legger også til grunn en helhetlig tilnærming til landskap, der det naturgeografiske og kulturhistoriske vektlegges i tillegg til det romligvisuelle, med særlig vekt på der folk arbeider og vokser opp. Den europeiske landskapskonvensjonen understreker at landskapet favner både kultur og natur, og at det er personlig og inkluderende fordi vår relasjon til landskapet grunner i egne opplevelser i form av bruk, minner,

assosiasjoner og kunnskap. Det er de personlige erfaringene som gir landskapet en kulturell og sosial verdi, i tillegg til de miljømessige og økonomiske (Regjeringen, 2014), (Direktoratet for naturforvaltning og Riksantikvaren, 2010).

Med utgangspunkt i oppgavens problemstilling og planlegging etter den europeiske landskapskonvensjonen, er det særlig endringsprosesser som følge av turisme og naturbaserte opplevelser i et by- og storfjellslandskap oppgaven ønsker å belyse. Den europeiske landskapskonvensjonen vil fungere som et teorigrunnlag som skal sikre at det gitte forslaget imøtekommer folks behov og ivaretar landskapets verdier, slik at landskap og livskvalitet ikke forringes, men styrkes.

Norge forplikter seg gjennom den europeiske landskapskonvensjonen til (Regjeringen, 2009):

A. Bevisstgjøring

Hver part forplikter seg til å øke bevisstheten i det sivile samfunn, private organisasjoner og hos offentlige myndigheter om landskapets verdi, dens rolle og forandringer i landskapet.

C. Kartlegging og vurdering

1. Hver part forplikter seg til, med aktiv medvirkning fra interesserte parter, som fastsatt i artikkel 5 c, og med henblikk på å bedre kunnskapene om sine landska.

a. i) å kartlegge sine egne landskap over hele sitt territorium, å analysere landskapenes karakter og hvilke krefter og trusler som fører til at de endrer seg, å merke seg endringene.

b. å foreta en vurdering av landskap som er blitt kartlagt på denne måten, der det tas hensyn til den særlige verdi interesserte parter og den berørte befolkningen tilligger dem.

Overordnede føringer for landskap

Den europeiske landskapskonvensjonen handler ikke så mye om å verne uberørt natur eller vakre kulturlandskap, men i større grad om å vurdere og belyse hverdagslandskapet der mennesker lever sine liv. Konvensjonen gir ingen direkte føringer for kommunene som er styrende makt i planlegging av landskap. Det kommunene må forholde seg til, er føringer som gis gjennom nasjonalt lovverk og politikk. Da Norge i 2001 undertegnet konvensjonen, var kriteriet at de landene som skulle signere måtte ha et lovverk og en politikk som kunne ivareta landskap. Det ble vurdert at Norge hadde gode nok lovverk, først og fremst gjennom formålsbestemmelsen og regelen om medvirkning i plan- og bygningsloven. Noen år senere kom også naturmangfoldloven,

som vektlegger landskap som en del av naturmangfoldet. Det er altså disse to lovene som er de mest sentrale føringene for å ivareta landskapet i arealplanleggingen i kommunene. Det vil derfor til en viss grad være opp til hver enkel aktør hvordan man velger å forvalte sitt lokale landskap. Kommunene bør merke seg den demokratiske innretningen i konvensjonsteksten som fremhever betydningen av landskapet som leveområde for mennesker noe som ikke vektlegges like tydelig i lovverket. Den synliggjør folks rett til å definere hva som er viktig i landskapet omkring dem, og til å delta i arbeidet med å forme og utvikle landskapet rundt seg (Miljødirektoratet, 2018).

Lov om planlegging og byggesaksbehandling (plan- og bygningsloven), kort om loven:

Plan- og bygningsloven bestemmer hvordan landets arealer skal brukes og reguleres. Arealplanlegging er viktig for at arealene skal bli brukt på en effektiv og rasjonell måte. Reglene om behandling av byggesaker skal sikre en forsvarlig utførelse og kontroll med byggearbeider. Loven stiller enkelte materielle krav til byggverk og gir hjemmel til Byggeteknisk forskrift som inneholder ytterligere krav (Plan- og bygningsloven, 2019).

Lov om planlegging og byggesaksbehandling

§ 5-1.Medvirkning
Enhver som fremmer planforslag, skal legge til rette for medvirkning. Kommunen skal påse at dette er oppfylt i planprosesser som utføres av andre offentlige organer eller private.

Kommunen har et særlig ansvar for å sikre aktiv medvirkning fra grupper som krever spesiell tilrettelegging, herunder barn og unge. Grupper og interesser som ikke er i stand til å delta direkte, skal sikres gode muligheter for medvirkning på annen måte (Plan- og bygningsloven 2019).

Naturmangfoldloven

Lovens formål § 1:
Lovens formål er at naturen med dens biologiske, landskapsmessige og geologiske mangfold og økologiske prosesser tas vare på ved bærekraftig bruk og vern, også slik at den gir grunnlag for menneskenes virksomhet, kultur, helse og trivsel, nå og i fremtiden, også som grunnlag for samisk kultur (Naturmangfoldloven, 2019).

DEN EUROPEISKE LANDSKAPSKONVENSJONEN

Et veiledende verktøy for forståelse og planlegging av landskap

Figur 3.1: Diagram utarbeidet på bakgrunn av den europeiske landskapskonvensjonen (Miljøverndepartementet, 2009).

Landskapsbildet

Et landskap kan defineres på mange ulike måter. Landskap kan ses på som et bestemt geografisk område, men kan også vise til former eller utseende til et område. Landskap kan strekke seg over større områder i regional skala, eller betraktes i mindre skala. Vårt ståsted er derfor avgjørende for hvordan vi betrakter et landskap (Bruun, 1996). Den europeiske landskapskonvensjonen har på mange måter markert et paradigmeskifte i landskapsdiskursen der forståelsen av landskap (vårt landskapsbilde) ikke bare knyttes til et bestemt geografisk område, men også til menneskers oppfatning og relasjoner til det (Jørgensen, Clemetsen, Thorén & Richardson, 2016). Landskapet er altså ikke bare definert av fysiske rammer, men også av en subjektiv opplevelse hos mennesker, som igjen gir grunnlag for identitet og tilhørighet. Kombinasjonen av landskapets konkrete fysiske

forhold sett i sammenheng med menneskers tilhørighet og følelser gjør planlegging etter den europeiske landskapskonvensjonen til en kompleks og utfordrende oppgave.

Det er utformet en rekke ulike teorier som har som mål å definere hva et landskap er. En teori synliggjør hvordan landskap kan defineres ved at det består av materielle og immaterielle landskapselementer (Egoz, Jørgensen & Ruggeri, 2018). De materielle landskapselementene kan ses på som fysiske elementer og ressurser, mens de immaterielle elementene er sosiale, økonomiske og kulturelle verdier (Egoz et al., 2019). I kulturelle sammenhenger er landskapet med på å gi folk identitet og tilhørighet. I et folkehelseperspektiv kan tilgang til landskapet som et felles gode gi og opprette god folkehelse. Man kan si at man

gjennom retten til landskap får mulighet til å benytte seg av et gode som er et grunnlag for god helse (Egoz et al, 2018), (Jørgensen et al., 2016). Det vil i denne oppgaven være viktig å få en forståelse av landskapsbildet knyttet til Nesaksla, samt eventuelle endringsprosesser som kan påvirke menneskers forhold til det, både fysisk og i abstrakt form. Klarer man å synliggjøre de særegne og avgjørende elementene i landskapet som gjør nettopp dette landskapsbildet unikt for befolkningen som bor der samt turister som besøker det, er også mulighetene større for å klare å imøtekomme en utvikling der landskapsopplevelsen ivaretas på en bærekraftig måte. Dette er særlig viktig i arbeidet med landskapsarkitektur da man gjennom bruk av landskapsarkitektoniske tiltak har mulighet til å påvirke de estetiske oppfatningene av landskapet.

”...landskapet er med på å gi folk identitet og tilhørighet.”

Figur 3.2: Illustrasjon som på kunstnerisk vis fremhever hvordan landskapet er en stor del av vår identitet.

Fjellandskapet

Fjellet står der med sin hvite og taggete aura av mystikk, som om toppen er født direkte av den blå himmelen. Krefte som reiste det og havet som formet det, er forsvunnet uten å ha etterlatt seg spor. Vi mangler ord for å beskrive krefteenes bortgang, og vi har ingen andre ideer omkring deres arbeid enn dem som stammer fra vår evigvarende og utilfredsstillende undersøkelse. - John Ruskin (Svensen, 2012)

Fjellet har over lang tid vært en velbrukt og rik ressurs for det norske folk, og har gjennom tusener av år vært en viktig næringsvei for folk som var bosatt i norske fjellbygder (Den norske Turistforening, 2019). Mennesker har latt seg inspirere av fjell, og de har vært betraktet med ærefrykt og ærbødighet, avsky og undring. I mange kulturer representerer fjell det opphøyde, også i symbolsk forstand (Svensen, 2012).

Fjellet spiller i denne oppgaven en viktig rolle som landskap, da Romsdalen *Tindehovedstaden* har en lang historie i å tiltrekke seg mennesker fra verden over på grunn av sine mektige fjellomgivelser.

En sterk tiltrekning mot å utforske det norske fjellandskapet i oppsto på 1800-tallet som resultat av en ny nasjonal bevissthet i Norge. Behovet for å bli kjent med landet på en ny måte vokste frem, og i årene som fulgte meldte nasjonalromantikken sin ankomst. Man begynte gradvis å definere den norske nasjonen og kulturen, der den storslagne naturen ble selve symbolet på Norge som land. Borgerskap fra både inn- og utland tok veien for å oppdage norsk natur, og kunstnere og vitenskapsmenn lot seg begeistre av naturfenomener som fjell, fjorder, daler og fosser. Erfaringer og oppdagelser ble videreformidlet gjennom kunst,

vitenskapelige skildringer og reiseskildringer (Hyvik, 2015; Den Norske Turistforening, 2019). Den danske pioneren Johannes Flintoe var en av de første kunstnerne som oppdaget det norske fjellandskapet som motiv. Han la i 1819 ut på sine første fjellturer i Norsk natur og dokumenterte det han så gjennom pensel og blyant. Dette fortsatte han med og etterhvert som hans repertoar innen kunsten økte tok han med seg maleriene til byene og stilte de ut i ulike kosmoramaer. Her kunne publikum få muligheten til å oppleve storslagne fjellandskap på en så troverdig og ekte måte som mulig, og utstillingene hans ble svært populære (Messel, 2008).

Av fjellvandrere var de første engelske turister, og disse fikk raskt et rykte på seg å være dristige og vågale i sine bestigninger av de norske fjellene. Dette kan ses gjennom det gamle ordtaket: Anten er han spikande galen, eller so er han engelskmann. Fjellens fascinasjon lokket stadig flere vandrelysten mennesker ut, og som ett resultat av dette så man det nødvendig å etablere en forening som kunne hjelpe, støtte og håndtere den økende friluftsgleden hos folket. I 1868 ble Den Norske Turistforening (DNT) stiftet av Thomas Heftye, etter mal fra utenlandske alpeforeninger, med et norsk særpreg (Den Norske Turistforening, 2019).

Ser man tilbake til der menneskers draging mot fjellet startet kan man anta at den følelsesmessige effekt av å betrakte de spektakulære fjellene var så voldsom, at det resulterte i en tiltrekning til å oppsøke dette landskapet. Fascinasjonen for fjell kjenner ingen landegrenser eller kulturskiller, og gjennom historien har det blitt ytret en rekke ulike fjellteorier om fjellenes oppstandelse og betydning. Fra gammelt av

vet vi i liten grad hva de før-kristnes holdninger til fjell var, men det finnes historier helt tilbake til det gamle testamentet som allerede da vektlegger fjellet som noe hellig og opphøyd. Eksempler på dette er historien om Moses som ble kontaktet av en engel i en brennende tornebusk på Sinai-fjellet, og historien om Noas ark som ble stående igjen på Aratafjellet etter syndefloppen. I gresk mytologi og i den gamle greske sivilisasjonen ble fjellet betraktet som et sted der gudene bodde og som hellige. Grekerne fremmet en fjellteori som handlet om at fjellene var jordens ryggrad, det var fjellkjedene som holt alt sammen. I motsetning til gresk mytologi ble fjellene i romersk litteratur sett på som noe ugjestmildt, øde og uten kommunikasjon med den menneskelige verden. En av årsakene til dette synet kan være at romerne i motsetning til grekerne ikke hadde en religion som innebar at fjellet ble tilbedt. I tillegg hadde romerne kjent på kroppen hvor hardt det var å krysse Alpene, og kjent på hvilket hinder fjellet kunne utgjøre i kampen om erobring. Bestigningen av fjell var nok ikke et fokus i romernes erobringstokt gjennom alpene, men har i lang tid blitt forbundet med mot og beundring. Tidlige eksempler på dette er historien om Olav Trygvason (ca. 963-1000) som klatret det mektige fjellet Hornelen i Bremanger (860 meter), antagelig for å se på utsikten. Hans bestigning av fjellet ble ansett som en bragd som krevde mot og styrke, noe som blir beskrevet i Snorre Sturlason fortelling i *Heimskringla*. I samme tidsperiode vandret den kinesiske poeten Poen Chia Tao (779-843) rundt i de kinesiske fjellområdene og filosoferte over livet, religion og om fjellene. Tao var en tidligere buddistmunk som vendte tilbake til fjellene som poet. Via diktene hans får man et innblikk i både fjellopplevelser

og klostertilværelsen i en svunnen tid, der han forteller om klatring, utsikt over fjell i nord, veier som viskes ut i tåken, freden i fjellene og drømmen om å nå høyere for å beundre skaperverket der nede (Svensen, 2012).

For buddhister er det åndelige i landskapet og særlig fjellene grunnsteiner i deres filosofi. På mange måter kan deres åndelige opplysning fortone seg omtrent som å klatre et fjell. For hvert steg man tar kan man oppdage nye sider ved seg selv. Hvert steg har sin egen utfordring og sin egen skjønnhet, der toppen er det store målet. I tradisjonelle mytologier holder gudene alltid til høyt oppe i fjellene, og derfor er fjelltopper ofte kjent som hellige steder verden over. Ved å søke disse høydene vil man komme nærmere gudenes sfære og dermed nå et nivå med høyere bevissthet (Svensen, 2012).

Før man oppdaget universet sto jorden i sentrum, der himmelen omga jorden og Gud befant seg på toppen. I middelalderen var synet på fjellene at de ble ansett som villmark, og svært få hadde behov for å ferdes der. Symbolet på opphøydhets og distanse krevde også at opphøydhets og distansen ble opprettholdt, og man skulle ikke ferdes i fjellet. Det var derfor stikk strid med daværende tid at den Italiensk fødte Francesco Petrarca bestemte seg for å bestige fjellet Mont Ventoux for å se på utsikten. Han beskriver turen opp til fjellets topp i et brev der bestigelsen er stedfestet til 26. april 1336. Denne datoen omtales som dagen da alpinismen ble født, og spørsmålet nå var om fjellene ville miste den opphøyde statusen den så langt hadde hatt? Et nøkkelspørsmål i menneskenes tolkning av fjell i middelalderen og helt frem til 1800-tallet var om alle jordens fjell eksisterte før syndfloden, eller om de oppsto som et resultat av flommen. Dette synet har

endret seg i takt med tiden. På 1700-tallet oppsto det en tid der det over hele Europa strømmet inn målinger og observasjoner fra fjell. I Alpene ble de første høydemålingene av fjelltopper via barometer målt, og enkle geologiske kart ble laget. Bestigningen av Mount Blanc i 1850 startet en revolusjon innen synet på landskap. Der fjellet tidligere hadde en rolle som noe opphøyd, syndefullt og utilgjengelig, ble det gradvis forandret til det mest inspirerende landskapet på jord, som horder av mennesker ønsket å bestige (Svensen, 2012).

I august 1787 besteg Horace-Benedict de Sussure (1714-99) alpenes tak Mont Blanc. Han var utdannet innen fysikk, meteorologi og geologi, og hadde allerede som 20 åring blitt fascinert av den iskledde giganten som ruvet høyt over de andre fjellene i alpelandskapet. Han beskriver hvordan han ble fylt av lengsel hver gang han så fjellet i det fjerne. Sussure ledet en stille revolusjon innen synet på fjell, ved å kombinere tindebestigning med fjellgeologi, og den første bølgen av interesse for fjell ble forbundet med han. Han noterte ned observasjoner, og laget seg ideer om hvilke prosesser som hadde formet fjellene, og disse ble samlet i et firebinds verk. Samtidig la han instrumenter og vitenskap til side og betraktet fjellene, himmelen og granittspirene slik sitatet nedenfor viser til:

“For et øyeblikk for meditasjon! ... Sjelen er oppløftet, intellektet får større kraft, og midt i denne majestetiske stillheten hører man naturens stemme og blir mer fortrolig med hennes hemmeligste virke. Ah! Hvor gjerne jeg skulle ha delt denne nytelsen med deg som er så følsom for alt det skønne i naturen!” (Svensen, 2012).

I denne beskrivelsen ligger mye av fascinasjonen

for fjell, det som gjør at man slipper det man har i hendene, at man bare må suge til seg landskapet og la seg fylle av inntrykkene. Jo brattere, høyere og farligere, desto mer interessant. Sussure var en ledende skikkelse i brytningen da natur og filosofi, fjell og følelser ble sentrale kombinasjoner for å oppnå innsikt om verden og mennesket. En holdningsendring blant akademikere spiret frem og franskmannen Jean-Jacques Rousseau (1712-78) var en av de som for første gang idylliserte landskapet i de franske alperne. Man kan si at fjellene ble hyllet i en kappe av romantikk, der fjellandskapet kunne være med på å utvide og fordype den menneskelige erfaringshorisonten. Natur, geologi, vitenskap, opplevelser, følelser gikk nå hånd i hånd, med fjellene i sentrum (Svensen, 2012).

Man kan tenke seg at en fascinasjon kombinert med skrekk bidro til at fjellet vekket noe i folk, og en stadig tiltrekning mot det sublimе storslåtte landskapet. På 1800- og 1900-tallet ble det sublimе assosiert med mennesket sitt samband med det storslåtte i naturen. Der det sublimе kan ses på som skjæringspunktet mellom mennesket sine perseptuelle grenser og den overveldende naturen. En slik oppfatning la til grunn at rekreasjon i fjellområder ble ansett for å ha et psykisk og moralsk utviklingspotensial hos mennesket. Noe som fortsatt den dag i dag er av stor betydning i ulike friluftstradisjoner (Mæland, 2005; Jaeger, 2010). Gjennom tidene har mangt et menneske tilbakelagt kilometer og besteget topper i den norske fjellheimen. Klatrere, fjellførere, skigåere og fotturister har latt seg fascinere av den norske naturen. I 1876 ble et historisk øyeblikk i Norges tindebestigning når Store Skagastølstind ble besteget

av den britiske klatreren Cecil Slingsby. En horde av fjellklatrere har fulgt i hans fotspor og i dag kan alle som vil ved hjelp av egen ferdighet eller guide ta seg opp til toppen. Fra tidligere å være en plass der kun eliten og de aller dristigste befant seg, har fjellet i dag blitt en felles arena som de fleste kan oppsøke og ferdes i. Man kan på mange måter si at fjellet og friluftslivet har blitt demokratisert (Svensen, 2012).

Møte med fjellet har som nevnt gitt mennesker opp gjennom tidene ulike opplevelser og erfaringer. Fra tidlig å bli betraktet som noe opphøyd og utenfor rekkevidde, til en stadig økende trang etter å utforske og finne svaret på fjellenes opprinnelse, til følelser, tindebestigninger og i dag som en viktig arena for rekreasjon. Møtet med fjellet i 2019 kan for mange oppleves som en betydningsfull og verdifull kontrast til det mange av oss omgir oss med i hverdagen. Den kjente filosofen Arne Næss mente at fjellet fremkaller en positiv følelse av frihet hos mennesket. Bor man i byen og til daglig er omgitt av et urbant liv har man gjerne behov for ro, stillhet og andre omgivelser som står i sterk kontrast med det urbane livet. De store skalaene og variasjonen i rom og innhold fremkaller en tilstedeværelse vi ikke har like lett for å finne i våre daglige liv. Sansene våre skjerpes og fascinasjonen for det urørte, mystiske, ville og uforglemmelige gjør at mange av oss lengter til fjellet (Næss, 1976; Næss, 1999). Dette kan ses ved den stadig økende trenden innen naturbasert turisme, og hvordan friluftsliv mennesket i dag fortsatt trekkes mot fjellet på grunnlag av en fascinasjon for den storslåtte urørte naturen. I et blogginnlegg forteller den populære influenseren Annicken Englund Jørgensen om et besøk hun hadde i Åndalsnes i september 2019.

Refleksjonene hennes synligjør hvordan fascinasjonen for fjell-landskapet fortsatt er sterkt tilstede hos det moderne mennesket, og bekrefter mye av Næss sin tankegang:

“.....kom jeg til vakre Åndalsnes. Det er lenge siden noe har tatt litt pusten fra meg, men jeg tror både øyner og hjerne jobbet hard for å innse at det jeg så var ekte. Noen ting er så vakre at det hele blir ganske surrealistisk. Nesten så jeg må jobbe med meg selv slik at jeg aldri glemmer det hele. Jeg vil ikke glemme” (Jørgensen, 2019).

“Jeg trampet meg opp fjellet og så noe av det vakreste, mest norske og majestetiske jeg har sett. Jeg var så stolt av meg selv på toppen at jeg sto å smilte, og bare tittet. Det var så stille. Det var endelig helt stille” (Jørgensen, 2019).

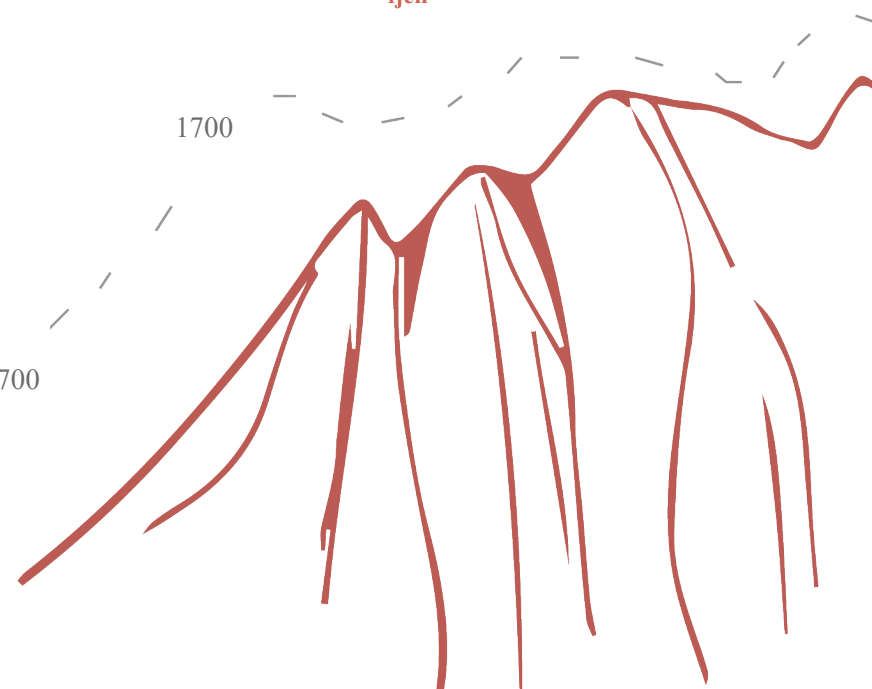
FJELL
det opphøyde,
guddommelige, uppnåelige

før 1700

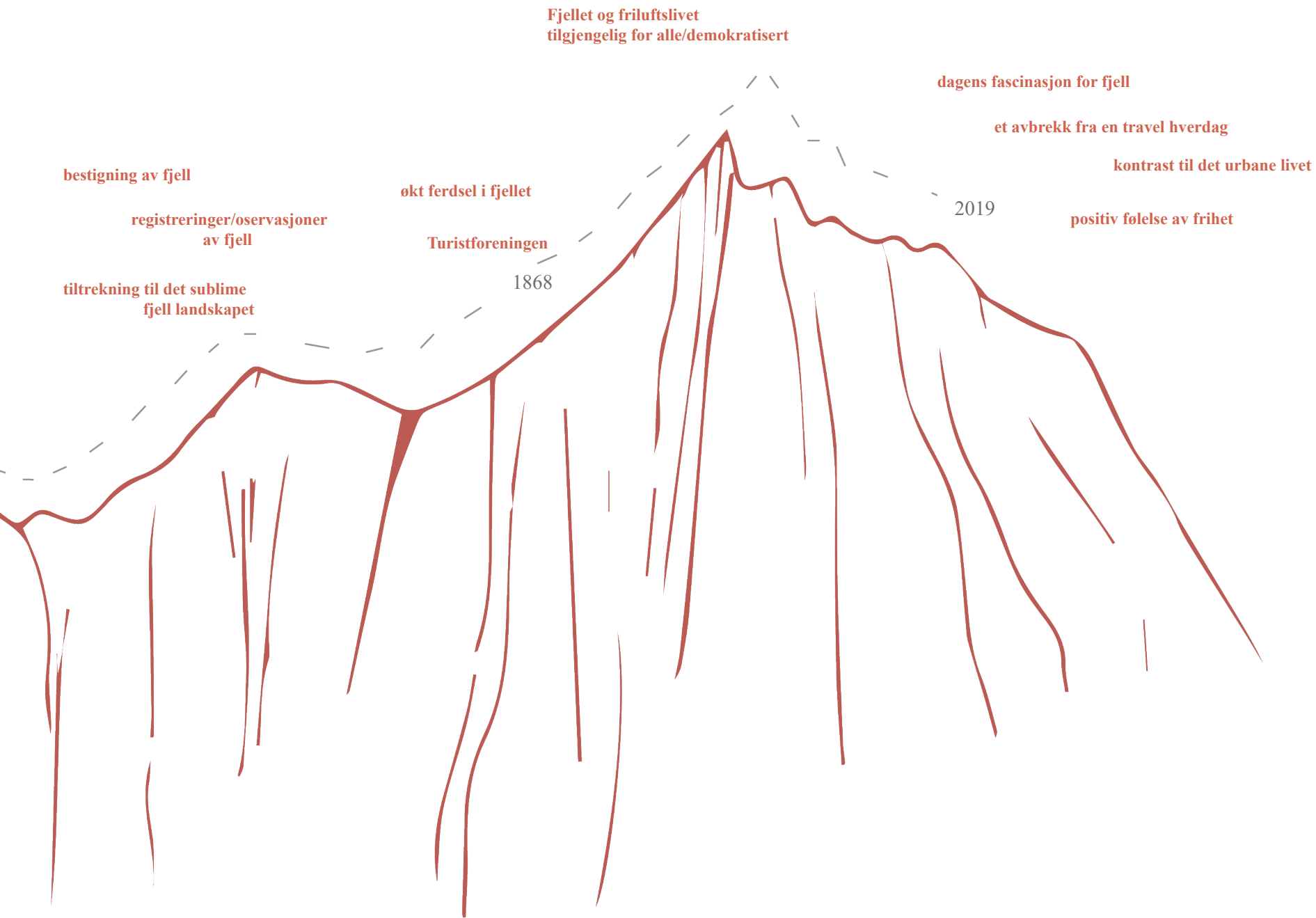
1700

skildringer om
fjell

malerier av fjell

Figur 3.3: Illustrasjon fjellens historie

Naturbasert reiseliv

Naturbasert reiseliv utgjør i dag en av verdens største næringer, og er i stor vekst verden over (Norsk institutt for naturforskning, 2003). Denne formen for reiseliv kan beskrives som:

‘menneskers aktivitet når de besøker naturområder utenfor sine vanlige omgivelser’

(Fredman et al., 2009).

Norge er et land bestående av storslått natur med praktfulle landskap og har en sterk posisjon innen naturbasert turisme. Med en rangering som den fjerde viktigste destinasjonen å besøke i verden for opplevelsesbasert reiseliv (ATDI, 2018), spiller den norske naturen en viktig rolle. Bilder fra naturattraksjoner med høye fjell og dype daler går verden rundt og står på en rekke må besøke-lister. Innovasjon Norge, Utenriksdepartementet og reiselivsaktrører presenterer Norge som; Norway – powered by nature (Innovasjon Norge, 2018a), og i økende grad blir det naturlig og ekte etterspurt. Den høye veksten i antall reisende gir en positiv effekt ved økt velstand, økonomisk vekst og sysselsetting, men byr også på utfordringer. 2018 ble registrert som nok et rekordår med en stor andel ferierende nordmenn i eget land, samt en sterk økning fra utenlandske turister. Større ferdsel skaper økt belastning på natur og miljø, noe som igjen kan påvirke lokalsamfunn. Høy turistkonsentrasjon i avgrensede perioder av året skaper trafikale utfordringer for innbyggere og besøkende, naturen utsettes for slitasje, og fire av ti mener at turister tar seg til rette. Det er også enighet innen reiselivet at man kunne vært flinkere til å tjene penger på de besøkende, og at kombinasjonen mellom kostnadsfrie naturaktiviteter i større grad bør kombineres med kulturaktiviteter. Innovasjon Norge uttaler at ‘Den norske naturen er et fundament vi skal

være stolte av å bygge videre på, men skal man sikre fremtidig vekst, utvide sesongen og få økt verdiskapning må vi gi folk flere grunner til å velge nettopp Norge. Ikke i stedet for naturen, men i tillegg’. Utfordringene som kommer som et resultat av en slik satsning og en stadig økende trend innen naturbasert reiseliv er ment at i størst mulig grad skal løses av reiselivet selv. I regjeringens politikk for reiselivsnæringen er høyere verdiskapning og økt lønnsomhet sentrale mål, og det er vektlagt at denne utviklingen må skje på en bærekraftig måte (Fiskeridepartementet, 2017; Innovasjon Norge, 2018a; Miljødepartementet, 2007). For å kunne besvare denne oppgaven på en så fullstendig måte som mulig er det nødvendig å se på natur- og reiselivsnæringen som en helhet, der det er ønskelig å ivareta begge interesser

Bærekraftig reiseliv

Begrepet bærekraftig utvikling har innen reiselivet blitt ett mer og mer akseptert begrep på veien til en bedre, mer human og samfunnsansvarlig fremtid, der det er økende tro på at turisme kan spille en viktig rolle i bærekraftig utvikling (World Tourism Organization, 2019). Etterspørselen fra forbrukerne øker, leverandørene av reiselivsutviklingen utvikler nye grønne programmer, og myndighetene lager ny politikk for å oppmuntre til bærekraftig praksis innen reiseliv og turisme. Men hva betyr egentlig bærekraftig turisme? Hvordan kan det måles og påvises for å få forbrukernes tillit, fremme velstand for næringslivet, samfunnet og bekjempe falske påstander?

Norge har et omdømme internasjonalt som bærekraftig og miljøbevisst. I artikkelen ‘Norway’s Bold Plan to Tackle Overtourism, And Climate Change at the Same Time’ (Pearson, 2019) pekes det på hvordan ulike aktører i det norske reiselivet setter søkelys på de små grepene for å ivareta natur og menneske. Sam-

tidig som at man må jobbe mot Norges mål om å bli klimanøytral innen 2030, “*Most Norwegians still live close to nature. They appreciate and care about the places they recreate in and understand that they must rapidly take actions to protect and conserve their environment and culture*” uttaler Rogers, en Svensk konsulent som har jobbet de siste 40 årene innen miljø-, eventyr- og bærekraftig turisme (Pearson, 2019). Videre belyses Norges største utfordring med reiselivet i dag, nemlig en dramatisk slitasje av 10 til 15 stinettverk som et resultat av en økende popularitet for norsk natur spredt via sosiale media de siste årene. Siene slites, bygger seg ut i bredden og mister sin opprinnelige naturlige karakter (Pearson, 2019). I stortingsmelding 26, Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand trekkes det fram at norsk natur i mange sammenhenger fremstår som relativt uberørt og lite kommersielt tilrettelagt slik Rogers referer til. Denne særegne kvaliteten vil mye sannsynlig bli stadig viktigere i reiselivssammenheng, og regjeringen ønsker å utvikle Norge som merkevare på dette grunnlaget (Miljødepartementet, 2007). For å gjøre dette på en bærekraftig måte må næringslivet ta hensyn til lokale miljøkrav som følge av nasjonale mål og internasjonale forpliktelser. Vernevedtak og forvaltningsplaner skal sørge for at verdifulle natur- og kulturverdier ivaretas. For at senere generasjoner skal få mulighet til å oppleve disse verdiene, må det legges begrensninger på menneskelige inngrep og aktivitet (Miljødepartementet, 2007).

I et forsøk på å nå en felles forståelse av hva som ligger i begrepet bærekraftige destinasjoner eller bærekraftig turisme, har World Tourism Organization utarbeidet en rekke foretak som enhver turist organisasjon bør arbeide for når de skal vurdere bærekraft i praksis (World Tourism Organization, 2019). Norges

svar på de internasjonale kriteriene er Innovasjon Norges bærekrafts mål for det Norske reiselivet. Innovasjon Norge eies av staten og fylkeskommunene og er deres virkemiddel på veien mot å realisere verdiskapende næringsutvikling i hele landet (Lov om Innovasjon Norge, 2019). De siste årene har også her bærekraftig reiseliv blitt løftet frem og i dag må alle reiselivsbedrifter som ønsker bidrag fra Innovasjon Norge prioritere en bærekraftig fremtidsrettet strategi. I 2018 fikk Innovasjon Norge godkjent standarden 'Bærekraftig reisemål' av det internasjonale organet Global Sustainable Tourism Council, og er dermed ett av få land som har en godkjent nasjonal standard for bærekraft i reiselivet (Innovasjon Norge, 2018b).

Standarden er et verktøy Innovasjon Norge tilbyr for reisemål som ønsker å jobbe langsiktig for en mer bærekraftig utvikling gjennom involvering, ansvarlig styring og verdiskapning. Standarden bygger på 10 prinsipper for bærekraftig reiseliv og består av en rekke underkriterier og indikatorer som skal besvares og dokumenteres. Det overordnede målet er å ta vare på behovene til mennesker som lever i dag uten å ødelegge fremtidige generasjoners muligheter for å dekke sine behov. Der temaer som natur, miljø- og klimapåvirkning, samspill mellom reiseliv og lokalsamfunn – og nærings lokale, økonomisk verdiskapning er sentrale element i forståelsen av et bærekraftig reiseliv. Merkeordningen har en

arbeidsprosess som innebærer at Innovasjon Norge bistår reisemålet i å planlegge, iverksette og måle sitt arbeid for å øke bærekraften i reiselivet. Reisemålet setter med sitt destinasjonsselskap en geografisk ramme for arbeidet, og næring, lokalsamfunn og kommune involveres i arbeidsprosessen som tar cirka to år. I Norge er det i dag 15 utvalgte steder som så langt har merket som bærekraftig reisemål, og flere er i prosessen. Ett bærekraftig reisemål etter Innovasjon Norges standard symboliserer at destinasjonen over tid prioriterer målet om bærekraft, ikke at stedet som merkes er bærekraftig. Destinasjonen må kontinuerlig jobbe for å forbedre sin forretningsspraksis og sitt forhold til lokalsamfunnet, basert på bærekraftige prinsipper (Innovasjon Norge, 2019a).

Innovasjon Norges 10 prinsipper for styring av arbeidet med bærekraftig reiseliv:

- 1 Kulturell rikdom**
Å respektere, videreutvikle og fremheve lokalsamfunnets historiske kulturarv, autentiske kultur, tradisjoner og særpreget.
- 2 Landskapets fysiske og visuelle integritet**
Å bevare og videreutvikle landskapskvalitet, både for by og bygd, slik at landskapets fysiske og visuelle integritet ikke degraderes.
- 3 Biologisk mangfold**
Å støtte bevaring av naturområder, dyreliv og habitater, og minimere ødeleggelser av disse.
- 4 Rent miljø og ressurseffektivitet**
Å minimere reiselivsbedrifters og turistenes forurensning av luft, vann og land (inkludert støy), samt og minimere generering av deres avfall og forbruk av knappe og ikke-fornybare ressurser.
- 5 Lokal livskvalitet og sosiale verdier**
Å bevare og styrke livskvaliteten i lokalsamfunnet, inkludert sosiale strukturer, tilgang til ressurser, fasiliteter og fellesgoder for alle, samt unngå enhver form for sosial degradering og utnyttning.
- 6 Lokal kontroll og engasjement**
Å engasjere og gi kraft til lokalsamfunnet og lokale interesser mht, planlegging, beslutningstaking og utvikling av lokalt reiseliv.
- 7 Jobbkvalitet for reiselivsansatte**
Å styrke kvaliteten på reiselivsjobber (direkte og indirekte), inkludert lønnsnivå og arbeidsforhold uten diskriminering ut fra kjønn, rase, funksjonshemninger eller andre faktorer.
- 8 Gjestfrihet, trygghet og opplevelseskvalitet**
Å sørge for trygghet, tilfredstillende og berikende opplevelser for alle turister uavhengig av kjønn, rase, funksjonshemninger eller andre faktorer.
- 9 Økonomisk levedyktighet og konkurransedyktige reiselivsdestinasjoner gjennom lokal verdiskapning**
Å sikre levedyktigheten og konkurranse-dyktigheten til reiselivsdestinasjoner i et langsiktig perspektiv, gjennom å maksimere reiselivets verdiskapning i lokalsamfunnet, inkludert hva turistene legger igjen av verdier lokalt.
- 10 Økonomisk levedyktige og konkurransedyktige reiselivsbedrifter**
Å sikre levedyktigheten og konkurranse-dyktighet til reiselivsbedrifter i et langsiktig perspektiv.

(Innovasjon Norge, 2019a)

Dagens trend innen naturbasert reiseliv

Går man inn på nettsiden tripadvisor.no og søker på Norge som destinasjon får man opp en rekke severdigheter der listen med reisendes favoritter tydelig bærer preg av at utendørs aktiviteter er det som scorer høyest (TripAdvisor Norge, 2019). Romsdalseggen, Geiranger fjord, Sognefjellvegen, Aurlandsfjellet National Tourist Route, Preikestolen, ja listen er lang med gode anmeldelser og tilbakemeldinger på reiselivsprodukt knyttet til den norske naturen. Samtidig som besøkstallet øker til opplevelser som kan tilby noe unikt, urørt og storslagent, er det i reiselivet en stadig økende trend innen det såkalte slow adventure. Denne type opplevelse kan for eksempel handle om å rusle seg en tur i fjellet, tenne seg et bål til kaffekjelen, nyte himmelens skifte til oransjersosa, trives i hytta uten strøm, med ulltrøyen tørkende over vedovnen. Enkelt, og uten mye mikkmak (Kielland, 2005). Peter Varley, en anerkjent forsker på naturbasert reiseliv, mener at friluftsliv som vektlegger det å være i naturen og klare seg selv der, blir stadig viktigere. Det er livet i naturen, ikke action i naturen, som er nøkkelen til denne måten å tolke og utvikle friluftslivet på (Kielland, 2015). Denne trenden

gjenspeiler seg i lange ventelister på overnatting i enkle trehytter, lavolignende hotell og små, intime personlige overnattingsteder som tilbyr noe ekstra, det enkle og ekte, i ett med naturen. Samtidig belønner reiselivet med Innovasjon Norge sin reiselivspris destinasjoner eller reiselivsselskap som har en slik utvikling, der nytenkning og bærekraftighet vektet høyt. Reiselivsprisen 2019 gikk til den undervannsrestauranten Under som ligger i Lindesnes og som åpnet i mars 2019. I juryens begrunnelse løftes det frem hvordan prosjektet er unikt både nasjonalt og internasjonalt, og hvordan det har vært med på å sette Lindesnesregionen og Sørlandet på kartet. En kombinasjon av arkitektur, mat og havforskning har gjort at interessen for Under treffer på tvers av bransjer noe som igjen har skapt oppmerksomhet på arenaer restauranter vanligvis ikke synes (Mork, 2019). Tidligere vinnere av reiselivsprisen er blant annet Uteguiden, Trysil Bike Park og Juvet landskapshotell der alle har til felles at de formidler et produkt som på bærekraftig måte formidler naturopplevelser og setter det enkelte stedet på kartet (Innovasjon Norge, 2019b).

Figur 3.4 a-h: Bilder og utklipp fra Tripadvisor viser til noen populære naturbaserte turistattraksjoner.

a

Canvas Hotel
Nissedal

Norges beste og mest spesielle hotell.

«Fantastisk sted for stisykling, fotturer eller rett og slett en utrolig flott naturopplevelse. Topp matservering. Flotte telt-hytter. Luksus midt i villmarka. En helt unik destinasjon. MÅ oppleves! Anbefales på det sterkeste!»

Finn ut mer ▾

Dato for oppholdet: september 2018

b

d

Under Lindesnes

Hotel Aak Romsdalen

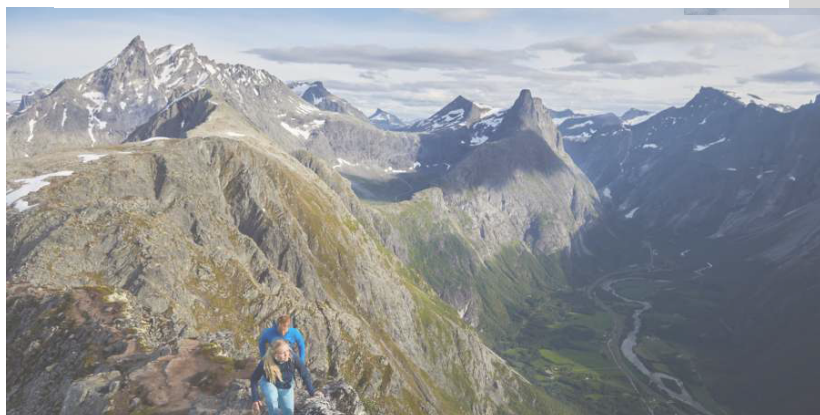
Anmeldt 15. juni 2019 via mobile enheter

Fantastisk!

Store forventninger til sted, stemning og mat ble overinnfridd på alle punkter! Nydelig bygg. Yrende liv utenfor vinduet. Det meste av råvarer hentet i gangavstand; vakkert presentert, spennende smaker og (nesten alltid) veldig veldig godt! En reise verd.

Dato for besøk: juni 2019

c

c

Romsdalseggen
Romsdalen

Anmeldt 7. august 2019 via mobile enheter

Fantastisk fjelltur

En av Norges mest tilgjengelige fjellturer med fantastisk utsikt til nærliggende Romsdalsfjell; Vengetindene, Trollveggen, Romsdalshorn osv. Lang tur med noen krevende, bratte og luftige partier. Husk å legge turen ut på Rampestreken på veien ned fra Nesaksla.

Dato for opplevelse: juli 2019

f

h

Det lille ekstra

«Aak er hotellet for deg som vil ha det lille ekstra. Topp beliggenhet, atmosfære, gjestfrihet, mat og servicenivå. Alle ansatte gjør det de kan for at du skal ha et topp opphold og et servicenivå man sjelden opplever. Vennegjengen har vært her før, på Romsdalseggen, og denne gangen var det Via Ferrata og El-sykketur til Trollstigen med strålende guider. Denne gangen var det også tilbud om hengetelt som overnatting, det var en morsom opplevelse. Nesten litt vemodig å dra fra dette hotellet, men vi kommer igjen. Kanskje en vintertur på Randonee. Hilsen gjengen på 9 fra Trondheim»

Finn ut mer ▾

Dato for oppholdet: august 2019

g

Nasjonal turiststi

Som et resultat av at natur utgjør en vesentlig del av det norske reiselivsproduktet har man som nevnt mange steder fått et økende problem med overturisme, og dette rammer også Åndalsnes. Overturisme medfører slitasje og forsøpling på natur, og påvirker opplevelsen til de besøkende negativt, i tillegg til å utfordre sikkerheten til turistene. For å unngå en slik negativ utvikling der reiselivsproduktets kvalitet svekkes vil regjeringen fremme styring av ferdsel i naturen. Dette praktiseres gjennom å samle og markedsføre noen tilrettelagte turstier som Nasjonale turstier, et forholdsvis nyutviklet konsept utarbeidet etter modell av de Nasjonale turistvegene (Fiskeridepartementet, 2017). Ordningen skal sørge for at man tar vare på allemannsretten, norsk friluftstradisjon, og bidra til at alle får en god opplevelse i naturen selv om det er stor turisttrafikk (Regjeringen, 2017).

Nasjonale turiststier er definerte områder med svært stor attraksjonskraft og opplevelsesverdi. Det er et utvalg av stier og turmål som gjennom langsiktig og helhetlig planlegging tåler meget høyt besøk uten at natur-, kultur- og opplevelseskvalitetene forringes og hvor det store besøket også skal bidra til lokal verdiskaping (Miljødirektoratet, 2019a).

Turiststiene skal være gode eksempler i et bærekraftig norsk reiseliv, og bidra til økt lokal verdiskaping. Autorisasjonsordningen skal også bidra til å forlenge sesongen for stiene. Stiene skal benytte felles merkevare (Miljødirektoratet, 2019a).

Ordningen med Nasjonale turiststier trådte i kraft i 2018, og skal blant annet bidra til å løse utfordringer knyttet til slitasje på stier, søppelhåndtering, beredskap og behov for informasjon i form av vanskelighetsgrad og hvor man kan ferdes trygt. Ordningen skal ikke legge til rette for mer utbygging og tiltak enn nødvendig, og ingen tiltak skal være i strid med allemannsretten. Helhetlig og langsiktig planlegging gjennom besøksforvaltning er sentralt i arbeidet med Nasjonale turiststier. Denne forvaltningen innebærer at man legger til rette for og styrer bruken av et område best mulig, slik at man optimaliserer: opplevelsen for de besøkende, lokal verdiskaping og ivaretagelse av naturverdier. Dette medfører et behov for god kunnskap om hvor det er sårbare naturverdier, informasjon om de besøkende og om reiselivets nåværende eller forventede framtidige bruk av det aktuelle området (Miljødirektoratet, 2019a). Åndalsnes er som nevnt ovenfor eksempel på et lite sted utsatt for overturisme der den store besøkmengden har gitt slitasje på populære naturområder. For å hindre en videre forringelse av natur og opplevelse har Norsk Tindesenter levert en søknad om autorisering av Romsdalseggen som Nasjonal turiststi. Nesaksla inngår i dag som en del av turen over Romsdalseggen, og det vil derfor i denne oppgaven være viktig å komme frem til løsninger som stemmer overens med nasjonale turiststiers prinsippgrunnlag.

Norges første nasjonale turiststi

Inntil 15 stier kan bli autorisert som Nasjonal turiststi i Norge, og foreløpig er kun en sti autorisert. Dette er Fosseråsa i Geiranger, en sti med svært stor attraksjonsverdi og et betydelig antall besøkende med mange internasjonale gjester. Grunnen til at Fosseråsa er den første stien som ble autorisert ved søknadsprosessen i 2018 er et resultat av godt og grundig arbeid i Geiranger over mange år, der stien tåler et stort antall besøkende uten at natur-, kultur- og opplevelseskvalitetene forringes, samt at de besøkende bidrar til lokal verdiskaping i området (Miljødirektoratet, 2019b).

Figur 3.5: Norges første nasjonale turiststi byr på en variert naturopplevelse der tilgjengeliggjøring av denne fossen har skapt en populær attraksjon.

Tilrettelegging

Tilrettelegging for friluftsliv handler ofte om fysiske tiltak som gjennomføres med hensyn til naturverdier og/eller menneskelige behov. I kriteriesettet for Nasjonale turiststier er et av kriteriene at stiene skal ryddes og tilrettelegges etter prinsipper i veileder for Naturvennlig tilrettelegging for friluftsliv, og merkes og skiltes i tråd med prinsippene i Merkehåndboka (Miljødirektoratet, 2019a). Et naturområde kan ha stor verdi for friluftsliv fordi det er tilrettelagt med merkede stier og skiløyper, hytter, gapahuker, benker, informasjon med mer. Andre områder har stor verdi fordi de ikke er tilrettelagt (Miljødirektoratet, 2019c). Friluftsliv har stor betydning for befolkningens helse, naturforståelse og identitet. Tilrettelegging av naturen skal bidra til økt deltagelse i friluftsliv og til miljøengasjement, glede, trivsel og god helse for alle grupper i befolkningen. Naturbasert reiseliv bygger sine attraksjoner på naturen og tilretteleggingstiltak som gjør at turister kan ferdes trygt og få gode opplevelser. I gjeldende stortingsmelding om friluftsliv er de nasjonale målene for friluftslivspolitikken formulert slik (Klima- og Miljødepartementet, 2016):

1. Friluftslivets posisjon skal ivaretas og videreutvikles gjennom ivaretagelse av allemannsretten, bevaring og tilrettelegging av viktige friluftslivsområder, og stimulere til økt friluftsliv for alle.

2. Naturen skal i større grad brukes som læringsarena og aktivitetsområde for barn og unge.

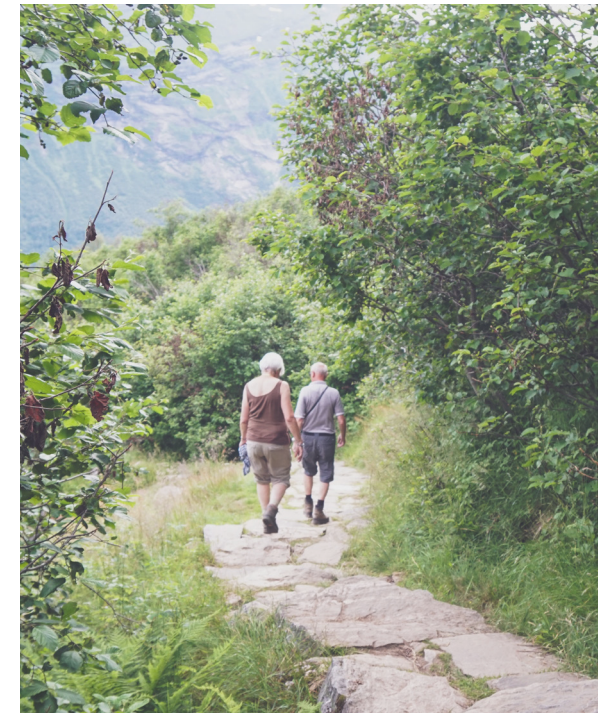
Det er altså et nasjonalt mål å stimulere til økt friluftsliv for alle, og tilrettelegging er fastslått som et viktig virkemiddel for å oppnå dette (Klima- og Miljødepartementet, 2016). Grad av tilretteleg-

ging av naturen er et mye omdiskutert tema. Hvor går grensen mellom å tilrettelegge for å gjøre naturopplevelsen tilgjengelig på en god og bærekraftig måte fremfor å forringe naturopplevelsen? Veilederen Naturvennlig tilrettelegging for friluftsliv utarbeidet av Miljødirektoratet skal veilede og sikre at slik tilrettelegging gjennomføres på en bærekraftig måte (Miljødirektoratet, 2019c). Innholdet peker på noen overordnede føringer og viser til prinsipper for gjennomføring av selve tilretteleggingen, samt vektlegger tilrettelegging på naturens premisser. Merkehåndboka inneholder relevant informasjon om planlegging, tilrettelegging, skilting, merking og kartfesting av friluftslivets ferdselsårer og turruter (Den Norske Turistforeningen, Innovasjon Norge & Friluftsrådene Landsforbund, 2019). Begge disse veilederne er viktige verktøy for å sikre en bærekraftig tilrettelegging av friluftslivet og ligger til grunn ved planlegging av Nasjonal turiststi. Veilederne vil være førende i denne oppgaven på veien mot en bærekraftig tilrettelegging av storfjellsopplevelsen knyttet til Nesaksla.

På naturens premisser

I veilederen for Naturvennlig tilrettelegging for friluftsliv vektlegges det at når man arbeider med friluftsliv er det viktig og avgjørende å ha en grunnleggende respekt for naturen. Det er landskapet med sine ulike terrengformer, variasjoner mellom åpne og lukkede landskap, ulike farger, lukter, lyd og lys, kulturminner, bekker og vann, plante- og dyreliv som utgjør naturopplevelsen. Naturen og landskapet har en egenverdi som må ivaretas. Det er derfor særlig viktig at tilretteleggings tiltak tilpasses topografien og landskapet, der det tas hensyn til plante- og dyreliv,

kulturminner og andre historiske spor i landskapet. For å sikre seg at kvalitetene i landskapet ivaretas og fremheves, og ikke reduseres må man kjenne til kvalitetene landskapet innehar, noe en landskapsanalyse vil bidra til. Naturvennlig tilrettelegging innebærer å sørge for at tiltak blir godt i terrenget, og det er i enkelte tilfeller viktig å innse at noen tiltak er uakseptable fordi det ikke lar seg gjøre å tilpasse inngrepet. Å legge en trase rundt et høydedrag istedenfor tvers over, kan for eksempel gi en bedre løsning, både fordi det øker tilgjengeligheten og er bedre tilpasset landskapet. Valg av løsning vil avhenge av om det er mulig å lede ferdsel til andre steder eller om det er nødvendig å legge til rette for ferdsel som ikke kan styres til andre områder (Miljødirektoratet, 2019c).

Figur 3.6: Tilrettelagt sti på naturens premisser (Fosseråsa, Geiranger).

Naturvennlig tilrettelegging for friluftsliv

Overordnede prinsipper:

- Inkluder friluftsliv i kommunens helhetlige planarbeid
- Vurder alternative virkemidler for å stimulere til aktivitet
- Skap god balanse mellom områder med og uten tilrettelegging
- Sats på nærmiljøet
- Involver relevante målgrupper og samarbeidspartnere
- Vurder alltid universell utforming

Utnytt terrengformene og skap variasjon

Terrengformene bør i størst mulig grad utnyttes til å skjule tiltak og inngrep. Illustrasjon viser hvordan terrengformer som steiner og berg er beholdt og at stien slynger seg fint innover skogen.

Samle inngrepene

Tilretteleggingstiltak bør i størst mulig grad samles og konsentreres med kort avstand fra turutgangspunktet. På et nærliggende utsiktspunkt e.l., her kan det gjerne legges til rette for opphold og aktivitet for å skape et attraktivt målpunkt for barn, eldre og andre som ikke klarer eller ønsker å gå så langt.

Begrens inngrepene - smått, men godt nok

Smale turveger og løyper gir minst inngrep i terrenget, og kan gi store opplevelser.

Varier graden av tilrettelegging

I og ved byer og tettsteder bør det legges godt til rette for friluftsliv, gjerne med turveier helt inn i bebyggelsen, slik at terskelen for å ta naturen i bruk blir lavest mulig. Her er det som regel nødvendig med tilrettelegging som tåler mange brukere og attraksjoner som turhytter o.l. som kan lokke barnefamilier ut på tur. Lengre vekk fra tettstedet er det gjerne færre brukere og mindre behov for tilrettelegging.

I tillegg:

Bygg ikke ned attraksjonene

Velg holdbare, stedeegne materialer tilpasset landskapet

Unngå å bidra til forsøpling

Velg klimatilpassede løsninger

Figur 3.7: Diagram utarbeidet med utgangspunkt i Miljødirektoratets veileder for Naturvennlig tilrettelegging (Miljødirektoratet, 2019c)

Tilrettelegging av stien

Stien opp til Nesaksla er dannet som et resultat av menneskers fotavtrykk i terrenget over tid, og har stor betydning for friluftslivet i Åndalsnes. Hvordan stien ligger tilgjengelig i det bratte terrenget med enkelte opparbeidede og tilrettelagte parti påvirker opplevelsen, og spiller en viktig rolle i oppfatningen av landskapsrommet og naturen. Det er derfor i denne oppgaven nyttig å forstå hvilken betydning stien har for opplevelsen av landskapet.

Allerede på 1700-tallet skrev Jean Jacques Rousseau (1712 -1778) i *Kunsten å vandre*: “For meg finnes det bare en mer tiltalende måte å ferdes på enn med hest: Vandring til fots” (Faarlund, 2015). Hans begeistring for vandring i den fri natur inspirerte mange til å oppsøke naturen og ta beina fatt. Vandring i fjellet ble ikke bare en måte å ferdes på, men også en form for dannelsesreise gjennom å betrakte den frie naturen og det ville, urørte. I boken *Stiens historie* forteller det moderne mennesket om en tilnærmet lik skildring, der man gjennom den enkle primitive vandringen på ulike stier får et befriende avbrekk fra en hektisk hverdag og kan finne roen. Der veien på stien kan illustrere noe så dyptgående som veien til å finne seg selv (Ekelund, 2018). Nils Faarlund poengterer hvordan vandring i fri natur gir mennesker en nærhet og tilknytning til naturen. En slik vandring vi gi oss opplevelser og vi vil føle en forpliktelse for den, og tilegne oss en naturforståelse som igjen fører til naturvennlighet. Stien har altså en sentral betydning ikke bare for vandringens del eller for den personlig refleksjon, men også i et større øko-filosofisk perspektiv (Faarlund, 2015).

Stien konkrete form, retning eller linje danner rammer som i stor grad styrer hvordan vi velger å bevege oss. Skilting og merking hjelper oss å finne fram, og letter tilgjengeligheten i et område. Mennesker har med seg ulike kulturelle, sosiale og individuelle erfaringer, minner og opplevelser som utgjør et grunnlag for møtet med stien, og landskapet. Hvordan vi opplever å bevege oss langs en gitt sti vil derfor være forskjellig fra person til person. Mye på grunn av ulike forutsetninger og erfaringer. På samme måte som at vi opplever stien ulikt, har vi også forskjellig oppfatning av tilrettelagte stier. Noen syns en tilrettelagt sti med tydelig merking eller opparbeidede traseer i form av for eksempel steintrapper kan ses på som noe positivt da det letter adkomsten, og gir en sikkerhet for at folk flest kan ha glede av å ferdes i naturen. På den andre siden kan tilrettelegging hos noen oppleves som en ødeleggelse av omgivelsene, der naturen blir gjenstand for kommersielle krefter som har til hensikt å utnytte vårt felles gode. Andre kritikere poengterer at tilrettelegging kan svekke menneskers relasjon til naturen ved at tilrettelegging kan virke fremmedgjørende. Hvordan man velger å tilrettelegge en sti, en turvei eller en trase vil derfor være helt avgjørende for vår opplevelse av det gitte landskapet (Bichoff, 2007; Bischoff, 2005), og er i denne oppgaven viktig å ta hensyn til ved ytterligere tilrettelegging av storfjellopplevelsen knyttet til Nesaksla.

“For meg finnes det bare en mer tiltalende måte å ferdes på enn med hest: Vandring til fots”

- Jean Jacques Rousseau

Figur 3.8: Stien over Romsdalseggen er et resultat av menneskers fotavtrykk i terrenget over tid.

Natursyn

“Vi ødelegger ikke noe vi har et inderlig forhold til” hevdet Nils Faarlund i et intervju med nettavisen D2. Faarlund var den første profesjonelle tindeveilederen i Norge og er en aktiv friluftsfilosof. Han har lenge vært en sentral person innen det norske friluftslivet, blant annet som grunnlegger og driver av Norges Høgfjellsskole i Hemsedal. I dag inspirerer hans filosofi (økosofi) en internasjonal reiselivstrend. Det enkle friluftslivet og uttrykk som at vi skal ut i naturen, ikke inn i naturen er kjerneverdier i Faarlunds tilnærming til natur og friluftsliv. Folk må få en fortrolighet til naturen og føle noe for den, for å ønske å forsvare den påpeker han. Hans filosofi gjenspeiler seg i lignende internasjonalt kjente utsagn som “No one will protect what they don’t care about, and no one will care about what they have never experienced” uttalt av den kjente programlederen og naturhistorikeren David Attenborough. Friluftslivet bør være basert på at mennesket har levd av og i naturen i tusenvis av generasjoner, og at vi hører til her. I friluftslivet skal man ifølge Faarlund, ikke bestige noe som helst: ikke deg selv, ikke naturen og ikke dine venner – og i hvert fall ikke kjedsomheten. Hans tilnærming til naturen handler i grove trekk om å bare være i naturen, noe som i dag er vanskelig for det moderne mennesket, mye på grunn av en økende kommersialisering der ulike aktører tilbyr sine tjenester i håp om å profitere vår interesse for friluftsliv. Tankegangen og filosofien til Faarlund er derfor i dag mer aktuell enn noen gang, der vi står ovenfor en rekke utfordringer med tanke på hvordan vi

mennesker ser på og handler ovenfor naturen (Kieland, 2015).

Alle har vi et forhold til naturen, og de fleste mennesker kan si at de er glad i turer i skog og mark. Hvordan vi oppfatter og forholder oss til naturen bunnar i våre følelser for den, og hvordan vi velger å handle ovenfor omgivelsene våre sier noe om vårt natursyn (Schnack, 2001). Det finnes en rekke ulike natursyn, og Nils Faarlunds syn som ble vektlagt innledningsvis samsvarer i større grad med et biosentrisk perspektiv. Det biosentriske perspektivet taler for å bevare det biologiske mangfoldet, ikke bare her og nå, men også for framtiden. I dette synet snakker man gjerne om naturens egenverdi, som bygger på en respekt for naturen og natur sammenhenger. Her er det sentrale at alle arter bør likestilles uavhengig av hvilken verdi de har for oss mennesker. Alle arter har hver sin funksjon og ulike oppgaver i naturen. De utgjør en viktig brikke i økosystemer, og har derfor en etisk begrunnet rett til å leve. Motsetningen til det biosentriske perspektivet er det antroposentriske. I dette synet er mennesket i sentrum. Her ses naturen på som en instrumentell verdi og ressurs som mennesket kan utnytte til egeninteresse og utfoldelse (Ariansen, 1992; Berntsen & Hågvar, 2010).

Menneskelige inngrep i naturområder påvirker samspillet i naturen. Økosystemers prosesser har evnen til å tilpasse seg endringer ved at de er dynamiske, så lenge andre faktorer ikke hindrer

prosessen. Fragmentering av områder som et resultat av menneskelige inngrep kan være en faktor som hindrer økosystemers naturlige prosesser i å fungere samt gjøre det vanskelig for dem å tilpasse seg. For at naturområder og det økologiske samspillet skal opprettholdes og bestå er det nødvendig med beskyttelse og bevaring (Rottle & Yocom, 2010). Bertsen & Hågvar (2010) påpeker at en av hovedgrunnene for å ivareta natur sett fra et antroposentriske perspektiv er betydningen artsmangfoldet og de økologiske prosessene utgjør for mennesket. Bruk, høsting, kunnskap, vitenskapelige referanser og naturopplevelser er alle betydningsfulle verdier som vi ikke vil være foruten. Vi bør derfor la naturen være inngrepsfri fordi vi ser viktigheten av hvilke kvaliteter naturen og det økologiske samspillet utgjør for oss. Tilrettelegging som utføres med søkelys på å minimere forstyrrelsene gir bedre forutsetninger for at naturområder kan håndtere endringene og dermed bestå. En forvaltning med utgangspunkt i et biosentrisk perspektiv kan derfor ha en positiv effekt også for oss mennesker (Berntsen & Hågvar, 2010).

I denne oppgaven kommer det biosentriske perspektivet til uttrykk i det vakre naturlandskapet. Det antroposentriske perspektivet blir synlig gjennom at naturlandskapet og dens særpreg spiller en viktig rolle for rekreasjon, og økonomi. For videre arbeid vil en kombinasjon av disse to perspektivene være førende i søken etter å imøtekomme en fremtidsrettet og bærekraftig tilrettelegging, der det er nødvendig å balansere et samspill mellom natur og menneskelig bruk.

*“Vi ødelegger ikke noe vi har et inderlig
forhold til”*
-Nils Raarlund

Figur 3.9: Utsikt fra Romsdalseggen en julikveld

Åndalsnes - Romsdal

Verdens beste kommune for naturglade mennesker!

Rauma kommune

‘Verdens beste kommune for naturglade mennesker’, ja slik lyder visjonen for Åndalsnes som er en del av Rauma kommune, en kommune bestående av fantastisk natur, fjell og omgivelser (Rauma kommune, 2019). Visjonen løftes i samfunnsplanen fram som en godt profilert og forankret visjon som skal lede vei og være en grunnverdi i kommunens utvikling. Visjonen ble første gang vedtatt i 2006 og inkluderer alle som bor eller besøker Rauma. Den setter ingen krav til bestemt adferd og holdning fra enkeltmennesker, men krever at lokalbefolkningen setter pris på omgivelsene sine. Videre skal visjonen imøtekomme FNs bærekrafts mål som er styrende for kommunens arbeid. Sammen med etablering av visjonen har Rauma vedtatt tre verdier som vektlegges i kommunens arbeid, disse handler om at man skal se hverandre og være samarbeidsvillig, ekte og raus (Rauma kommune, 2019):

S - Samarbeidsvillig

E - Ekte

R - Raus

I kommunens satsningsområder er næringslivet og arbeidsplasser, miljø og helse sentrale punkt som er særlig aktuell for denne oppgaven, da det er ønskelig å belyse hvordan man ved hjelp av den sentrumsnære fjellstien opp til Nesaksla kan imøtekomme disse føringene.

Næringsliv og arbeidsplasser:

- Sysselsettinga og verdiskapninga i reiselivet er relativt liten, men potensialet er stort.
- Reiseliv og handel er avhengig av hverandre. Reiselivet gir flere kunder og handle-servicenæringen gir flere attraksjoner.

Miljø og folkehelse:

- Profilen som Rauma har bygd opp som naturgledekommune kan forsterkes ved å øke fokus på folkehelse, miljø, bærekraft og sporløs ferdsel.
- Et tett samarbeid med næringsliv og reiseliv i kommunen legger godt til rette for at Rauma kan få til en bred og god grønn satsning – som et naturlig ledd i visjonsarbeidet.

Rauma kommunen vedtar:

6. Rauma kommune vil arbeide for å samordne aktuelle reiselivsaktører og arbeide for at Rauma, Åndalsnes og Romsdalen skal videreutvikles til en sterk og tydelig reiselivsdestinasjon basert på natur og kulturbaserte opplevelser, gode servicetilbud, godt vertskap og kvalitet i alle ledd.

7. Rauma kommune arbeider for å videreutvikle Åndalsnes som Norges tindehovedstad til et aktivt og levende sentrum som vil være utgangspunktet for de natur- og kulturbaserte opplevelsene i hele kommunene. Videreutvikling av stasjonsområdet vil være et ledd i dette arbeidet.

Rauma kommune vedtar:

1. Rauma vil jobbe for at veksten i reiselivsbransjen skjer på en bærekraftig måte og søker miljøvennlige løsninger og tiltak.
2. Naturlandskap, biologisk mangfold, dyrka jord og naturverdier ivaretas i all planlegging og sikres som verdier for hele befolkningen.
3. I arealplanarbeidet legges det til rette for enkel tilgang til naturen og grønne områder for alle ved utvikling av nye eksisterende boligområder.
4. I Rauma satser vi på grønne løsninger og bærekraft som gjennomgående perspektiv for alle aktører, både private og kommunale – vi skal bidra til det grønne skiftet.
5. Rauma kommune skal tilrettelegge for økt fysisk aktivitet og utetid i barnehager/skoler, og benytte mulighetene naturen i nærområdene byr på.

(Rauma kommune, 2019)

Åndalsnes & Romsdalen turistdestinasjon

Romsdalen har vært en reiselivsdestinasjon siden slutten av 1800-tallet, først og fremst knyttet til laksefisket i Rauma elv (de engelske lakselordene), men også i forbindelse med fjellklatring og tindesport. Det første cruiseskipet la til kai i Åndalsnes i 1882, og Raumabanen ble åpnet i 1924. Åndalsnes og Romsdalen er i Fjord Norge ett av Norges mest kjente reisemål, der attraksjoner som Raumabanen, Nasjonal Turistvei Trollstigen, Trollveggen og Romsdalseggen er alle populære reisemål. Årlig besøker nærmere 1 million turister Romsdalen, der de fleste turistene kommer med bil, tog eller cruise (Romsdalsgondolen AS, 2019).

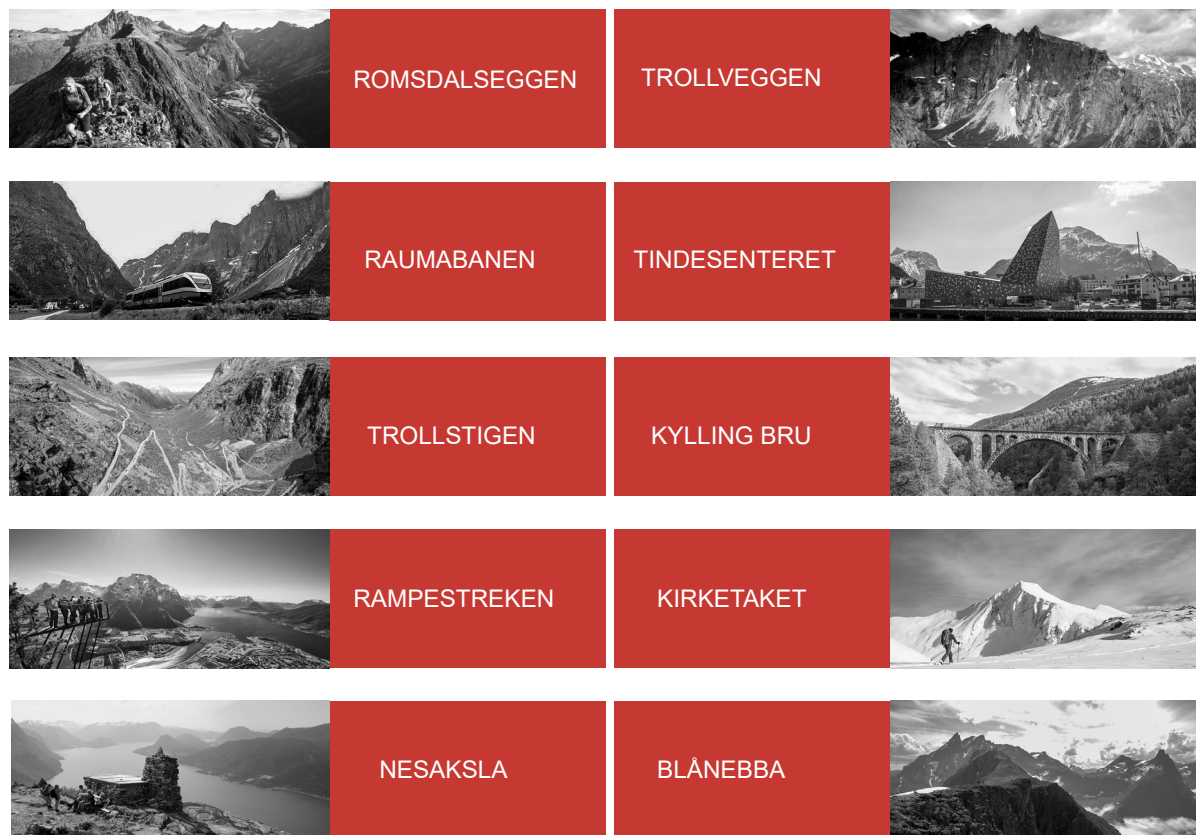

115,634

Innbyggere i kommunen har ca. 1 t og 30 min kjøretur fra/til Åndalsnes.

Figur 3.10: Diagrammer utarbeidet på bakgrunn av informasjon hentet fra forprosjektet til Romsdalsgondolen (Romsdalsgondolen AS, 2019).

Populære turistattraksjoner Åndalsnes og Romsdalen

Gjennomfart/trafikk

På trafikkregistreringspunktene rundt Åndalsnes var det 1 147 593 passeringer en vei i 2018.

Overnatting

Totalt antall hotellovernattinger i Møre og Romsdal har økt årlig med 3,6 % de siste tre årene.

Cruise skip

Antall cruiseanløp i Åndalsnes har steget med 44 til 55, som utgjør en stigning på 11% fra 2017 til 2018.

Romsdalsgondolen

Til tross for at Åndalsnes og Rauma er et populært sted å besøke for turister kommer det frem i samfunnsplanen at sysselsettingen og verdiskapningen er relativt liten i denne næringen, men med et tilsynelatende stort potensial (Rauma kommune, 2019). Kommunen vedtok i ny samfunnsplan i 2018 at reiselivsnæringa skulle gjøres til et viktig satsningsområde for å skape flere arbeidsplasser og trekke flere innbyggere. I kommuneplanen er det formulert at Rauma skal være verdens beste reisemål for naturglade turister (Rauma kommune, 2019). Som et steg i denne utviklingen vedtok kommunen i 2013 at det skulle settes av et område i arealplanen til gondolbygging fra sentrum til toppen av Nesaksla. Planene lå lenge stille uten at det skjedde noe, men i 2018 ble gondolprosjekt kalt Romsdalsgondolen AS stiftet.

Romsdalsgondolen AS er et prosjekt startet opp og eid av Romsdalen AS som er en privat reiselivsbedrift bestående av ulike aktører. Gondolen finansieres av aksjonærene i bedriften. Prosjektets omfang dreier seg om å montere opp en pendelbane med et mastepunkt som skal strekke seg fra en fjordstasjon ved Tindesenteret i sentrum,

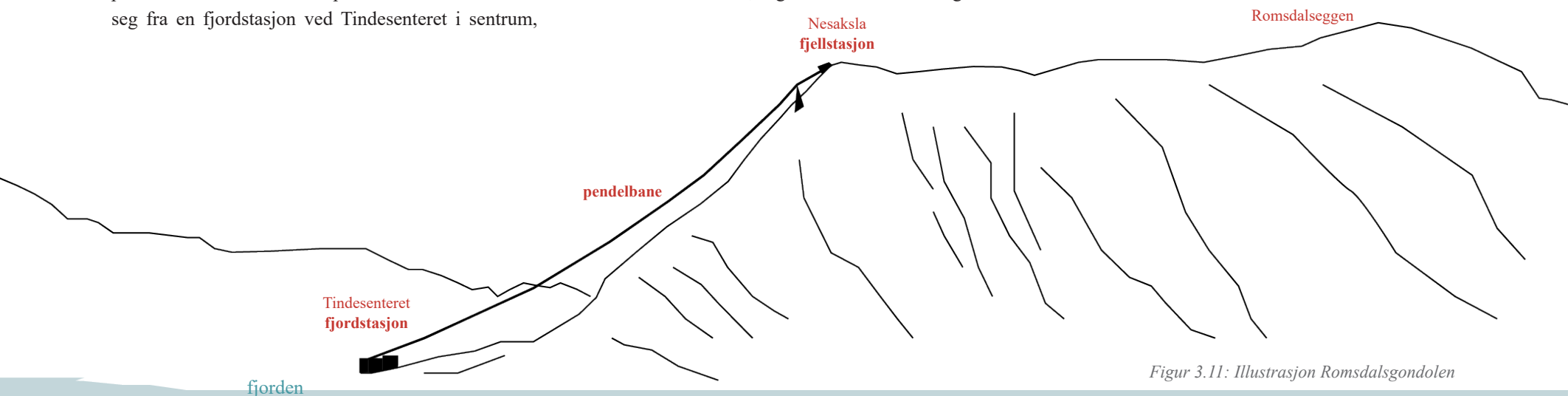
og opp til en fjellstasjon med tilhørende serveringslokaler like nedenfor steinbua Ottarbu (708 moh.). Målet med gondolen er at den skal bli en integrert del av den populære turen Romsdalseggen, og fjordstasjonen vil få en sentral plassering i Tindehovedstaden Åndalsnes mellom Norsk Tindesenter, Jernbane-stasjonen og Tindekaia. Framdriftsplanen for Romsdalsgondolen er at den skal være åpen for publikum juni 2021. Det tydeliggjøres i ulike dokument knyttet til prosjektet at Romsdalsgondolen på mange måter kan sammenlignes med Loen Skylift. Loen har et mye lignende markedsgrunnlag med turister som kommer med cruise skip og bil, og prosjektdriverne viser til at mye ligger til rette for at Romsdalsgondolen kan bli et like økonomisk vellykket prosjekt som Loen Skylift (Romsdalsgondolen AS, 2019). I forprosjektet til Romsdalsgondolen vektlegges det at gondolen skal være en del av visjonen til Romsdalen AS som handler om å bygge et ledende, lønnsomt og bærekraftig reisemål som skal resultere i verdens beste kommune for naturglade mennesker. I tillegg beskrives det at det i verdens beste kommune, og reisemål for naturglade

mennesker er utenkelig at bærekraft ikke skal være en viktig del av plattformen, og ledestjerne for utviklingen av reiseliv og reisemålet (Romsdalsgondolen AS, 2019).

Med dette ønsker prosjektet å imøtekomme bærekraftighet som Norges første gondol bygd etter prinsippene for bærekraftig reiseliv med utgangspunkt i Innovasjon Norges kriteriesett. Det skal i praksis løses ved:

Infrastruktur uten naturinngrep: Gondolen planlegges å bygges uten framføring av veg til toppunktet. Alt av infrastruktur – vann, avløp og strøm skal framføres i en hull/tunell inne i fjellet. Hullet planlegges også benyttet som oppvarmingskilde (jordvarme) for toppstasjonen (Romsdalsgondolen AS, 2019).

Sporløs utbygging: Hele toppstasjonen forsøkes realisert etter prinsippene om sporløs utbygging dvs. med minst mulig inngrep i selve terrenget. Anlegget skal i stor grad stå på jernstolper. Det skal videre benyttes lette og miljøvennlige materialer – både innendørs og utendørs (Romsdalsgondolen AS 2019).

Figur 3.11: Illustrasjon Romsdalsgondolen

Gondol og bærekraftig utvikling

Planprosessen med Romsdalsgondolen er en påbegynt prosess som skjer parallelt med denne oppgaven. Det er en svært aktuell sideprosess å følge med på da den berører landskapet i Åndalsnes, og denne oppgavens konkrete studieområde ved Nesaksla. På bakgrunn av oppgavens problemstilling der målet er å imøtekomme en bærekraftig utvikling av storfjell-sopplevelsen knyttet til Nesaksla, har det vært viktig å undersøke om Romsdalsgondolen er et tiltak som kan integreres i positiv forstand i min problemstilling, eller om den i liten grad stemmer overens med denne oppgavens grunnrammer for bærekraftig utvikling.

I et forsøk på å få en bedre forståelse for begrepet bærekraftig gondol, samt hvorvidt Romsdalsgondolen kan ses på som bærekraftig tok jeg kontakt med Innovasjon Norge. Senior rådgiver innen reiseliv Haaken Christensen forteller at alle beslutninger som handler om installasjoner i form av bygg eller annen tilrettelegging med mål om verdiskaping i reiselivet er avgjørelser som må tas lokalt. Innovasjon Norge har ingen myndighet til å legge seg opp i enkeltsaker eller lokalpolitiske beslutninger. Han understreker at Innovasjon Norge kan gi råd og tips, og at det i dag ikke finnes noe fasit rundt vurdering av installasjoner som gondol med tanke på bærekraftighet, og at det må tas en egen vurdering fra tilfelle til tilfelle. Samtidig understreker han at destinasjonens valgte satsningsområde gjenspeiler en holdning, og at denne holdningen i stor grad synliggjør hvilke typer turister man lokalt ønsker å satse på og hvilken merkevare man ønsker å bygge. Innovasjon Norge oppmuntrer til en utvikling der turister skal få lyst å oppholde seg på det enkelte stedet over lengre tid og benytte seg av et rikt utvalg av

opplevelser (personlig kommunikasjon med Christensen).

I videre søken på spørsmålet knyttet til hvorvidt en utvikling med Romsdalsgondolen imøtekommer en bærekraftig utvikling, tok jeg kontakt med Oddbjørn Vassi som er styreleder i Romsdalen AS, og pådriver for Romsdalsgondol-prosjektet. Han forteller at de startet prosjektet med Romsdalsgondolen på bakgrunn av en regulering for gondol i kommunedelplan i 2013, og at det lenge har vært et ønske å bygge en gondol fra sentrum opp til Nesaksla. Når kommunen i ny samfunnsplan i 2018 vedtok at det var ønskelig å satse på økt verdiskaping i reiselivet så de som reiselivsbedrift det som en god mulighet til å realisere gondolplanene. Ved spørsmål om det er gjort noe form for medvirkning og i hvilke grad det er sett på andre muligheter for verdiskaping viser han tilbake til kommunens planer om gondol, og at prosjektet er startet på bakgrunn av kommunens eget ønske om å bygge gondol. I tillegg løfter han frem flere satsningsområder knyttet til verdiskaping i reiselivet der gondolen kun utgjør ett av disse områdene. Ved spørsmål knyttet til bærekraftighet viser han til Innovasjon Norges prinsipper for bærekraftig reiselivsdestinasjon, og sier at Rauma kommune har et påbegynt samarbeid med Innovasjon Norge om å bli merket som Bærekraftig reisemål (personlig kommunikasjon med Vassi).

Marit Giske- Nilsen ved Innovasjons Norges regionkontor i Møre og Romsdal forteller at hun ikke kan uttale seg om det gitte prosjektet Romsdalsgondolen. Rauma kommune er helt i oppstartfasen av merkeordningen og har over to års arbeid foran seg før de

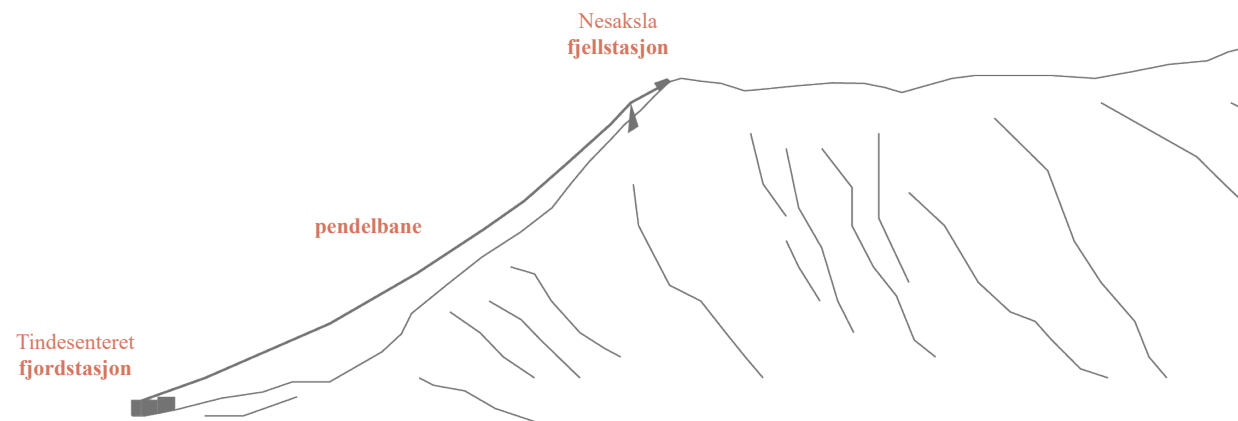
kan søke godkjenning i merkeordningen, og vedtaket med gondol vil ikke nødvendigvis påvirke et fremtidig mål om å oppnå merket Bærekraftig reisemål. Merkeordningen handler ikke om at en kommune eller et reisemål på alle mulige felt er bærekraftige, men vektlegger at kommunen eller reisemålet har mål om og viser engasjement i at et utvalg av satsningsområder i stor grad imøtekommer en bærekraftig utvikling over tid. Standarden som reisemålene måles opp mot revideres jevnlig og kartlegger og dokumenterer status og utvikling på tre likestilte elementer av bærekraft; miljø, samfunn og økonomi. reisemål» (personlig kommunikasjon med Nilsen).

I kontakt med kommunen ved spørsmålet om hvorfor kommunen i 2013 regulerte inn et område for gondol kan Jan Petter Vad fortelle at det mest sannsynlig ble regulert inn på bakgrunn av et politisk ønske om bygging av gondol, og at det har vært snakk om en slik gondol i sikkert 30-40 år. Han begynte forøvrig i sin stilling i 2013 og kjenner ikke til hele historien, og jeg har ikke lykkes med å finne noen som kan gi meg en god forklaring på hvorfor kommunen regulerte inn en gondol på daværende tidspunkt. Han påpeker videre at kommunen selv ikke planlegger gondol, men at de har lagt til rette for at den kan realiseres ved å ta den med i kommunedelplanen. Planarbeidet med den nåværende reguleringsplanen for prosjektet startet opp i september 2018 og var til sluttbehandling i planutvalget 31.oktober 2019 der den ble vedtatt. Den endelige godkjenningen av gondolen skal vedtas i kommunestyret 14.november 2019 (personlig kommunikasjon med Vad).

Om planarbeidet med gondolen blir vedtatt innen oppgaven er ferdig er enda noe uvisst, men i skrivende stund er status at saken skal sluttbehandles en måned før denne oppgaven leveres. I det nyeste plandokumentet Privat detaljregulering for Romsdalsgondolen, Åndalsnes, Rauma kommune (Solheim & Svendal, 2019) som kommunen skal gjøre sin beslutning på grunnlag av er det gjennomført en konsekvensutredning for ulike tema. Oppgavens problemstilling belyser hvordan man ved bruk av landskapsarkitektoniske tiltak kan tilrettelegge for en bærekraftig utvikling av storfjellsopplevelsen knyttet til Nesaksla. Temaene som handler om gondolens virkning på landskap og estetikk, friluftsliv og naturmangfold er derfor svært aktuelle tema å betrakte i denne sammenhengen. Landskapet er som beskrevet tidligere definert i den europeiske landskapskonvensjonen som et område slik folk oppfatter det. Skal man sikre en utvikling av landskap i ønsket retning slik at

menneskene som bor og besøker Åndalsnes fortsatt kan ha glede av, og føle tilhørighet til sine omgivelser vil det være viktig å vurdere hvilke konsekvenser en eventuell gondolbygging vil gi for landskapsbildet og stedsopplevelsen. Friluftslivet knyttes her til at planområdet for gondol berører et mye brukt turområde som omfatter denne oppgavens studieområde med turen til Nesaksla. I tillegg er naturkvalitetene med naturmangfold noe som spiller inn i den helhetlige opplevelsen når man beveger seg langs stien, og må betraktes som en viktig faktor for turopplevelsen. Gondolens virkning på temaet Klimatrusler og klimatilpasning er også aktuelle faktorer å være bevisst, da oppgaven ønsker å imøtekomme bærekraftighet. Til slutt er gondolens virkning på turen over Romsdalseggen viktig å være bevisst, da Nesaksla inngår som et sentralt punkt langs denne populære turen.

Figur 3.12: Illustrasjon Romsdalsgondolen

Romsdalsgondolen sin virkning på:

landskap og estetikk, friluftsliv og naturmangfold

Konsekvensutredningen av Romsdalsgondolen er gjennomført med utgangspunkt i de tre delområdene fjordstasjonen, fjellstasjonen og pendelbanen

TEMA	Fjordstasjon	Pendelbane	Fjellstasjon	KONSEKVENNS
Landskap og estetikk	+ / ++	-	-	-
Friluftsliv	0 / +	0	-	-
Naturmangfold	0	-	-	-
Samlet konsekvens				-

Figur 3.13: Tabell utabidet på bakgrunn av resultat i konsekvensutredning i plandokument Privat detaljregulering for Romsdalsgondolen (Romsdalsgondolen AS, 2019)

I konsekvensutgreiinga for landskap, friluftsliv og naturmangfold, er det konkludert med at realisering av Forslag til detaljregulering for Pendelbane på Åndalsnes, kan medføre totalt noko negativ konsekvens for miljøet. Det er då valt å vekte delområde for Taubane og Fjellstasjon høgare enn Fjordstasjon, slik at konsekvens for taubane- og Fjellstasjonsområdet veg tyngst. Taubane- og Fjellstasjonsområdet er også dei delområda som er vurdert å ville få dei største negative konsekvensane (IVest Consult , 2019b).

Den samlede noe negative konsekvensen innebærer:

For landskap og estetikk:

Tiltaket er noe forankret, medfører noe fragmentering, eller bryter i en viss grad med landskapsbildets karakter.

Tiltaket medfører noe skjemmende inngrep.

Tiltaket dominerer noe over landskapets skala.

Tiltaket har noe dårlig rytme, er noe preget av knekk, sprang, en uheldig romkurve.

Tiltaket fremstår som en arkitektonisk helhet, har noe dårlig design.

For naturmangfoldet:

Splitter sammenhenger/reduserer funksjoner, men vesentlige funksjoner opprettholdes i stor grad. Mindre alvorlig svekking av trekk/vandringsmulighet og flere alternative trekk finnes.

Berører en mindre viktig del som samtidig utgjør mindre enn 20 % av lokaliteten. Liten forringelse av restareal.

Ubetydelig påvirkning. Ikke direkte arealinngrep.

For friluftslivet:

Tiltaket medfører redusert attraktivitet.

Området er noe redusert.

Forbindelseslinjen er lagt om – medfører noe omveg til økt trafikkvolum, medfører barriere.

Tiltaket medfører redusert bruk.

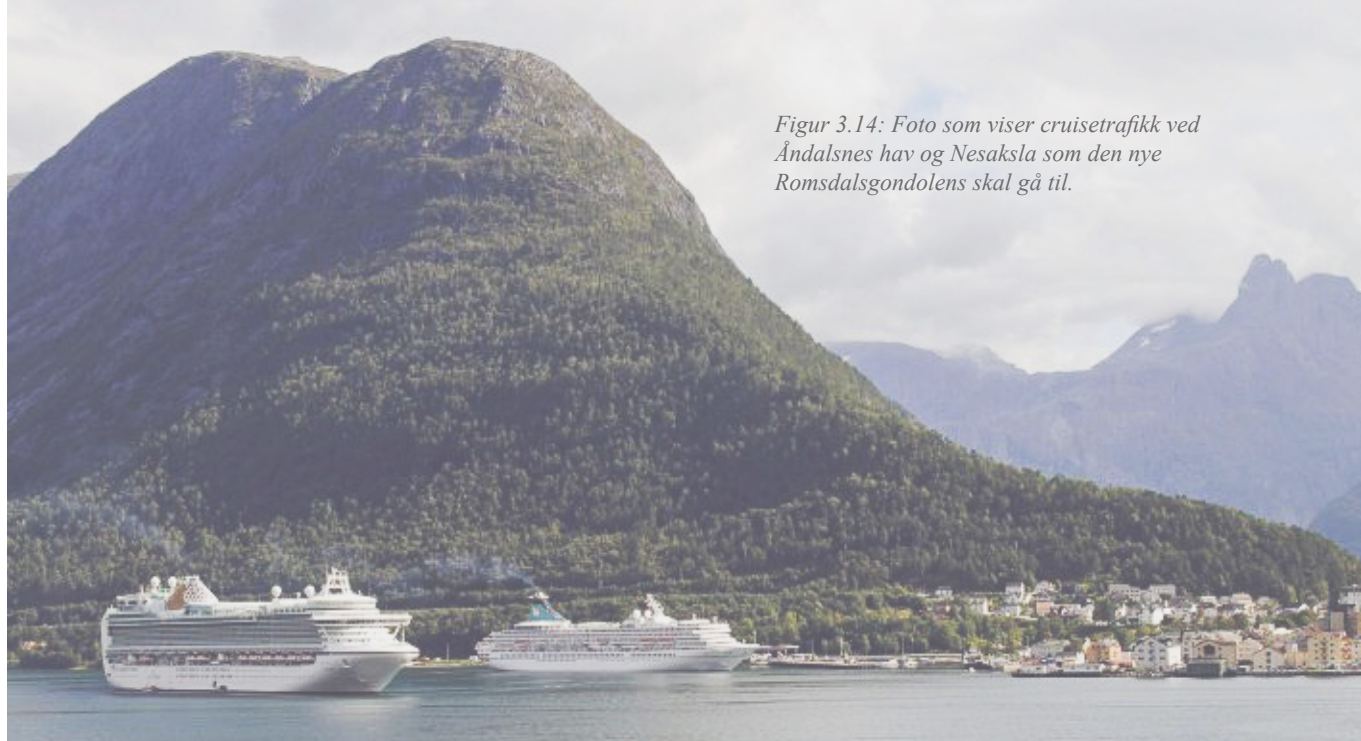
(IVest Consult AS, 2019b)

Romsdalsgondolen sin virkning på:

klima

Det samlede klimagassutslippet knyttet til det norske reiselivet var i 2018 3,6 millioner tonn CO₂ (NHO Reiseliv, 2019). Det er relativt beskjedt sammenlignet med utslipp fra petroleumssektoren og industrien, men utslippsveksten i reiselivssektoren er høy. Fra 2012 til 2018 har det samlet sett vært en vekst i utslipp på 31,4 %, noe som også avspeiler veksten i turistbransjen. Den dominerende delen er knyttet til flyreiser, men også cruise, passasjerskip og bilreiser bidrar med cirka et halvt tonn CO₂ hver. Spesielt ser man at antall besøk fra cruiseskip til norske havner har hatt en voldsom vekst de siste årene (NHO Reiseliv, 2019). Åndalsnes gjenspeiler denne utviklingen med en økning i antall cruiseskip på 11 % fra 2017 til 2018, med tilhørende CO₂-utslipp (Romsdalsgondolen AS, 2019). Samtidig løfter reiselivsbedriften og pådriv-er for Romsdalsgondolen, Romsdalen AS fram økt cruiseturisme som et sentralt utviklingsområde innen reiselivet. Målsettingen er å doble antall cruisegjester i løpet av noen år under forutsetning av at cruise blir mer bærekraftig og at cruiseturistene bidrar til en jevn turiststrøm gjennom hele året, samt bidrar til verdiskapning i reiselivet på land (Romsdalen AS, 2019).

Klima er en av vår tids største trusler. Global oppvarming fører til nye nedbørmønstre og påvirker livet både i havet og på land. Om verden ikke lykkes i å kutte utslippene betydelig de nærmeste årene, er det stor risiko for at klimaendringene vil få alvorlige og vidtrekkende konsekvenser. De globale utslippene må ned og verden må omstille seg til en grønnere økonomi. Ja slik lyder hovedbudskapet i innledningen i stortingsmelding 41; Klimastrategi for 2030 – norsk omstilling i europeisk samarbeid. Der Norge innen

Figur 3.14: Foto som viser cruisetrafikk ved Åndalsnes havn og Nesaksla som den nye Romsdalsgondolens skal gå til.

2030 skal være klimanøytral. Dette innebærer at fra 2030 skal norske utslipp av klimagasser motsvares av klimatiltak i andre land gjennom EUs kvotemarked, internasjonalt samarbeid om utslippsreduksjoner, kvotehandling og prosjektbasert samarbeid (Klima- og miljødepartementet, 2017). For å nå dette målet må alle bidra og ta sitt ansvar. I en rapport for Klimautslipp knyttet til norsk reiseliv kommer det frem at det største problemet knyttet til CO₂ utslipp i reiselivet

er transport (NHO Reiseliv, 2019). Det er altså ikke nødvendigvis aktiviteten som gir utslipp, den er oftest utslippsfri, men veien dit. Når det skal vurderes å bygge en pendelbane er det derfor viktig å være bevisst hvilken utvikling man bidrar til, og i hvilken grad en slik installasjon vil kunne gi økning i CO₂ utslipp. Nedfor blir pendelbanens betydning for CO₂ utslipp synliggjort:

Betydning	Påvirkning	Konsekvens
Dagens aktivitet og næringsdrift, inkl. reiseliv, er bidragsytere til klimautslipp	Bygging og etablering av pendelbanen har negative utslippskonsekvenser. Selve driften av gondolen er tilnærmet utslippsfri. Indirekte utslipp avhenger mye av om gondolen først og fremst benyttes av turister som allerede er i området, eller om de kommer til Åndalsnes for å ta pendelbanen.	Etablering og drift av pendelbanen vil ha få negative konsekvenser for utslipp, når kundegrunnlaget baseres på turister som er i området allerede i dag. Konsekvensene for utslipp vil bli litt mer negative, desom kundegrunnlaget er nye turister som kommer til Åndalsnes.

Figur 3.15: Tabell utabidet på bakgrunn av resultat i konsekvensutredning i plandokument Privat detaljregulering for Romsdalsgondolen (Romsdalsgondolen AS, 2019)

Romsdalsgondolen sin virkning på:

Romsdalseggen

I løpet av de siste 5-6 årene har Romsdalseggen etablert seg som en av de mest besøkte og attraktive fjellturene i hele landet (IVest Consult, 2019b). I 2018 gikk 25.000 personer over normalruta over eggen. Romsdalseggen har en rekke andre turer og aktiviteter knyttet til seg, slik som Romsdalstrappa (deler av turen til Nesaksla), Rampestreken, Via Ferrata Romsdalsstigen og Litlefjellet samt toppturer på vinteren til Blånebbå og Hurrungen. I 2018 ble samlet besøk på disse aktivitetene regnet til omtrent 65.000 gjester (IVest Consult, 2019b). I en besøksstrategi for Romsdalseggen vedtatt av Norsk Tindesenter og Rauma kommune, vises det til hvordan besøket kan utvikles fra dagens 65.000 til 150.000 besøkende i løpet av en 5-års periode fram til 2023. Med en slik besøksstrategi søkte Norsk Tindesenter i 2019 for andre gang om autorisasjon som nasjonal turiststi. Ved første søknad levert i 2018 ble ikke søknad godkjent, mye på grunn av manglende sårbarhetsanalyse av stien, men Norsk Tindesenter fikk også tydelige signal fra Miljødirektoratet om at en gondol truer mulighetene for Romsdalseggen som Nasjonal turiststi (Lothe, 2019). Det kan tenkes at en slik installasjon ikke kan forsvares med Nasjonal turiststiers verdigrunnlag, der et viktig poeng med autorisasjonsordningen er at:

‘Den skal derimot ikke legge til rette for mer utbygging og tiltak enn nødvendig, og ingen tiltak skal være i strid med allemannsretten’ (Miljødirektoratet, 2019a).

Det har oppstått en todelt debatt om Romsdalsgondolen sin påvirkning av Romsdalseggen, der de ulike synspunktene som oftest går igjen er:

Positiv påvirkning	Negativ påvirkning
<ul style="list-style-type: none"> • Flere vil gå Romsdalseggen dersom de slipper nedfarten fra Nesaksla til Åndalsnes. • Flere - og helt nye grupper - vil kunne oppleve deler av Romsdalseggen dersom de kan ta gondolen opp til Nesaksla og gå deler av eggen. • Pendelbanen vil redusere slitasje på nedstigningen fra Nesaksla. • Fjordstasjonen vil tilby toalett, miljøstasjon og nødby på Nesaksla 	<ul style="list-style-type: none"> • Pendelbanen vil ødelegge den unike naturopplevelsen det er å gå Romsdalseggen. • Pendelbanen vil bidra til at mange kommer til å gå Romsdalseggen motsatt vei (fra Nesaksla til Vengjedalen) og farlige situasjoner kan oppstå ved passering. • Romsdalseggen kan risikere å miste muligheten til å bli nasjonal turiststi dersom pendelbanen blir bygd.

(IVest Consult AS, 2019b)

Betydning	Påvirkning	Konsekvens
Romsdalseggen har stor lokal, regional og nasjonal betydning og verdi som attraksjon og turiststi.	Vanskelig å finne objektive faktabaserte vurderinger. God tilrettelegging vil redusere negativ påvirkning.	Romsdalseggen vil fremdeles være en svært attraktiv turiststi med unike naturopplevelser. For noen vil verdien oppleves redusert, for andre vil pendelbanen gjøre det mulig for de å ta del i den unike naturopplevelsen

Figur 3.16: Tabell utabidet på bakgrunn av resultat i konsekvensutredning i plandokument Privat detaljregulering for Romsdalsgondolen (Romsdalsgondolen AS, 2019)

LANDSKAPS- RESSURS ANALYSE

Landskapsressursanalyse (LRA)

Landskap kan utgjøre både små og store områder og defineres av den europeiske landskapskonvensjonen som:

‘...et område, slik folk oppfatter det, hvis særpreg er et resultat av påvirkningen fra og samspillet mellom naturlige og/eller menneskelige faktorer’

(Regjeringen, 2009).

Noen landskap har mange felles karaktertrekk som gjør at de ligner på hverandre. Likevel er de forskjellige og kan oppleves ulikt. Landskapet består derfor ikke bare av fysiske rammer i form av materielle strukturer, men også av immaterielle verdier. De immaterielle verdiene bygger på en subjektiv opplevelse, i form av folks bruk og tilknytning til landskapet, som igjen gir grunnlag for identitet og tilhørighet (Egoz et al., 2018). Det er derfor særlig viktig når man skal planlegge og forvalte landskap å være bevisst disse verdiene. Endringer i landskapets karakter, i form av fysiske endringer, påvirker mennesker i ulike grad. I et planleggingsperspektiv innebærer det at vi som landskapsarkitekter bør ta hensyn til at en landskapsanalyse ikke bare skal søke etter å fastsette landskapets fysiske karakter, men også belyse hvilke verdier som finnes, og hvilke betydninger disse har for ulike grupper mennesker. Denne kompleksiteten av landskap gjør det nødvendig å dele analysen i to ulike deler. En del som kartlegger de fysiske, romlige forholdene, og en del som kartlegger stadskjenslen på bakgrunn av de immaterielle verdiene (Regjeringen, 2018; Clemetsen & Stokke, 2014).

MÅL FOR LANDSKAPSRESSURSANALYSEN:

Med utgangspunkt i oppgavens problemstilling:

Hvordan kan tilrettelegging ved bruk av landskapsarkitektoniske tiltak sikre en bærekraftig utvikling av storfjellsopplevelsen knyttet til byfjellet Nesaksla i Åndalsnes?

Skal analysen besvare følgende:

1. Turismens betydning

Hvordan påvirker turismen opplevelsen av studieområdet?

Hvilke muligheter og begrensninger gir turismen?

2. Landskapskvaliteter

Hvilke kvaliteter finner man i landskapet knyttet til turen til Nesaksla, som gjør det unikt og ulikt fra andre landskap?

3. Tilretteleggingsbehov

Hvilke tilretteleggingstiltak er allerede etablert, og hvilke nye behov trengs på bakgrunn av den økende bruken av stien til Nesaksla?

DEL 1

Landskapskarakteranalyse

Analysen kartlegger de fysiske forholdene i landskapet og har som mål å fastsette landskapskarakter. De fysiske strukturene er delt inn i ulike tema som bygger på veilederen, Landskapsanalyse: Fremgangsmåte for vurdering av landskapskarakter og landskapsverdi» (Direktoratet for naturforvaltning og Riksantikvaren, 2010). Til sammen gir de fem analysetemaene grunnlag for fastsetting av landskapskarakter for studieområdet.

Siktlinjene utgjør den overordnede avgrensningen for studieområdet. Denne avgrensningen baserer seg på fjell landskapet strukturer som bunner i Nasjonalt referansesystem for landskap (Puschmann, 2005). Grunnen til at siktlinjene har blitt valgt som en overordnet avgrensning er oppgavens behov for vurdering og synliggjøring av det store landskapsbildet der fjell og fjordlandskapet spiller en viktig rolle. Det konkrete studieområdet utgjør i denne analysen gatestrukturer i Åndalsnes sentrum og stinettverket opp til Nesaksla vist i figur: 3.3. Den gitte avgrensningen med gatestruktur og sti er nøye valgt på bakgrunn av oppgavens problemstilling, som handler om hvordan man ved hjelp av landskapsarkitektoniske tiltak kan tilrettelegge og videreutvikle den sentrumsnære storfjellsop-

plevelsen knyttet til Nesaksla, på en bærekraftig måte.

I gjennomføringen av analysen har det vært viktig å være bevisst de landskapsmessige sammenhengene. Landskapet har ingen begynnelse og ingen slutt, men bør i en landskapsanalyse betraktes som en helhet på ulike regionale nivå (Direktoratet for naturforvaltning, 2010). Det har derfor vært nødvendig å skifte fokus mellom den konkrete stien og utsikten det omkringliggende overordnede landskapet byr på, slik at man forstår at det utvalgte området er del av en større sammenheng.

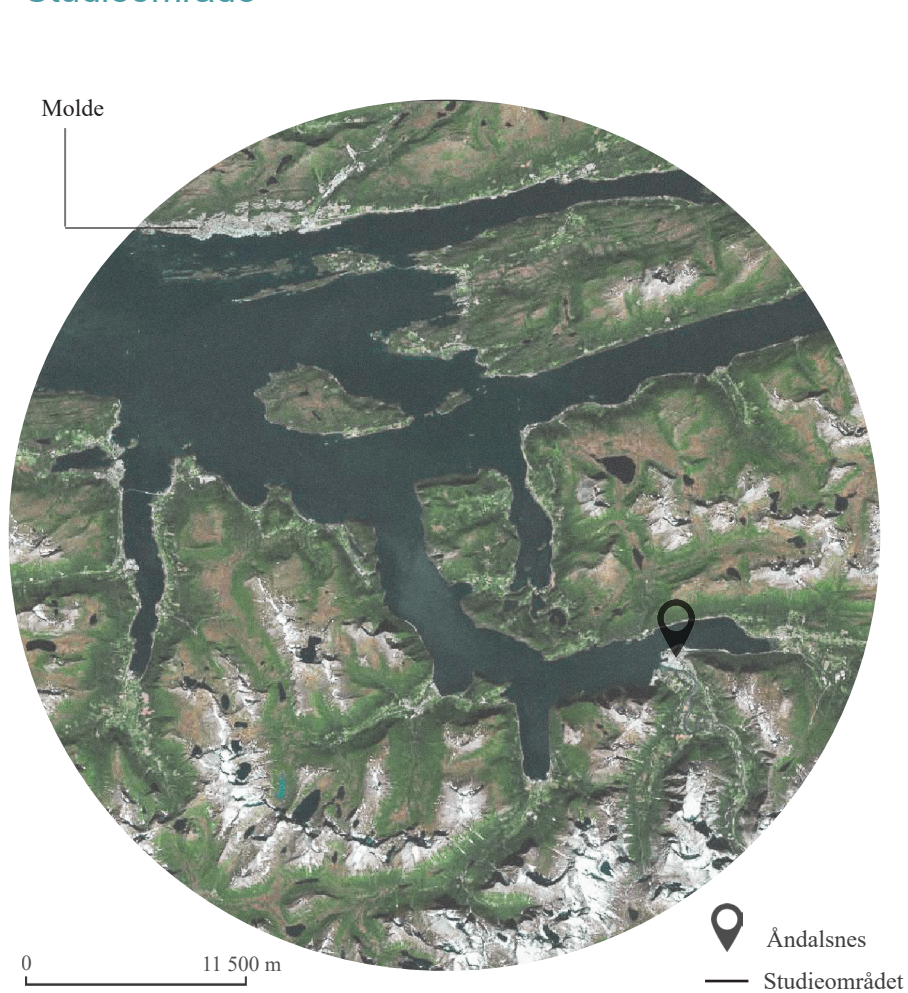
Landskapskarakter:

’Et konstruert uttrykk for samspillet mellom et områdes naturgrunnlag, arealbruk, historiske og kulturelle innhold, samt romlige og andre sansbare forhold som særpreger området og adskiller det fra omkringliggende landskap’. (Direktoratet for naturforvaltning og Riksantikvaren, 2010).

Figur 4.1: Studieområdet har mange vakre siktlinjer.

Studieområde

det store landskapsbildet

Figur 4.2: Det store landskapsbildet synligjør studieområdets plassering i en større kontekst, der siktlinjene spiller en viktig rolle. Her ser man hvordan Åndalsnes ligger plassert i forhold til Molde, der terrenget preges av et langstrakt landskap med fjell og fjord.

det konkrete studieområdet

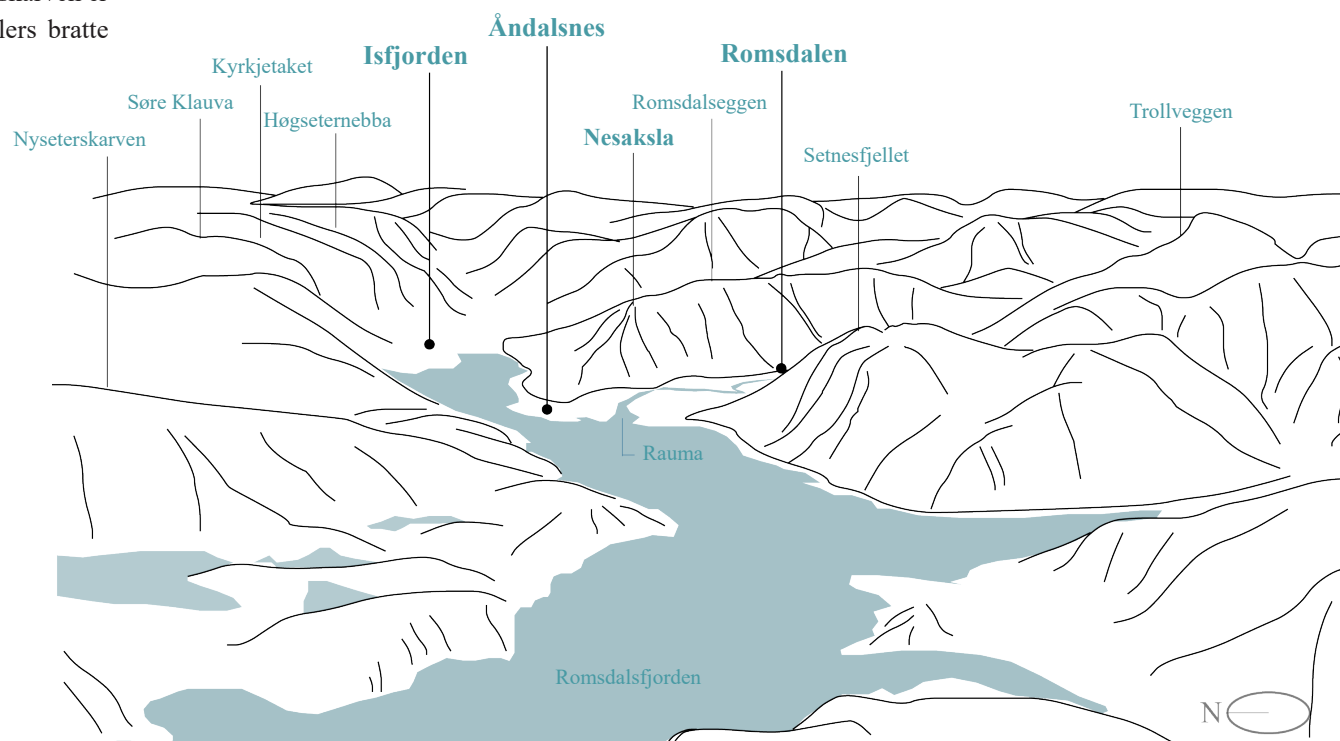
Figur 4.3: Det konkrete studieområdet strekker seg fra Tindesenteret på 2 moh. helt opp til Nesaksla på 708 moh.

Analyssetema 1: Landformer og vann

Fjellene, Romsdalsfjorden og elven Rauma er viktige romdannede elementer som definerer og avgrensner landskapsrommet i Åndalsnes og Nesaksla. Landskapets hovedform bærer preg av en tydelig nedskåret formasjon der Romsdalsfjorden bukter seg fra kysten i vest, og danner gulvet i landskapsrommet. Dalleiet strekker seg fra Romsdalsfjorden inn i en rekke sidedaler omkranset av høye fjell og tinder. De sentrumsnære fjellene Nesaksla og Setnesfjellet er viktige romdannede strukturer med sin tydelige bratte og avrundede form. Mot Isfjorden i øst kan man fra Åndalsnes betrakte et utvalg høye fjell og tinder. Her er Søre Klauva, Kyrkjetaket og Høgseternebba et utvalg av flere karakteristiske fjellformasjoner. Vest for Søre Klauva og nærmere kysten er formasjonene mer avrundet og mindre bratte. Brevikheia og Nyseterskarven er fjellheier som utgjør en kontrast til det ellers bratte

tindelandskapet. Kommer man sjøveien inn Romsdalsfjorden og ser sørover inn i dalen får man øye på den majestetiske fjellformasjonen Trollveggen (1788 moh.), samt den karakteristiske Romsdalseggen som begge definerer det store landskapsrommet og skiller det fra omkringliggende landskap. Det langstrakte og markerte konkave landskapet, som omslutes av konvekse formasjoner i ulik høyde og bratthet er formet av is som tidligere dekket landflaten, rennende vann og skred gjennom millioner av år. Landskapet preges av geologiske prosesser i form av at enkelte særlig bratte dal- og fjellsider har spor etter skred og løsmasser. Disse sees som småformer i form av rasvifter og rasmark, og preger landskapsbildet i større grad sørover innover Romsdalen, og i mindre grad mot kysten.

Elven Rauma er et særegent landsapselement som skaper tydelige linjer i landskapets hovedform. Elven renner mot nordvest gjennom Romsdalen og munner ut i Romsdalsfjorden. Den har erodert seg gjennom dalbunnen, og preger landskapets småformer med et karakteristisk V-formet tversnitt som skiller dalleiet i to. Vannføringen varierer med årstid, mengde smeltevann og nedbør. Erosjonen har ført til flere områder med marine strandavsetninger langs elveløpet og i elvens utløp ved Romsdalsfjorden. Dette sees som hvite sanddyner som kontinuerlig er i endring med utgangspunkt i elvens vannføring og bevegelse. Noen av de høyeste toppene i området har innslag av breer og helårs snø.

Figur 4.4:
Illustrasjon synliggjør
Nesakslas plassering i forhold
til omkringliggende landskap.

Figur 4.5: Karakteristiske fjell med blick mot Isfjorden

Karakterdannende fjell

Alle bilder er tatt fra Tindesenteret i sentrum

Figur 4.6: Slakere fjellsider.

Nesaksla

Figur 4.7: Nesaksla utgjør et karakteristisk fjell i Åndalsnes by.

Setnesfjellet

Figur 4.8: Setnesfjellet ses også godt fra Tindesenteret i sentrum.

Karakterdannende fjell

Alle bilder er tatt fra Tindesenteret i sentrum

Trollveggen

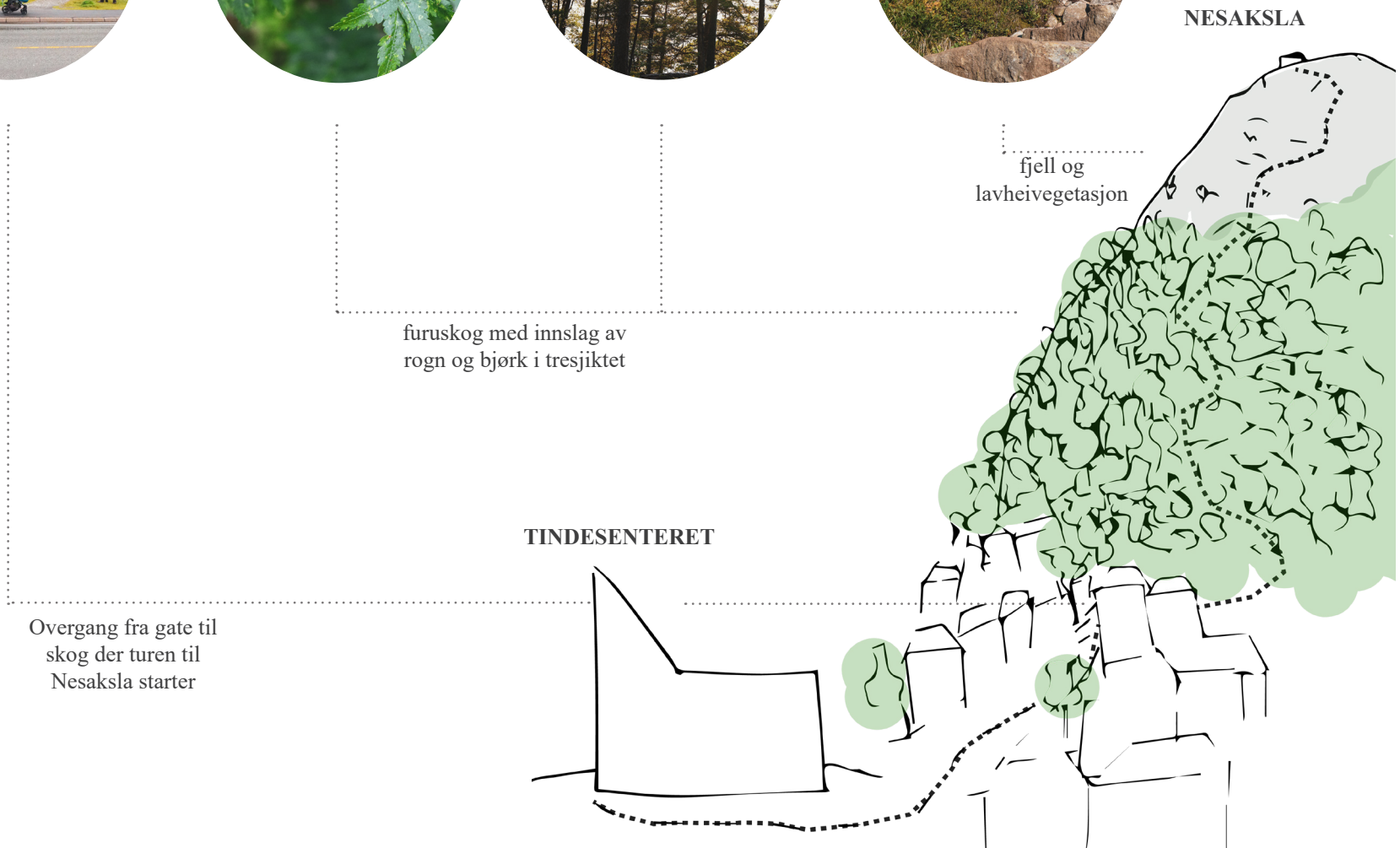
Figur 4.9: Den særegne trollveggen.

Analyssetema 2: Vegetasjon

I studieområdet er urbane gatestruktur og vegetasjonsdekket enkelt. Her passerer man noen gressflater og mellomstore gatetrær, samt private hager. Vegetasjonsdekket har et tydelig skille i overgangen fra gate til sti. Den markante overgangen skyldes i hovedsak endring fra asfalt og hardt dekke til mer frodig og naturpreget vegetasjon. Ved inngangen til stien som leder opp til Nesaksla passerer man en gressplen, før man tar fatt på stigningen inn mellom de høye og spredte trærne opp gjennom skogen. I de lavereliggende områdene dominerer åpen barskog og blandingsskog, med bjørk og furu som de vanligste artene. Gamle og høye furutrær gir skogen et spennende og mystisk preg. Det er en del rotvelt langs stien og boniteten varierer fra høy i blandingsskogsdekket til lavere i barskogsdekket (NIBIO, 2019). I de lave sjiktene i skogen består vegetasjonen i stor grad av lyng og bregner. Dette gir skogen et frodig preg. Skogbeltet strekker seg opp til rundt 540 moh. Det lavere vegetasjonsdekket over skoggrensa består av bart fjell og lavheivegetasjon.

Figur 4.10: Et tre som har veltet gir skogen et eventyrlig gammelt preg.

Overgang fra gate til skog der turen til Nesaksla starter

furuskog med innslag av rogn og bjørk i tresjiktet

fjell og lavheivegetasjon

TINDESENTERET

NESAKSLA

Figur 4.11: Illustrasjon viser hvordan vegetasjonen varierer og preger de ulike delene av studieområdet som strekker seg fra Tindesenteret, gjennom byens gater, opp gjennom skogen og til toppen av Nesaksla.

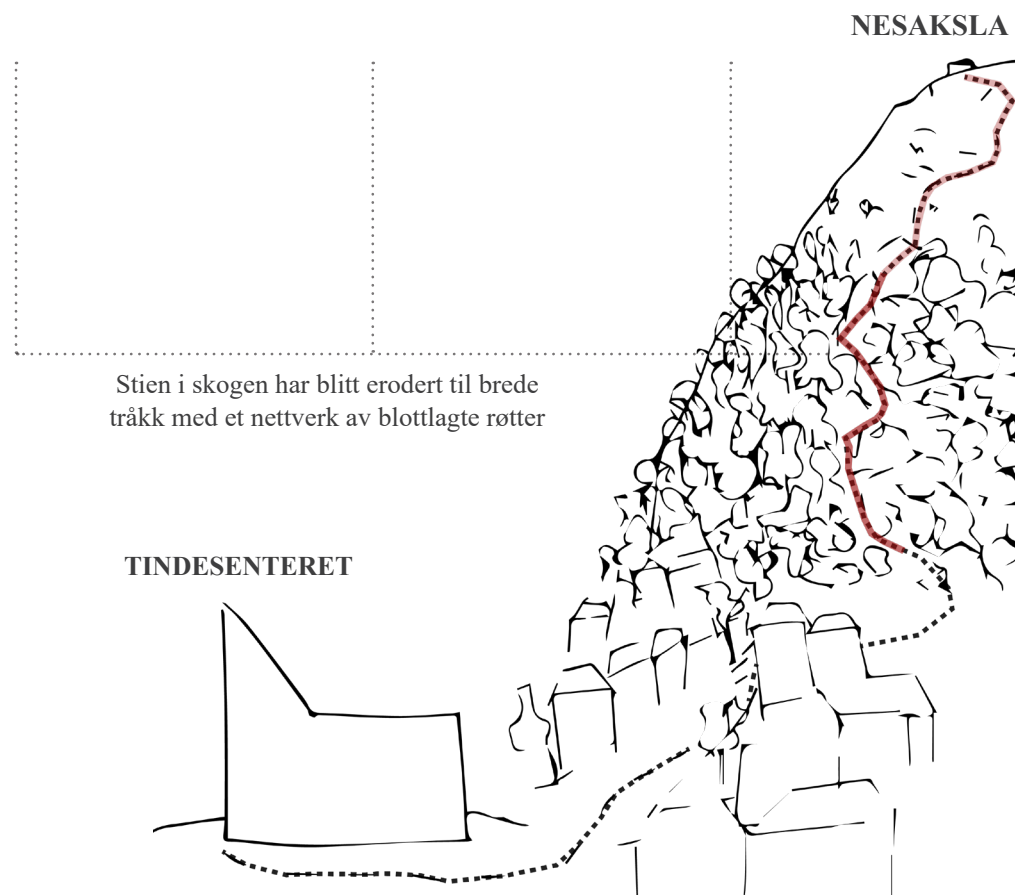

Figur 4.12: Store erosjonsskader på vegetasjonsdekket

Spor i vegetasjonsdekke

Åndalsnes og Romsdalen har en lang tradisjon innen fjellturisme, og områdets posisjon som reisemål for klatrere og fotturister er den dag i dag mer populær enn noen gang. Det finnes en rekke tilbud til turister som ønsker å oppleve det storslagne landskapet, og en tur som særlig har økt i popularitet de siste årene er turen over Romsdalseggen. Strekket fra Nesaksla og ned til sentrum inngår i dag som avsluttende del av denne turen. Strekningen fra sentrum og opp til Nesaksla er også en populær tur som har en rekke attraksjoner knyttet til seg, slik som Romsdalstrappa, Rampestreken og Via Ferrata Romsdalsstigen. Den økende bruken har medført slitasje på vegetasjon og terreng. Landskapet bærer tydelig preg av åpne sår i form av blottlagte røtter og tydelige erosjonsskader. Det som en gang var en smal sti har gradvis blitt breie og slitte trasser, med mange avstikkere. I august 2019 ble det gjennomført en sårbarhetsanalyse av strekningen. Sårbarhetsvurderingen har som formål å vurdere nåværende og forventet framtidig bruk, der en del av oppsummeringen beskriver slitasje på strekket ned til Åndalsnes slik:

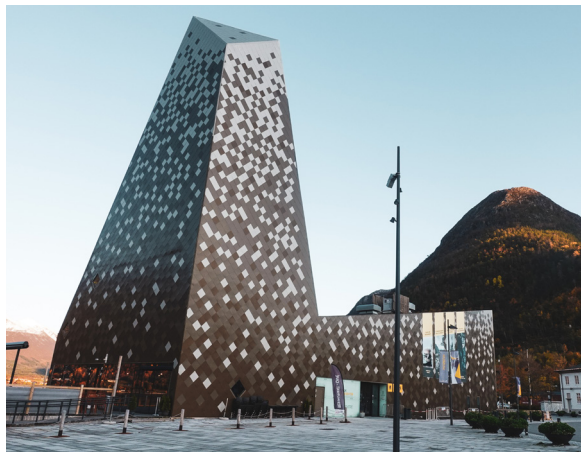
Avveiningen mellom tilrettelegging og villmarksopplevelsen påvirkes av trafikken, det er i dag stor trafikk og den forventes å øke i framtiden. I takt med trafikkøkningen minker villmarksopplevelsen, turen bør allikevel være interessant for turister på grunn av utsikt og 'luftighet'. Særlig nedstigningen til Åndalsnes bør prioriteres hvis det skal gjøres flere tiltak, vegetasjonen der er svært slitt med eksponerte røtter i store partier. I tillegg til slitasje på vegetasjonen er utbedring av nedstigningen positivt med tanke på sikkerhet (Ramsrud & Ousdal, 2019).

Figur 4.13: Illustrasjon viser hvordan stien i de bratte partiene i skogen over tid har blitt utsatt for en gjentagende belastning av menneske tråkk, som har gitt store erosjonsskader på dvegetasjonsdekket. Vegetasjonen i skogen har de mest omfattende sporene i form av brede tråkk og blottlagte røtter; men også terrenget over tregrensen er preget av erosjon i ulik grad som følge av stor trafikk opp/ned stien.

Analyssetema 3: Bebyggelse og struktur

Romsdalseggen, Rampestreken og Via Ferrata tiltrekker seg mange besøkende og alle disse turene er på ulikt vis knyttet til strekningen opp eller ned fra Nesaksla I sentrum har Tindesenteret lenge vært utgangspunkt for de fleste turistbaserte aktivitetene knyttet til Romsdalsfjella. Byggets sentrale plassering og karakteristiske form gjør det enkelt å finne for en ukjent turist, og er et synlig orienteringspunkt i byen. Byggets øyeblikkelige nærhet til havna, busstasjon og togstasjonen gjør det til et naturlig sted å oppsøke for turister som enten kommer med båt, buss eller tog. Her kan de raskt få tips og informasjon om hva som bør oppleves i løpet av deres korte eller lengre opphold. Tindesenteret kan på mange måter sees på som et naturlig startsted for en rekke turer.

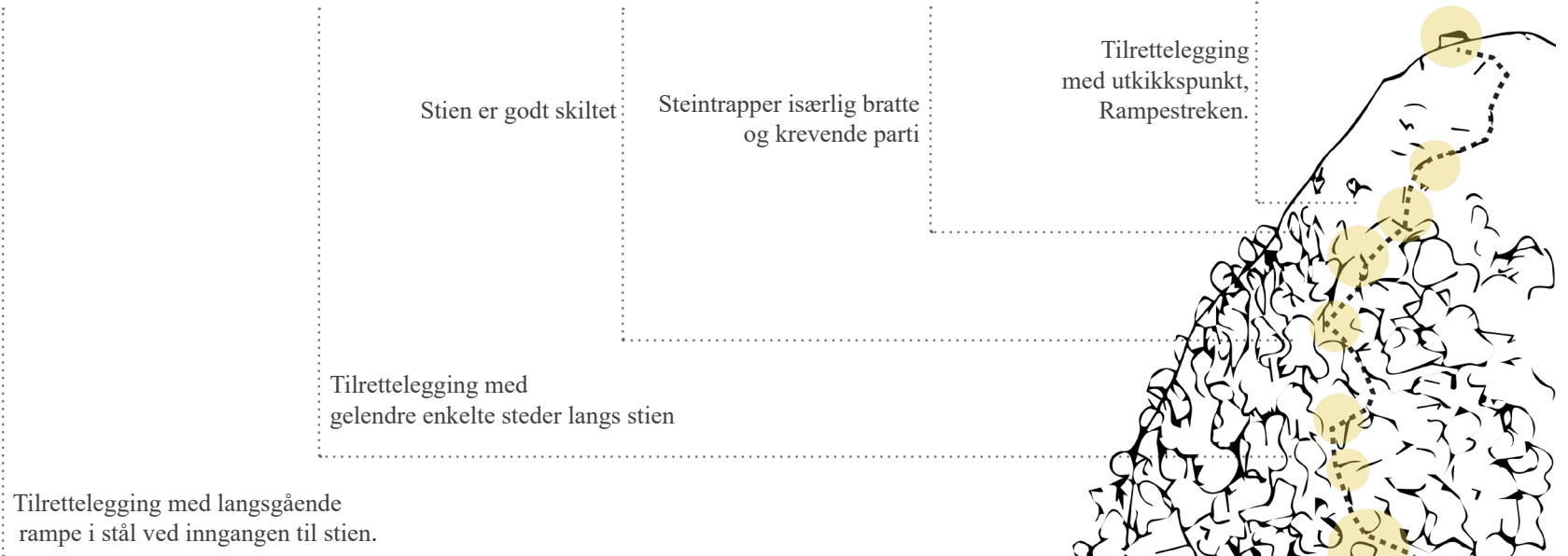

Figur 4.14: Tindesenteret

Tilrettelegging

Til tross for at Tindesenteret er et naturlig startsted for mange turer er sammenhengen mellom Tindesenteret og den bynære turen opp til Nesaksla, i liten grad tilrettelagt for turgåere. Her må turistene som ønsker å gå fra Tindesenteret til fots navigere seg gjennom bilgater og på smale fortau til stiens startpunkt. Korteste og enkleste vei fra Tindesenteret til stiens start leder turgåer forbi bebyggelse og gjennom gatestrukturer som innehar ulike næringsbygg. Etter rundt 12 minutters gange fra Tindesenteret er man ved turens startpunkt. Dette området preges av en større gressflate med en enkel informasjonstavle. Overgangen fra asfalt/by til skog er markant, og i det man entrer skogen er stien godt merket. Her er det gjentagende skilting som forteller deg hvor du skal, samt hvor mange kilometer du har tilbakelagt, der turens start regnes fra informasjonstavlen. Det nedre partiet av stien opp til Nesaksla er tilrettelagt med en rampe i kortentstål. Videre oppover er det montert enkle rekkverk i samme stil, og det finnes kjetting i særlig bratte og krevende parti. Etter hvert som man kommer høyere i terrenget er det tilrettelagt i ulik grad med steintrapper. Trappene slynger seg oppover i de bratte motbakkene og erstattes i et ekstra luftig parti av en montert trapp. Etter å ha tilbakelagt 1,6 km kommer man til det populære utkikkspunktet kalt Rampestreken. Utkikkspunktet strekker seg ut i en smal rampe med høyt gelender. Her kan man

nyte den luftige utsikten og skue ned på Åndalsnes. Konstruksjonen er smal så her må de som ønsker seg ut til kanten vente på tur. Dette gir ofte en opphoping av mennesker, og området rundt installasjonen er i liten grad tilrettelagt for å håndtere et stort antall besøkende, noe som merkes på særlig folksomme dager. Går man videre forbi Rampestreken fortsetter steintrappene et stykke oppover før terrenget glir mer over i sin opprinnelige form. Etter 4,3 km er man på toppen av Nesaksla. Her flater terrenget noe ut og en steinbu med navnet Ottarbua symboliserer toppen. Det er mulig å søke ly inne i bua dersom det er dårlig vær, men utenom dette er det lite spor etter tilrettelegging her. Av sitteplasser og oppholdssooner oppover stien fra Åndalsnes til Nesaksla er det i starten en enkel liten benk med utsikt mot byen, og nedenfor Rampestreken finnes det et lite platå i den svingete steintrappa der det er mulig å sette seg. Av bygninger er det i tillegg til Ottarbua en enkel gapahuk like ovenfor høyden ved Nebba. I gapahuken kan man sitte under tak og betrakte utsikten mot Romsdalen. Landskapet opp mot Nesaksla er tydelig preget av turismen i form av slitasje og tilrettelegging av turistrelaterte installasjoner. De tilrettelagte elementene er ulike i omfang der rampen i starten av stien og Rampestreken utkikkspunkt fremstår som de mest markante bruddene i det ellers frodige og bratte skogspartiet

Tindesenteret

Nesaksla

Figur 4.15: Illustrasjonen viser hvordan stien i de bratte partiene i skogen har blitt tilrettelagt i ulik grad.

Fremtidige tilretteleggings prosesser

Norsk Tindesenter ønsker å videreutvikle Romsdalseggen på en bærekraftig måte i forhold til lokal verdiskapning, miljø/naturverdier og med forankring i lokalsamfunnet (Norsk Tindesenter, 2018). Som en del av denne utviklingen arbeides det med en rekke tilretteleggingstiltak. I 2019 ble det levert ny søknad om autorisasjon av Romsdalseggen som Nasjonal turiststi, og i tillegg til dette er det bevilget midler til å utarbeide en aktivitetsløype for barn. Aktivitetsløypa skal tilrettelegge for at besøkende skal bruke mer tid i regionen, samt etablere flere sti muligheter, øke kunnskap og engasjement for naturen og fjellene i Romsdalen. Målgruppen er barn og familier, og konseptet er Eventurskogen med en løype som tar barn og familier opp langs en egen sti, men med samme start punkt som de besøkende som skal til Nesaksla eller Rampestreken. Løypa skal ikke være lang, men skal slynge seg i terrenget opp mot området ved Nebba og gapahuken (personlig kommunikasjon med Anita Buckley). Her kan de besøkende få møte karakterer fra Sagnet om Trollveggen som er en barnebok utgitt i 2013. Boken forteller historien om hvordan Nord-Europas høyeste loddrette fjellvegg, som troner midt i Romsdalen, ble til, der troll er i hovedrollen (Bokvrimmel, 2013). Løypa skal tilrettelegge for

at barn og familier kan få et alternativt tilbud til den nå ellers bratte og lite barnevennlige turen opp til Nesaksla.

Innerst i Romsdal, akkurat der bølgene fra fjorden tref-fer de bratteste fjella, blei det en gang for lenge, lenge siden holdt et bryllup. Dette var så eventyrlig vakkert og vilt at folk prater om det enda (Bokvrimmel, 2013).

Parallelt med søknadsprosess som Nasjonal turiststi og gjennomført tilrettelegging av ulike tiltak knyttet til Romsdalseggen og Eventurskogen, pågår det en prosess om etablering av gondolbane fra Åndalsnes sentrum og opp til Nesaksla. Gondolbanen kalt Romsdalsgondolen er et plantiltak regulert av Rauma kommune og iverksatt av private aktører i firmaet Romsdalen AS. Prosjektet er ett av flere satsningsområder innen reiselivet og skal bidra til økt verdiskapning i reiselivet i regionen Møre og Romsdal, der flere reisende skal stoppe, bruke aktivitetstilbud og overnatte (Romsdalsgondolen AS, 2019). Gondolen er et tilretteleggingstiltak der besøkende enkelt og effektivt skal kunne komme seg opp til høyden ved Nesaksla og nyte utsikten der oppe, for så å ha tilbudet om å ta gondolen ned igjen. Planen for gondolen er vedtatt som egen del i kommunedelplanen, og det er

varslet oppstart av planarbeid med detaljregulering der:

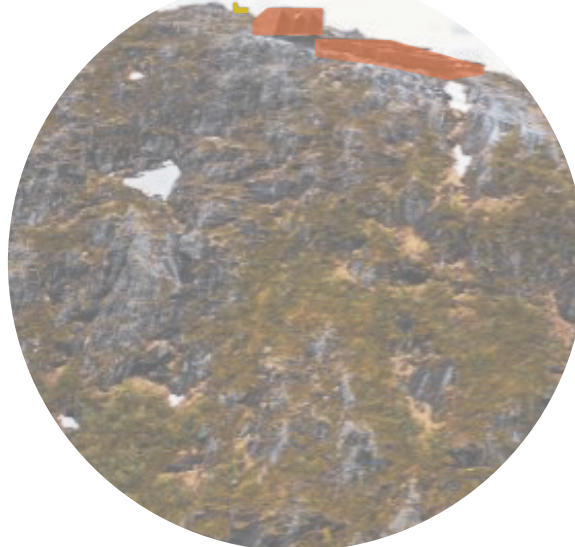
Føremålet med planarbeidet er å legge til rette for gondolbane med tilhørende nedre og øvre stasjon, samt naudsynt infrastruktur for tilkomst og parkering. Aktuelt område er i hovudsak tenkt å omfatte område avsett til same føremål i kommunedelplan for Åndalsnes og i områdeplan for Åndalsnes sentrum (IVest Consult AS, 2019a).

Nedre stasjon er tenkt plassert i sentrumsområdet i nær tilknytning til togstasjon, tindesenter, cruisekai, butikkar og andre etablerte sentrumsaktivitetar. Øvre stasjon skal omfatte kafe/restaurant i tillegg til toalettfasilitetar, og vil vere lokalisert på/eller i nær tilknytning til plataået på Nesaksla, som er endepunktet for Romsdalseggen (om lag 714 moh), (IVest Consult AS, 2019a) .

Fjellstasjonen sett fra sørøst.

Fjellstasjonen sett fra nord mot sør

Tilrettelegging med ny fjellstasjon og tilhørende bygg på toppen av Nesaksla

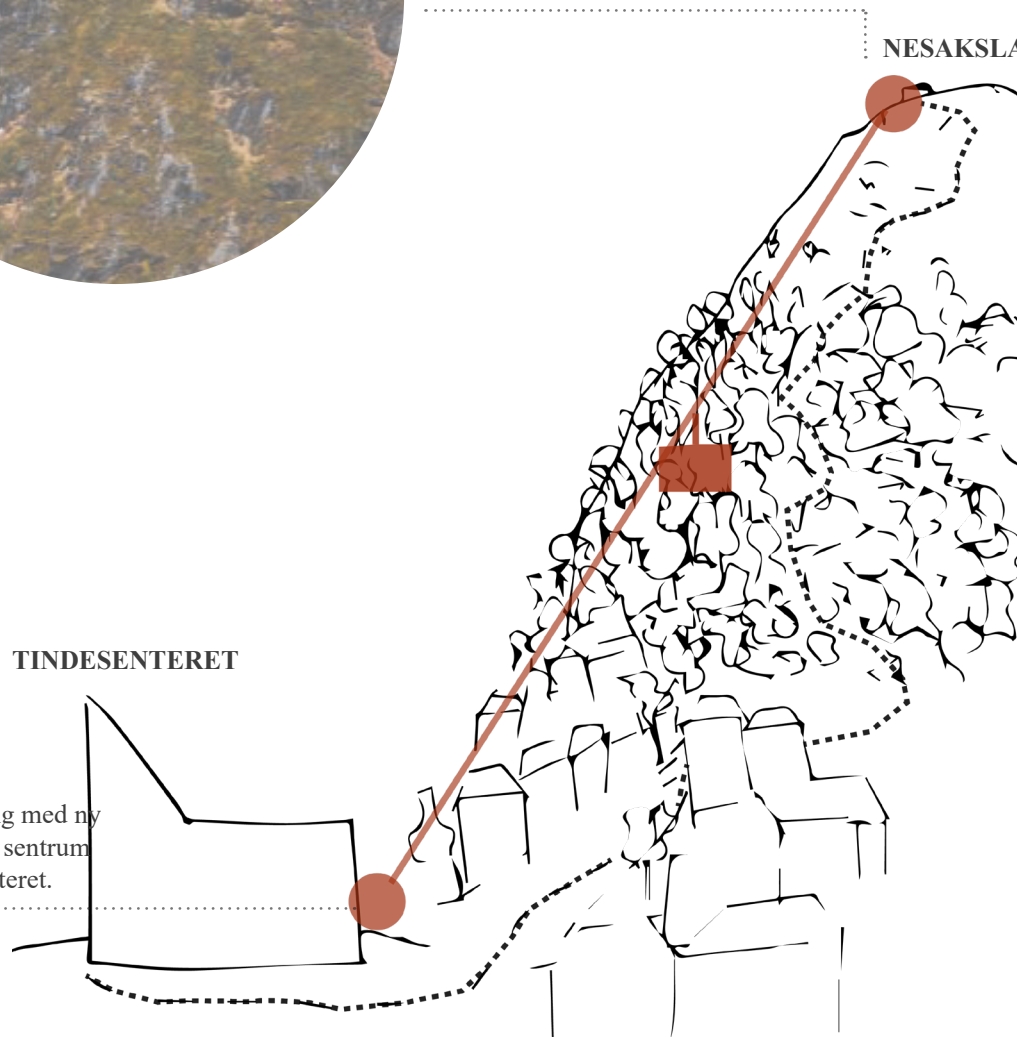
Fjordstasjon

TINDESENTERET

Tilrettelegging med ny fjordstasjon i sentrum ved Tindesenteret.

NESAKSLA

Bildene er hentet fra plandokumentet Revidert Privat detaljregulering for Romsdalsgondolen (IVest Consult AS. 2019b), og bearbejdet av forfatter med illustrert volum for planlagt ny fjellstasjon og fjordstasjon. Ottarbu er markert i gult.

Figur 4.16: Illustrasjonen viser hvordan tilrettelegging med ny gondol skal strekke seg fra sentrum ved Tindesenteret til toppen av Nesaksla.

Analyssetema 4: Kulturhistorien og kulturelle preferanser i landskapet

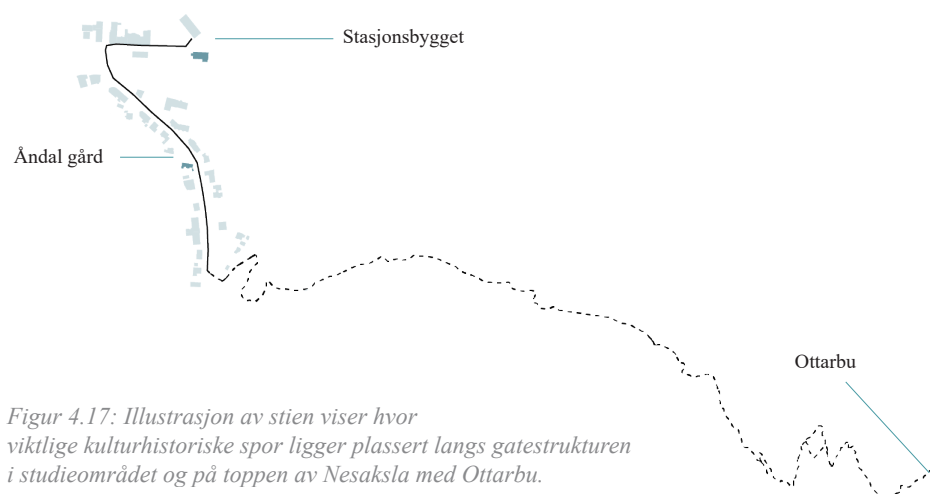
Den gamle steinhytta Ottarbua som ligger på toppen av Nesaksla er av historisk betydning. Bua ble bygd i 1987 da en gjeng frivillige bestemte seg for å restaurere den gamle varden på toppen av Nesaksla, som hadde rast sammen etter ett kraftig uvær 30. desember i 1980. Når gjengen med Ottar Vangen som initiativtaker hadde bygd opp varden igjen, så de muligheten til å bygge en liten steinbu siden de allikevel var så godt i gang med arbeidet. Bua har aldri blitt bygge-meldt eller tinglyst som en formell eiendom, men det har ikke vært noen innsigelser på at den ble bygd. Steinbua har gjennom tidene fungert som et fint krypinn for de som besøker Nesaksla i dårlig vær, og vardeboka for toppen har i alle år vært oppbevart der. Under ulike festivaler har det blitt holdt konserter på toppen, og steinene ved Ottarbua danner et naturlig konsertamfi. Ottarbua er et kulturhistorisk element som symboliserer at Nesaksla fra gammelt av har blitt brukt som tur og rekreasjonsområde, der både lokale og en rekke mennesker fra ulike land har signert seg inn i vardeboka (IVest Consult AS, 2019a).

I tillegg til Ottarbu finnes det flere mindre spor av historisk betydning langs stien opp til Nesaksla. I bunnen av fjellet ved turens startpunkt er det en gammel bunkers, som enda er der den dag i dag. Stien opp til Nesaksla og videre i retning Romsdalseggen utgjør en fremtredende kulturhistorisk struktur i landskapet ved at mangt et menneske har satt sine steg opp til denne høyden og over eggen, noe som vises i stiens tydelige dyptgående og brede spor i terrenget.

Romsdalen utgjør en viktig siktlinje for studieområdet, og er et nasjonalt kjent landskap. Med sine karakteristiske fjell og da den særlig unike og særegne fjellformasjonen Trollveggen har fjellene fra tidlig av vekket nysgjerrighet og utforsker trang hos mennesket. Området har en lang historie innen fjellklatring og skrev seg inn i historiebøkene når Romsdalshorn (1550 moh.) ble besteget som Norges

første tindebestigning i 1828. Gjennom tidene har landskapet tiltrukket seg turister, turgåere, basehoppere og klatrere (Bryn, Hohle & Larsen, 2017). I 1965 ble Trollveggen som Europas største og mest berømte storvegg klatret for første gang (Klatring, 2017) og i dag fins det knapt topperi området ingen har besteget.

Åndalsnes er kulturhistorisk en by sterkt preget av bombing under 2. verdenskrig, og er en av 27 steder i Norge som har blitt gjenoppbygd etter ordningen Brente steders regulering. Selve studieområdet innehar enkelte SEFRAK registrerte bygninger fra før 1900-tallet, og to nærliggende kulturminner. Disse kulturminnene er stasjonsbygget ved Åndalsnes stasjon fra tidlig 1900-tallet (kulturminnesøk.no, 2019b), og Åndal gard som er en boligeiendom man passerer på vei til Nesakslas start punkt. Åndal gard består av opprinnelig bebyggelse fra gammelt av når Åndalsnes ble til (uvisst tid) (kulturminnesøk.no, 2019a).

Figur 4.17: Illustrasjon av stien viser hvor viktige kulturhistoriske spor ligger plassert langs gatestrukturen i studieområdet og på toppen av Nesaksla med Ottarbu.

Figur 4.18: Ottarbu

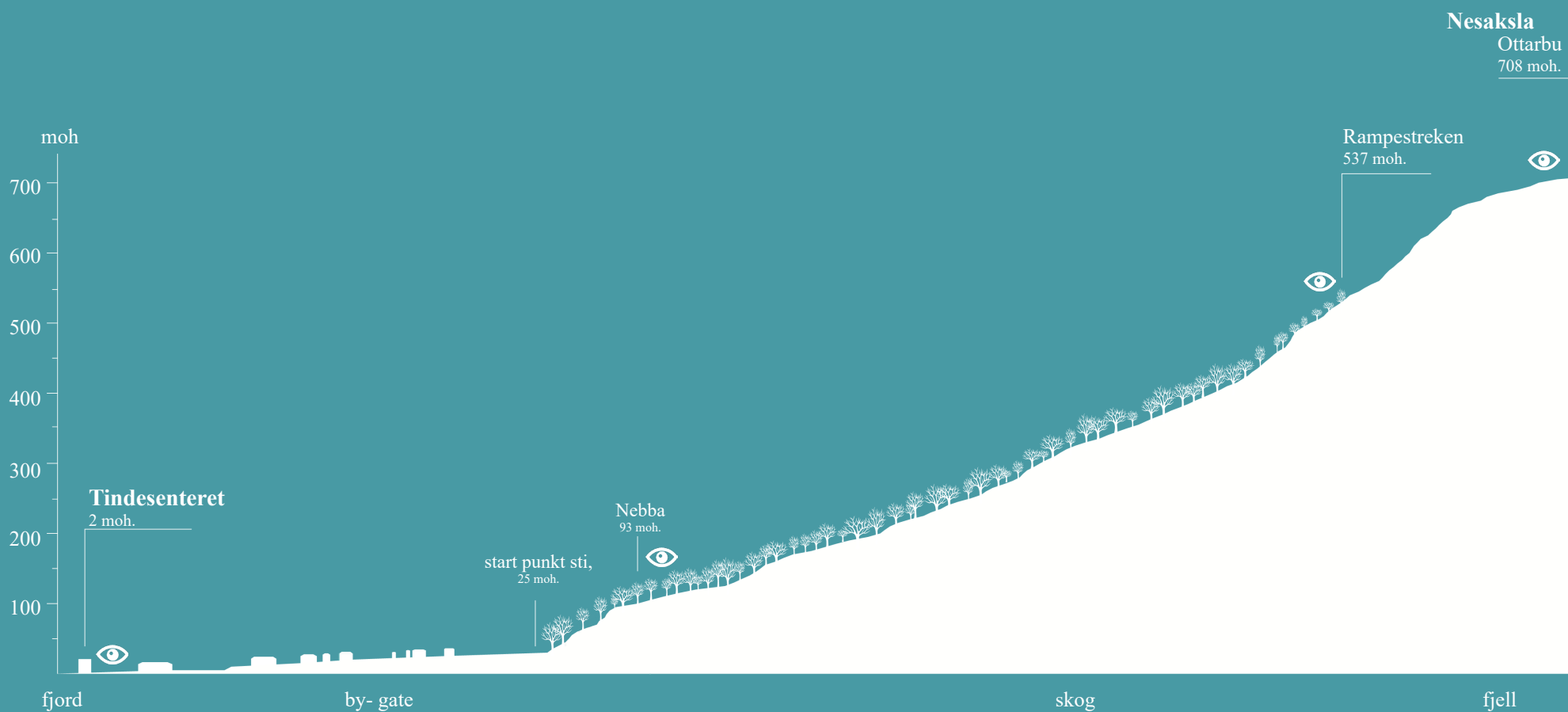
Figur 4.19: Nesaksla

Analysetema 5: Romlig- estetiske forhold

Snittlinjen/høydeprofil fra Tindesenteret i sentrum og til toppen av Nesaksla viser stor variasjon i terrenget, der man beveger seg fra 2 til 708 moh. Stigningen er jevnt bratt fra stiens nåværende startpunkt på 25 moh. og helt opp til toppen av Nesaksla tilbakelegger man 2 km på 687 høydemeter (Romsdal.com, 2019). Hvordan man opplever landskapet rundt seg vil avhenge av hvor man befinner seg i terrenget. De store horisontlinjene som omkranser Åndalsnes varierer mellom spisse og slake fjellformasjoner, og utgjør en visuell avgren-

sning i det overordnede landskapsrommet. Videre kommer en beskrivelse belaget på egne observasjoner av landskapets visuelle opplevelse med utgangspunkt i fire ulike plasseringer i studieområdet (markert med et øye i snittlinjen). Plasseringene er valgt ut der det i dag oppleves naturlig å stoppe for å se på utsikten, med startpunkt ved Tindesenteret.

Figur 4.20:
Snittlinje av studieområdet

Sentrum

Befinner man seg i sentrum ved Tindesenteret er man i et halvåpent urbant landskapsrom. Her er siktlinjene lange mot fjordperspektivet der fjellene ruver som silhuetter på avstand, og kortere inn mot Romsdalen der fjellene kommer nærmere på med bratte strukturer i ulik høyde. Særlig er Nesaksla som strekker seg bratt opp fra sentrum et synlig nærliggende blikkfang sett fra gateplan. Den øyeblikkelige nærheten gjør at fjellet Nesaksla oppleves som spesielt tett på og utgjør en viktig struktur i opplevelsen av rommet. Måten fjellet vokser opp fra sentrum gir blikket en trang til å vandre opp mot toppene. På sommeren når cruisebåtene ligger ved kaia sperrer de for en god del av de lange sentrumsnære siktlinjene og opplevelsen av det massive landskapet vil være noe annerledes enn når båtene ikke er der.

Karakteristiske romskapende element er Tindesenterets tydelige struktur som symboliserer kjernen i Åndalsnes sentrum, videre utgjør Nesaksal en markant sentrumsnær fjellstruktur som leder blikket vekk fra de urbane bystrukturene og opp mot fjelltoppene. Herfra vandrer blikket naturlig inn mot Trollveggen massivet. Landskapsrommet omsluttes av rekker med fjell i ulik høyde og form som alle bidrar til en variasjon i landskapsopplevelsen fra åpent perspektiv mot Isfjorden og til avskjermet mot fjorden, samt mer lukket inn mot Romsdalen.

3
Utsikt mot tindesenteret og Nesaksla

1
Utsikt mot slakere fjell formasjoner

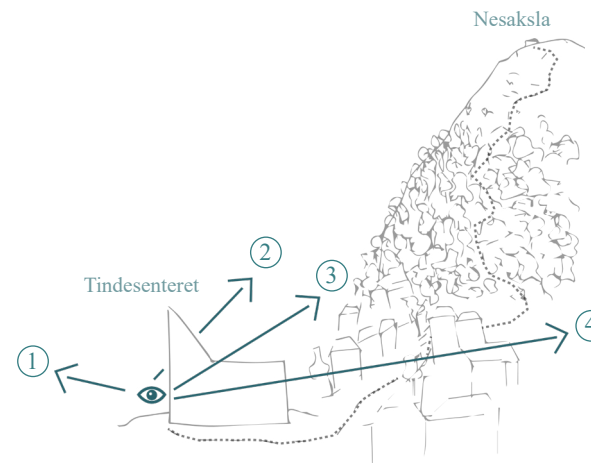

4
Utsikt mot Trollveggen

2
Utsikt mot Isfjorden

Figur 4.21:
Illustrasjon med tilhørende bilder som viser de mest markante siktlinjene fra Tindesenteret i sentrum.

Nesaksla nedre del

Nebbas høyeste punkt er på 93 moh. Her ruver de gamle furu- og bjørketrærne høyt, og opplevelsen av å befinne seg i en halvåpen, frodig skog gir en lun og avskjermet følelse. Enkelte mellomstore glipper i trærne innbyr til en stopp for å nyte utsikten. Disse utkikkspunktene gjør seg synlige etter hvert som stien slynger seg oppover i det bratte terrenget. Mellom trærne kan man skimte fjordlandskapet som strekker seg i retning Molde, ved neste glippe mellom trærne kan man se skrått innover ned mot Åndalsnes, og videre oppover kan man med jevne mellomrom få utsikt inn mot de mektige fjellene i Romsdalen.

Karakteristiske romskapende element i dette området er stien som slynger seg oppover i det bratte terrenget som en markant motbakke og vegg i landskapsbildet, der de lange siktelinjene nytes mellom de små og mellomstore åpningene i skogen.

3
Utsikt mot Romsdalshorn inn mot Romsdalen

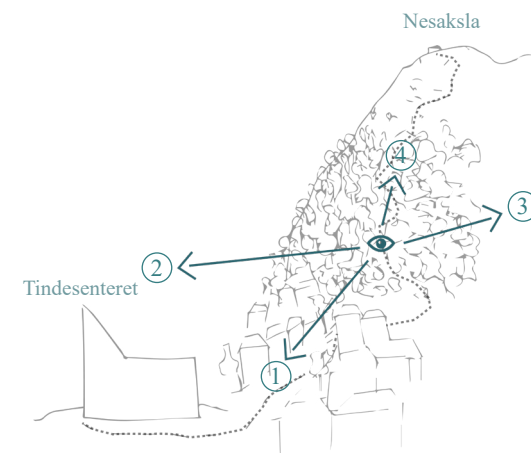
4
Utsikt mot sti opp til Nesaksla

1
Utsikt mot Åndalsnes mellom trærne

2
Utsikt mot Åndalsnes og fjorden

Figur 4.22:
Illustrasjon med tilhørende
bilder som viser de mest markante
siktlinjene fra Nesaksla nedre del.

Nesaksla midtre/øvre del

Fra området over Nebba strekker stien seg videre bratt oppover mellom trærne, og landskapsrommet er lukket med siktlinjer inn den bratte motbakken. Neste naturlige stoppested på turen for å nyte utsikten er det 8 meter lange plataået kalt Rampestreken. Opp hit er stien bratt og trang, og man må tilbakelegge en rekke sherpatrappes samt en ståltrapp før man ser skilting som viser at Rampestreken er like ved. Ved dette utsiktspunktet sentrerer utsikten i stor grad til plataået. Oppholds sonen ved Rampestreken gir en følelse av å befinne seg på et litt trangt og knotete parti klemt mellom en bratt steinvegg og trær. Det er ofte kø ut til rampen, og dette forsterker den trange følelsen ved utkikkspunktets vente område. Når man trår ut på plataået åpner landskapsbildets store og lange siktlinjer seg, og en majestetisk følelse av å sveve høyt over Åndalsnes omgitt av høye fjell i alle retninger treffer en. Her kan øynene hvile på store og små silhuetter av rekker av fjell, fjord og elvelandskap. Det mest fremtredende øyeblikkelige perspektivet er fjordperspektivet rett frem i siktlinjen, men Trollveggen innover i Romsdalen fanger også fort oppmerksomheten, her har man ellers i liten grad utsikt mot Isfjordperspektivet som skjules bak fjellformasjonen i nordøst. Plataået gir en åpen og luftig opplevelse, der konstruksjonens struktur med bruk av metall og sprinkelgulv forsterker den luftige opplevelsen. Ute på plataået er det stille, og ved mye vind kan det føles ut som om man svever med øyeblikkelig nærhet til fjellene.

Karakteristiske romskapende element er her plataået, fjellet i bakgrunnen og det store landskapsperspektivet med rekker av fjell, fjord og elv i forgrunnen.

3
Utsikt skrått mot Åndalsnes

1
Utsikt mot fjorden

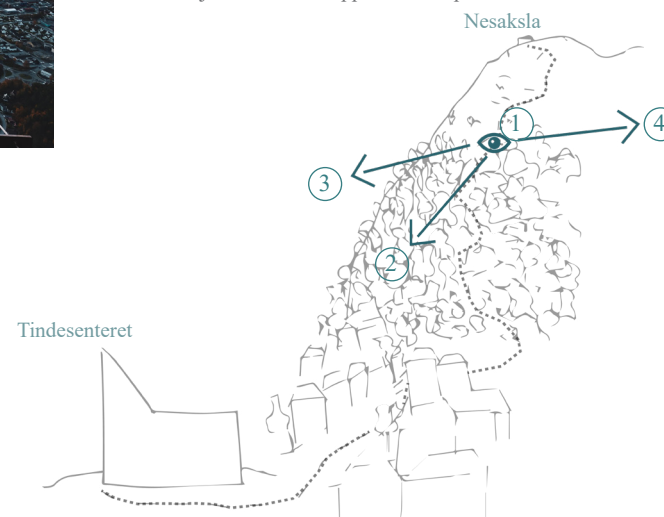

4
Utsikt innover Romsdalen mot Trollveggen, Rauma(elv), Romsdalshorn og Isterdalen.

2
Utsikt mot fjorden sett fra tuppen av Rampestreken

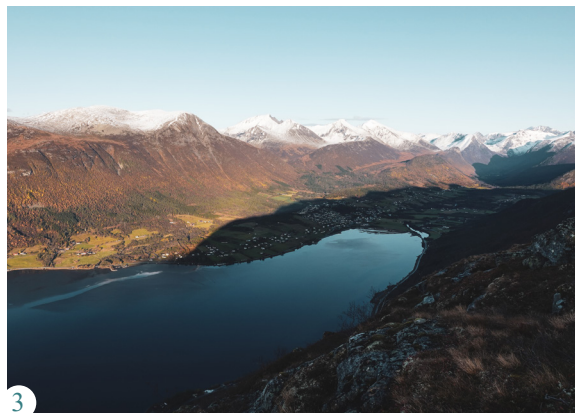
Figur 4.23:
Illustrasjon med tilhørende bilder som viser de mest markante siktlinjene fra Nesaksla midtre/øvre.

Nesaksla topp

Beveger man seg videre forbi Rampestreken kommer man raskt over tregrensa, og landskapet åpner seg mer. Her slynger steintrappene seg et godt stykke oppover før underlaget glir gradvis mer over i sin opprinnelige form. Opplevelsen av å bevege seg oppover det kupert terrenget mot noe uvisst og foreløpig ukjent gjør en nysgjerrig, og hele tiden kan man snu seg og nyte utsikten mot fjorden og Romsdalen. På toppen av Nesaksla flater terrenget ut og de lange siktlinjene blir uendelige. Den massive motbakken mot toppen skjærer ikke lengre for utsikten i bevegelseslinjen, og man har nå friere sikt innover fjellet mot Romsdalseggen. Steinbua Ottarbu fremtrer som et tydelig symbol på at man har nådd toppunktet og det er naturlig å bevege seg til denne for å sette seg ned og nyte utsikten. Det finnes flere steiner å sette seg på, og landskapet oppleves som åpent og storslått. Fra Ottarbua kan man med lange siktlinjer betrakte både Romsdalsperspektivet, fjordperspektivet og Isfjordperspektivet. Man får en følelse av å være liten som menneske i de massive omgivelsene fjord og fjellstrukturen utgjør. Den stille atmosfæren med naturpregede lyder fra vinden som rasler, og med en puls som gradvis synker etter de bratte motbakkene fremkaller en indre ro, der tanker og blikk kan vandre ut til den unike utsikten som preger dette landskapsrommet.

Karakteristiske romskapende element er overgangen fra skog til høyfjell, der den ellers bratte motbakken går over til en slakere konveks form som strekker seg over i ulike platå. Ottarbu oppleves som et tydelig symbol på at toppen er nådd, og lange siktlinjer til rekker av fjell fra nord-øst til sørvest gir opplevelsen av et urørt, stille og storslått landskap.

3
Utsikt mot Isfjorden (isfjordperspektivet)

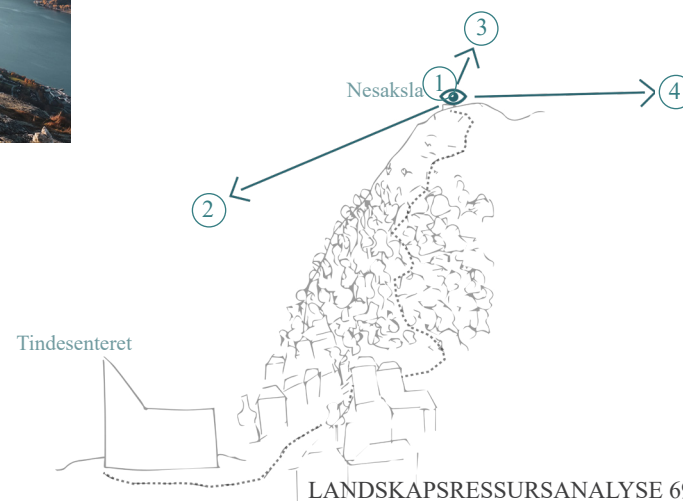
4
Utsikt mot Romsdalen (romsdalsperspektivet)

1
Utsikt ved Nesaksla

2
Utsikt mot Romsdalsfjorden (fjordperspektivet)

Figur 4.24:
Illustrasjon med tilhørende bilder som viser de mest markante sikt-linjene toppen av Nesaksla.

Vær og lyd

Hvordan landskapet oppleves påvirkes i stor grad også av været. Lyset treffer terrenget og fjellene på ulikt vis gjennom døgnet og årstidene, og endrer landskapets karakter. Enkelte dager kan tåka ligge som et lokk i dalen, og det er ikke uvanlig at et slikt tåkelag blir hengende like under de høyeste toppene. På dager med lavt skydekke vil man ikke se toppene innover i Romsdalen fra sentrum, men kommer man høyt nok opp i fjellet kan man være heldig og komme over skyene. Dette gir en spesiell følelse, da man føler at man vandrer på skyene, der toppene stikker opp som spisse tinder ut av den tykke tåka. Ved slike værforhold vil det naturlig nok være vanskeligere å orientere på grunn av manglende sikt. Været endrer seg raskt i fjellet, og det er ikke uvanlig at man kan starte turen med tykk tåke for så å oppleve at skyene sprekker opp. Dette vil endre romfølelsen fra lukket til åpen, og den majestetiske opplevelsen av fjellet kan oppleves desto sterkere.

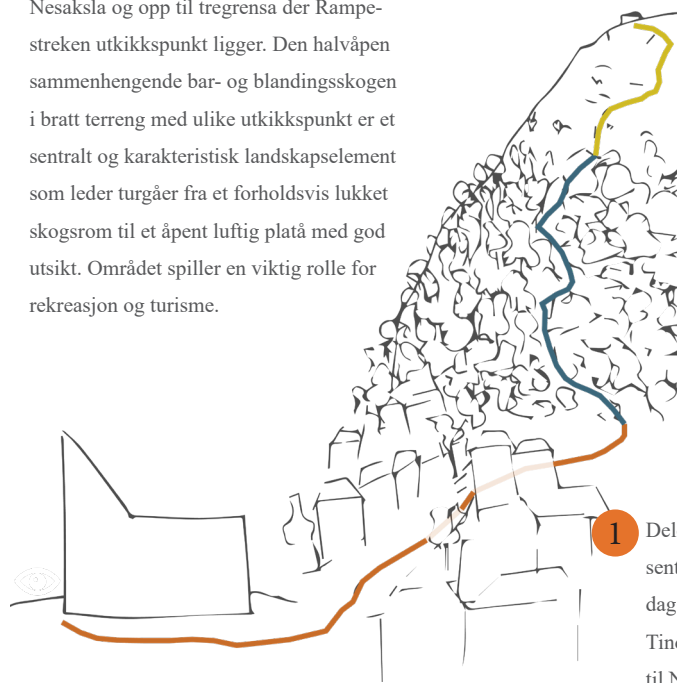
Lydene preger studieområdet i ulik grad. I sentrum dominerer motorisert ferdsel, menneskelig aktivitet og andre urbane lyder som følger med et byrom. Der asfalten byttes ut med den bratte skogstien oppover mot Nesaksla blir naturens lyder tydeligere, og desto høyere opp i terrenget man beveger seg, desto stillere

oppleves landskapet. Man får her muligheten til å bli bevisst lyder som fuglekvitring og rasling i trekronene. Rampen man trer inn på ved inngangen til skogstien samt Rampestreken utkikkspunkt er laget i stål, noe som fremkaller en klingende trampelyd når man trår på underlaget. På dager med mange besøkende blir trampelyden knyttet til disse elementene særlig tydelige. Landskapsrommet vil kunne få et litt annet uttrykk på de travleste dagene da lydnivået er betydelig høyere både i sentrum og med trafikk opp/ned stien. I tillegg gir cruiseskipene fra seg et høyt og tydelig signal når de forlater havna som gir gjenklang i fjellene. Landskapets form sørger allikevel for at støyen dempes godt, og på toppen av Nesaksla hører man ikke lyd knyttet til Rampestreken eller sentrum. Her kan man nyte den stille atmosfæren med naturpregede lyder fra vinden som rasler, og med en puls som gradvis synker etter en iherdig innsats opp den bratte motbakken. Dette fremkaller en indre ro, der tanker og blikk kan vandre ut til den unike utsikten som preger Nesakslas toppunkt. Når sommersesongen er på hell får sentrum og Nesaksla et annet uttrykk med færre mennesker i området, og utover høsten dekkes gjerne de høyeste toppene med snø.

Landskapskarakter

Forholdene i landskapet og inntrykk tilegnet gjennom eget registreringsarbeidet, legger grunnlaget for en landskapskarakteranalyse. På regionalt nivå er Åndalsnes en del av landskapsregionen knyttet til indre bygder på Vestlandet, der landskapets hovedform i stor grad preges av fjord, høye fjell og dypskårne daler. På et overordnet nivå preges landskapsrommet av at det også er knyttet til midtre bygder på Vestlandet som karakteriseres ved lange fjordmunninger og fjellregioner. Forholdene i det store overordnede landskapsrommet vil oppleves ulikt innad i studieområdet avhengig av hvor man befinner seg. Karakteristiske former og element gjør at enkelte områder oppfattes som mer lik, eller ulik hverandre. Studieområdet blir med utgangspunkt i dette delt inn i tre delområder der hvert område avgrenses etter likhetstrekk, der skillet mellom områdene er markante som følge av en endring i innholdet i landskapet. Hvert delområde har ett særegent preg, og til sammen utgjør de en helhetlig landskapskarakter. Landskapskarakteren er en beskrivelse av landskapet slik det framstår per 2019.

2 Delområde to består av landskapsrommet som strekker seg fra starten av stien opp mot Nesaksla og opp til tregrensa der Rampestreken utkikkspunkt ligger. Den halvåpen sammenhengende bar- og blandingsskogen i bratt terreng med ulike utkikkspunkt er et sentralt og karakteristisk landskapselement som leder turgåer fra et forholdsvis lukket skogsrom til et åpent luftig platå med god utsikt. Området spiller en viktig rolle for rekreasjon og turisme.

Figur 4.25:
Illustrasjon viser de tre delområdene som landskapskarakteren settes på bakgrunn av.

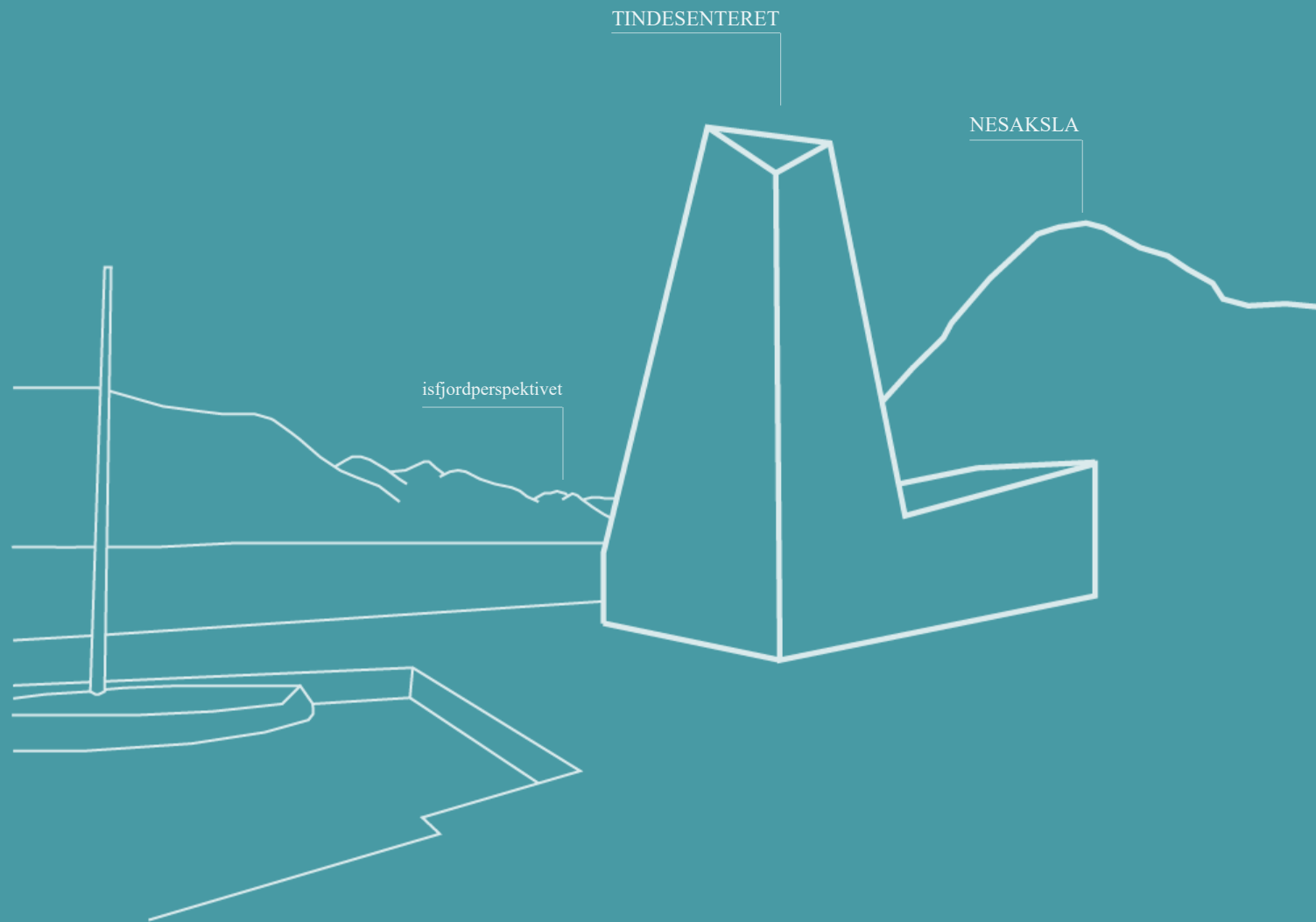
3 Delområde tre består av landskapsrommet som strekker seg fra Rampestreken og opp til toppen av Nesaksla. Det åpne fjell landskapet over tregrensa innehar viktige kvaliteter som gir turgåer en følelse av å bevege seg opp mot noe storslått og urørt. Overgangen fra konstruerte sherpatrappet til naturlig terreng med den historiske steinbua Ottarbu, og majestetisk utsikt på toppen er viktige element som gjør den sentrumsnære fjelltoppen til et særlig viktig rekreasjonsområde med stor opplevelsesverdi for lokalbefolkningen og turister.

1 Delområde en består av landskapsrommet i Åndalsnes sentrum, der fokuset ligger på gatestrukturen som i dag benyttes til å bevege seg på raskest mulig måte fra Tindesenteret og til nåværende start punkt på stien opp til Nesaksla. Det urbane landskapsrommet avgrenses av Isfjordperspektivet, fjordperspektivet og Romsdalsperspektivet. Lange siktlinjer over fjorden mot nordøst og nordvest med karakteristiske fjell som Kirketaket, kombinert med kortere siktlinjer mot det sentrumsnære fjellet Nesaksla er viktige perspektiv som gir de besøkende en opplevelse av å befinne seg i Norges Tindehovedstad. Gatestruktur med næringsbygg der Tindesenteret med sin sentrale plassering og karakteristiske form utgjør en viktig rolle for de besøkende. Området spiller en viktig rolle for turisters og lokalbefolkningens opplevelse av Åndalsnes som Norges Tindehovedstad.

Overordnet landskapskarakter

FORHOLD VED LANDSKAPET	BESKRIVELSE	BETYDNING FOR LANDSKAPSKARAKTER
1. Landskapets innhold		
Landformer og vann	Karakteristiske fjell, meanderende elv og fjordarm	stor
Vegetasjon	Fra urban beplantning til skog og høyfjellsvegetasjon	stor
Arealbruk og bebyggelse	Tindesenteret, tilrettelegging med sherpatrapp, rampe, gelender, utkikkspunkt langs sti	middels
Kulturhistorien i landskapet	Historisk steinbu på toppen av Nesaksla	middels
Romlig-estetiske forhold	Ulike siktlinjer gjennom landskapet. Lyder fra byrom til stille atmosfære på fjellet, raskt skiftende vær og lysforhold	stor
2. Endrings- og vedlikeholdsprosesser		
Aktive naturprosesser	Erosjon fra naturgitte prosesser	middels
Skogs/fjellsti	Bruk av sti opprettholder stinettverket og hindrer gjengroing, samt medfører stor slitasje på underlaget	stor
3. Sammenhenger og brudd		
Geografiske og romlige sammenhenger	Områdene avgrenses av fjellformasjoner, Rauma elv og Romsdalsfjorden	middels
Funksjonelle sammenhenger	Ulike utsiktspunkt er et viktig grunnlag for rekreasjon og turisme	stor
Historiske sammenhenger	Tydelige stier i terrenget viser til bruk over lang tid	middels
4. Nøkkelement		
Naturskapte nøkkelement	Utsikt mot Isfjordperspektivet, fjordperspektivet og Romsdalsperspektivet er framtrepende. Nesaksla utgjør et karakteristisk særegent attraktivt og bynært turområde.	stor
Menneskeskapte nøkkelement	Tindesenteret symboliserer kjernen i Tindehovedstaden Åndalsnes. Tilretteleggingstiltakene langs stien opp til Nesaksla øker tilgjengelegheten og utgjør konstruksjoner i terrenget	stor
Overordnet landskapskarakter:		

By og fjell landskap avgrenset av isfjordperspektivet, fjordperspektivet og romsdalsperspektivet. I landskapsrommet er Tindesenteret og Nesaksla viktige landskapselementer.

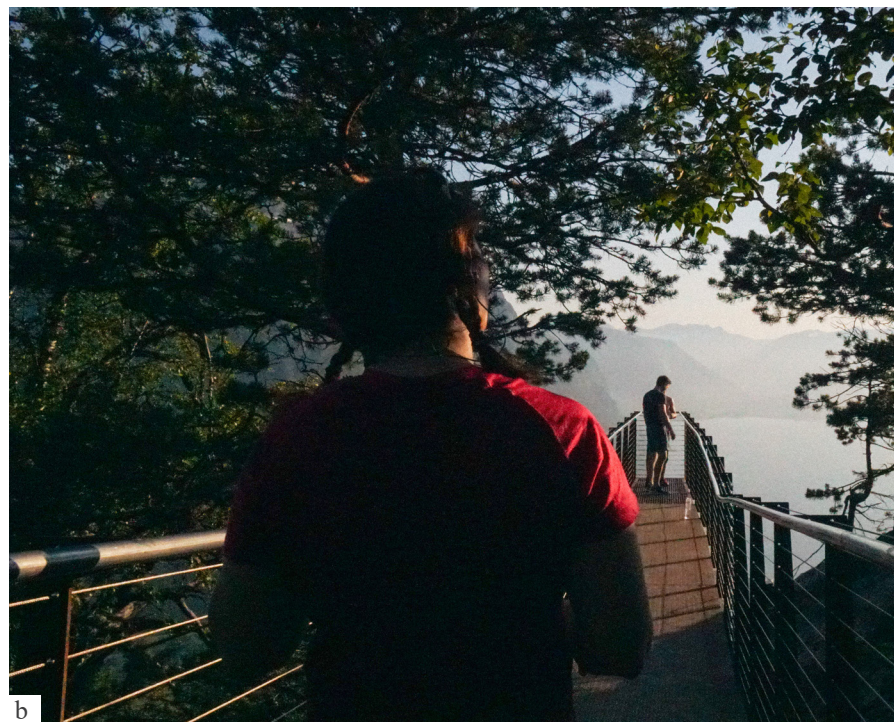
Figur 4.26: Illustrasjon som viser hvordan Tindesenteret og Nesaksla utgjør viktige landskapselement i landskapsrommet. I bakgrunnen er isfjordperspektivet som et av tre viktige avgrensede perspektiv.

DEL 2 Stadkjensle

'Sense of place', oversatt til nynorsk som stadkjensle er en analyseform som kobler landskapskarakteren med en analyse av folks relasjoner til sine landskap. Hva gjør landskapet i studieområdet spesielt? Hvordan oppleves det forskjellig fra andre landskap? Med utgangspunkt i den europeiske landskapskonvensjonens forståelse av landskap, er landskap et område slik folk oppfatter det, og det er nettopp denne relasjonen mellom landskap og mennesker stadkjensle undersøker (Stokke, 2014). Spørreundersøkelse knyttet til fjellturen over Romsdalseggen, innsigelser til Romsdalsgondolen og aktuelle nettbaserte artikler som berører landskapet i studieområdet utgjør kunnskapsgrunnlaget i denne stadkjensleanalysen. Analysen synliggjør de immaterielle verdiene i landskapet, som ikke kommer frem i den romlige landskapskarakteranalysen.

a

b

c

d

Figur 4.27 a-d: Landskapet knyttet til Nesaksla byr på variert naturopplevelse både for store og små.

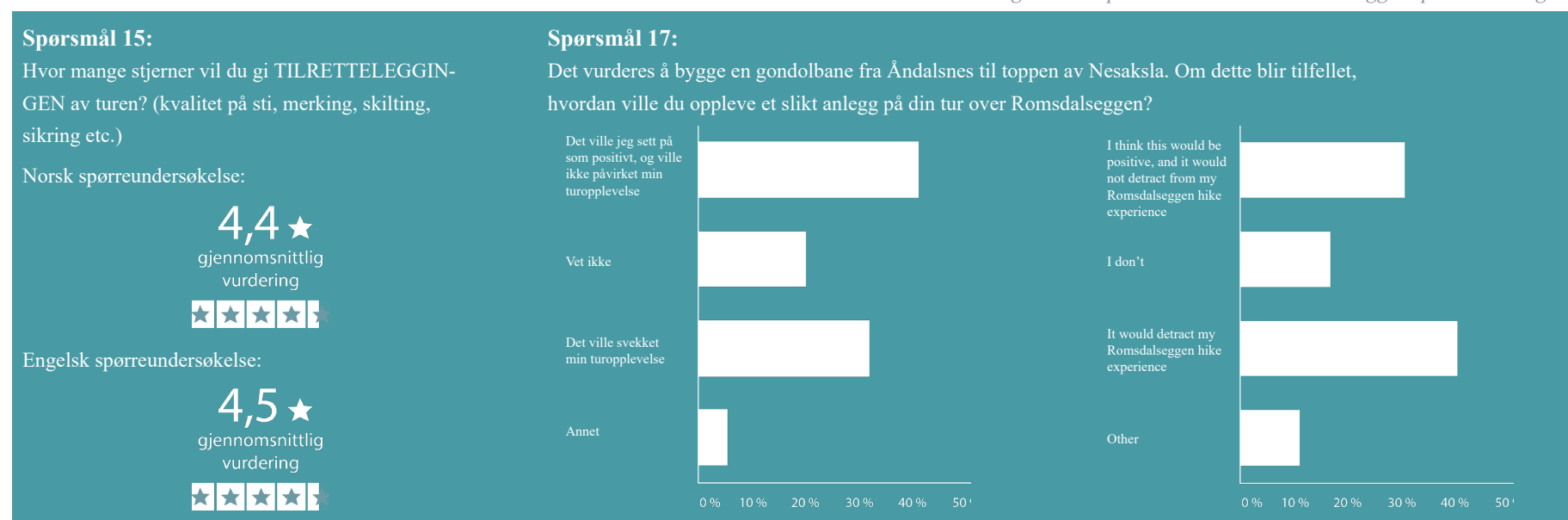
Spørreundersøkelse: Romsdalseggen

I 2017 ble det gjennomført en web-basert spørreundersøkelse av turen over Romsdalseggen. Spørreundersøkelsen ble gjennomført av Norsk Tindesenter, og i alt 624 svar ble gitt. Av disse var 554 på en norsk versjon og 70 på en engelsk versjon. Det ble lagt til grunn at undersøkelsen ga et daværende representativt bilde av brukernes vurdering av turen (Norsk Tindesenter, 2017). Spørreundersøkelsen hadde totalt 18 spørsmål som tok for seg alt fra alder, turerfaring, nasjonalitet og egne opplevelser langs turen, samt mulighet for å komme med innspill til forbedringer i form av tilrettelegging. Spørsmål 17 var knyttet til fremtidig bygging av gondol og hvordan turgåer stiller seg til en slik installasjon. Her kom det frem at de utenlandske turistene var mer skeptisk og negativ til tanken på en gondol enn nordmenn. I alt svarte 41,68 % i den norske undersøkelsen at en gondol ville

være noe positivt og ikke påvirke turopplevelsen, mens 32,31 % svarte at det ville svekke turopplevelsen, se figur 3.27. I den engelske undersøkelsen svarte 40,85 % at en gondol ville forringe turopplevelsen og 30,99 % mente det ikke ville påvirke de i negativ forstand. Så her er meningene og følelsene knyttet til en gondol ganske jevne både i positiv og negativ forstand, men med en større negativ virkning hos de utenlandske turistene. I spørsmål 15 vurderte både nordmenn og de utenlandske turistene turopplevelsen med omtrent like mange stjerner, der turen scorer høyt på litt over fire av fem stjerner. I siste spørsmål, spørsmål 18, får turgåer mulighet til å komme med innspill til turen og eventuelle forbedringer. Her er det gjentakende tilbakemelding på at turen ned fra Nesaksla til Åndalsnes oppleves som slitt, slitsom og krevende

i den forstand at det er mye synlige røtter og at underlaget ofte er glatt. Enkelte nordmenn ytrer at en gondol ville forbedre tur opplevelsen ved å slippe å gå i det bratte og krevende terrenget. Samtidig føler mange at turopplevelsen blir forringet på grunn av for mange mennesker, og til tider kø og bekymringene til hvordan en eventuell gondol vil gjøre dette problemet verre. Turen får også mye skryt, og løftes fra som unik. 97,71 % i den norske undersøkelsen vil anbefale turen til andre, som også gjenspeiler seg med 98,59 % i den engelske undersøkelsen, så flertallet i undersøkelsen har en god turopplevelse og skryter av natur og utsikt. I tillegg nevner de fleste at tilretteleggingen med steintrapper, kjetting og utsiktspunkt er et positivt innslag, men at det finnes store forbedringspotensial særlig i studieområdet, fra Nesaksla og ned til Åndalsnes sentrum.

Figur 4.28: Spørreundersøkelse Romsdalseggen spørsmål 15 og 17.

Spørsmål 18:

Har du forslag til tiltak som kan gjøre turen over Romsdalseggen bedre må du gjerne dele dem med oss.

Figur 4.29: Spørreundersøkelse Romsdalseggen spørsmål 18

Romsdalseggen og sterke følelser

I løpet av sommeren 2019 og mine fem uker i Romsdalen fikk jeg et innblikk i at gondolprosjektet i stor grad engasjerte befolkningen. Prosjektet hadde skutt fart på uventet kort tid og nye illustrasjoner om hvordan pendelbanen med tilhørende fjord og fjellstasjon kom til å bli vekket tydelig følelser hos de lokale. “Hvordan kan det gå ann at de faktisk plutselig holder på å få dette til, jeg har jo nesten ikke fått det med meg, at de faktisk har så konkrete planer på det!” var en gjentagende kommentar. Mens andre virket tilsynelatende roligere; “de har pratet om dette gondolprosjektet i så mange år nå, det kommer aldri til å bli noe av, det er jo helt vanvittig å tenke seg at man skal gjøre noe så idiotisk, plassere en gondolstasjon midt på Nesaksla”. Min omgangskrets i Romsdalen former naturligvis disse kommentarene da det i stor grad er fjellfolk som ferdes eller jobber mye i fjellet, og som i liten grad identifiserer Romsdalen og sin tilknytning til landskapet der med en slik installasjon.

Fortløpende gjennom arbeidet med denne oppgaven har debatten skutt ytterligere fart, og omtrent hver uke har Åndalsnes Avis hatt nye saker på trykk der innholdet i stor grad handler om for eller mot gondol. Kommentarfeltene er lange, og det er ingen tvil om at engasjementet er stort på begge sider av saken. Gondolmotstanderne og gondolforkjemperne har blitt to parter som på internettet skriker til hverandre, begge med et engasjement for sin side av saken, der løsningen tilsynelatende er at den ene vinner og den andre taper. Men hva er det egentlig som gjør at et slikt engasjement blusser opp? Hvorfor prøver de såkalte gondolmotstanderne febrilsk å ytre sin sak? Og hvorfor er gondolforkjemperne så bestemte på at gondolmotstanderne kun prøver å stikke kjepper i hjulene på gondolprosjektet?

Det handler om stadskjensle. En følelse som ikke er lett å måle, eller dokumentere, men som er der. Vi har alle en tilknytning til landskapet rundt oss. Det landskapet vi benytter oss av og omgir oss med i hverdagen skaper viktige rammer for tilhørighet, og danner grunnlag for følelsene vi har for hjemstedet vårt. I dette tilfellet kommer tilhørigheten og følelsene sterkt til uttrykk gjennom debatten om gondol. Videre synliggjør jeg noen av følelsene som knyttes til debatten som i stor grad handler om fremtidig utvikling av landskapet i Åndalsnes, og det aktuelle studieområdet i denne oppgaven.

ETT FJELL to sider

gondolforkjemperne

”Det at kommunen får flere arbeidsplasser og tilrettelagt for mer turisme må vel være veldig bra for de som bor her og arbeider her. Jeg er for pendelbane.”

gondolmotstanderne

”Hvorfor ødelegge en merkevare som allerede fungerer så godt?”

Utsagn hentet fra kommentarfelr til ulike saker i gondoldebatten i Åndalsnes avis.

Figur 4.30: Gondoldebatten

Gondolmotstanderne

Følelsene og ytringene er mange når det kommer til de som ikke ønsker en utbygging av gondol på Nesaksla. Gjentakende er følelser som underliggende knyttes til opplevelsen av å gå turen til den bynære toppen, og særlig til turen over Romsdalseggen. En følelse av å være på fjellet, skue ned på Åndalsnes og nyte roen uten å bli forstyrret av synet en pendelbane eller stasjon medfører, og uten å måtte bane seg vei gjennom et stort antall turister som enkelt har tatt seg til toppen. Romsdalseggen løftes fram som en tur som står alle gondolmotstanderes hjerte nær, der redselen for at gondol skal ødelegge for den nåværende spektakulære turopplevelsen og det unike reiselivsproduktet, samt Raumas gode rykte som et godt sted å bo, er stor. Tindevegledere, friluftsentusiaster, lokalbefolkningen og andre besøkende understreker alle i sitt engasjement et ønske om at politikerne skal se hva dette området betyr for dem og Rauma, og at en gondol vil skape endringer som truer stadkjensla i den forstand at turen og fjellområdet vil endre karakter til noe ødeleggende og negativt.

I et leserbrev utgitt i Åndalsnes Avis 24. juli 2019, poengterer fjellførere og tindevegledere med hovedvirkefelt i Romsdalen hvordan Romsdalseggen de siste årene har blitt en publikumsmagnet. Den økende bruken har gitt slitasje og på de travleste dagene kø og forringet turopplevelse. De løfter frem at nåværende fokus ikke burde være å presse flere turister som i utgangspunktet ikke ville vært på denne stien, inn i køen og opp på området. En gondolbane med endestasjon på avsluttende del av Romsdalseggen vil føre til en dramatisk endring av turen som naturopplevelse. I tillegg kritiserer de hvordan det gondolen vil kunne gi en kaotisk situasjon der flere turister velger å gå

motsatt vei over eggen, noe som igjen vil medføre farlige og uønskede situasjoner (Amundsen et al. 2019).

I planprosessen med Romsdalsgondolen har det kommet innsigelser i forbindelse med planene for detaljregulering. Her har særlig innspill fra interessegrupper som har sitt levebrød av å formidle naturopplevelser stilt seg negativt til utbyggingen. SKIromsdalen AS beskriver hvordan en gondol utbygging vil gå på tvers av nåværende reiselivstrategier for regionene. Der det gjennom mange år har vært jobbet målrettet mot formidling av storslåtte naturopplevelser ved tilrettelagte aktiviteter. Nåværende utvikling medfører at gjestene blir over lengre tid og opplever flere deler av området. De løfter frem hvordan Romsdalen i dag kan tilby turister et produkt som er unikt og som man kan være stolte av. Romsdalseggen er en tur som har betydd svært mye for lokale reiselivsbedrifter og spesielt for de som driver med overnatting og servering. Ved å montere en gondol på avslutningen av denne populære turen, der man anslagsvis må ha 100 000 besøkende for å gå i overskudd, vil et stort antall mennesker legge beslag på en fjelltopp som ikke har plass eller kapasitet til å håndtere denne belastningen. Samtidig vil møtet med masseturisme for turgåerne over Romsdalseggen skje oppe på fjellet, noe som vil forringe opplevelsen ytterligere. SKIromsdalen oppsummerer med et ønske om at planene med Romsdalsgondolen skrinlegges, og at arbeidskraften i stedet brukes til å bygge videre på eksisterende grunnlag som handler om å gjøre aktiviteter tilgjengelig i fantastisk natur, på en langsiktig og bærekraftig måte (IVest Consult AS, 2019a).

Norske Tindevegledere har også kommet med innsigelse i saken. De fremmer hvordan Nesaksla er et naturlig turmål fra sentrum og en fin avslutning på Romsdalseggen. Mulighetene for å nå dette turmålet med tog gjør at turen også i fremtiden vil være i henhold til FN's bærekrafts mål og naturvennlig turisme. En gondol vil forringe store nasjonale verdier, samt forringe det visuelle uttrykket i hele dalen, siden installasjonen kan observeres helt fra Skarven til Kirketaket. Til slutt peker de på problemet med å oppmuntre til mer cruiseturisme, og hvordan gondolen vil rasere en svært kjent tur, der opplevelsen av Romsdalseggen kan bli ødelagt. I et større bilde vil en slik utvikling true inntrykket av Rauma som en kommune for naturglade mennesker. Norske Tindevegledere ønsker derfor at planene stanses (IVest Consult AS, 2019a).

Innspill knyttet til Nesaksla som område og landskap har blitt gitt av Nils Hole. Han peker på at område ved Nesaksla med steinbua og steinkonstruksjonene som er formet som et naturlig amfi har stor attraksjonsverdi for mange. Området symboliserer et friluftsliv basert på dugnadsinnsats og lite kommersialisme. Han poengterer at det ville vært svært trist om man ved planlegging av gondol ikke klarer å ta vare på disse verdiene i landskapet. I tillegg peker han på viktige perspektiver som gir en variert og åpen utsikt noe som er med på å gjøre stedet unikt og særegent. Han avslutter med at dersom gondolen skal bygges er det viktig å utarbeide gode gangveier ut fra fjellstasjonen som kan forsterke stedets kvaliteter og utsikt, der egenaktivitet er et nøkkelord for at gondolbanen skal bli en suksess (IVest Consult AS, 2019a).

Et annet innspill som er relevant i denne oppgavens stadskjensle analyse er et leserbrev skrevet av et utvalg tilflyttere, der en stor andel av disse er uten lokal tilknytning til Åndalsnes, publisert i Åndalsnes Avis 9. november 2019. Innlegget tar for seg følelsene knyttet til naturen og omgivelsene Rauma byr på. Overskriften: Vi har bosatt oss i Rauma – og det håper vi flere også vil gjøre! med undertittelen: Et rykte om en god plass å bo kan raskt fordufte, og det frykter vi nå kan skje med Rauma, forteller mye om innholdet og budskapet i teksten. Nye tilflyttere er bekymret for hvilken innvirkning en gondol vil ha på den nåværende positive trenden av tilflyttere, i en kommune som gjerne skulle sett at enda flere valgte å bosette seg i Rauma. Mye av grunnen til at forfatterne av leserbrevet har valg å bosette seg i akkurat Rauma, er naturen, men også et variert næringsliv, nærhet til barnehage og skole samt mange muligheter til fritidsaktiviteter for både store og små. Og ikke minst et godt rykte. Videre forklares det hvordan de oppfatter at en gondol vil kunne bidra til en utvikling som ikke samsvarer med deres egen motivasjon for å bosette seg i kommunen, og at de er bekymret for at en slik utvikling vil kunne påvirke potensielle nye tilflyttere i negativ forstand. En gondol vil kunne vri reiselivet i Rauma i retning av en samlebandsturisme, og et rykte om en god plass å bo kan som et resultat av det fordufte. Innlegget avsluttes med å oppmuntre politikerne til å løfte blikket, og tørre å vurdere de negative konsekvensene en gondol vil kunne medføre for Rauma-samfunnet, før de tar det endelige valget (Nilsen, et al. 2019). Samtidig har enda ett leser-

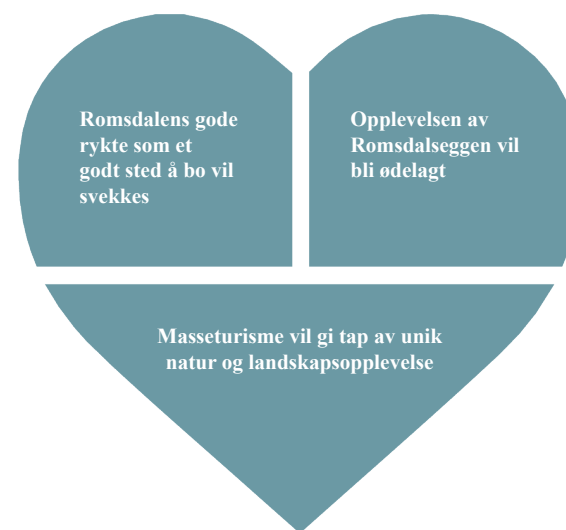
brev 12.november tydeliggjort følelsene knyttet til Romsdal landskapet og gondolen, her med ord fra Kjell Ivar Rømmem. Han spør en nyinnflyttet friluftsjente hva hun vil lese i Åndalsnes avis, og får til svar “hva som skjer med Gondolsaken.” Sitatet avsluttes så med:

“Vi er nyinnflytta hit, og hvis det blir Gondol, kommer vi til å finne en annen plass å bo” (Rømmem, 2019).

Gondolforkjemperne

Motsvarene og engasjementet til de som er for en gondolbygging er i høyeste grad tilstede på lik linje med de som er imot. Her dreier kommentarer og leserbrev seg i størst mulig grad om den økonomiske gevinsten i prosjektet, der verdiskapningen er gjentagende argument for utbyggingen. På denne siden av debatten kan argumentene i liten grad (i hvert fall det som er mulig å finne på internett og i saksdokument) knyttes til stadskjensle som er målet å fremme i denne analysen. På grunn av manglende kilder som knytter gondolforkjempere opp mot en stadskjensle har jeg valgt å ikke gå mer inn i denne vinklingen av saken her. Analysens mål er som tidligere nevnt å fremme menneskers følelser og tilknytning til sine landskap, ikke den økonomiske eller verdimesige gevinsten i utbygging av landskap. Jeg har ikke lykket med å finne noe faktabasert informasjon eller leserbrev/meninger som peker på at pendelbanen vil bidra til å styrke de lokales relasjon til sitt hverdagslandskap.

Overordnet stadskjensle

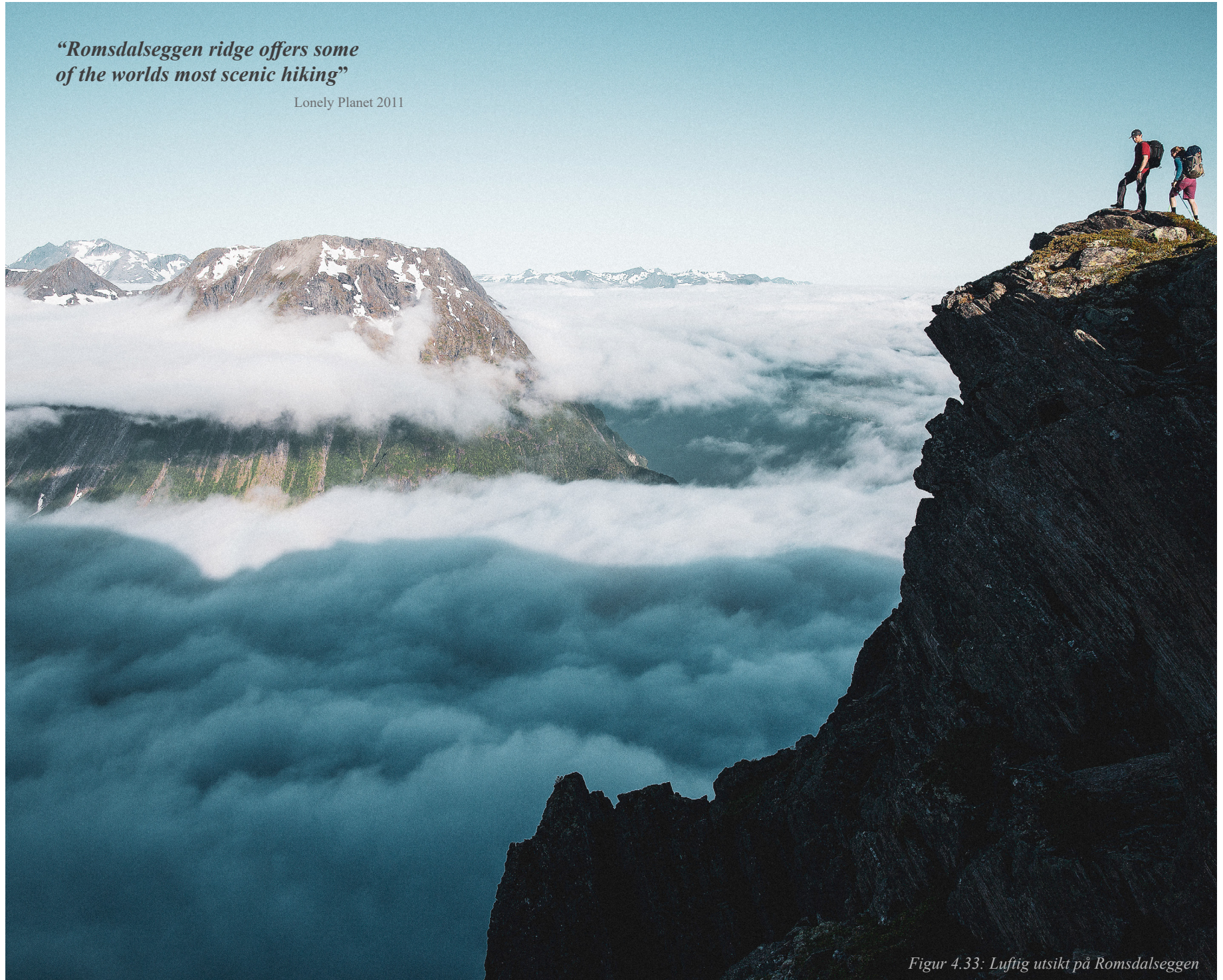
Figur 4.31: Hjertet symboliserer rammen for stadskjensler til landskapet knyttet til Romsdalseggen og Nesaksla. Innholdet er faktorer knyttet til gondoleutbygging som truer nåværende tilhørighet og landskapsopplevelse.

Figur 4.32: Mange innbyggere i Rauma kommune har en sterk identitet og tilhørighet knyttet til fjellandskapet. Her nyter turgåer utsikten fra Nesaksla mot Åndalsnes.

“Romsdalseggen ridge offers some of the worlds most scenic hiking”

Lonely Planet 2011

Figur 4.33: Luftig utsikt på Romsdalseggen

Landskapsressursanalyse funn

MÅL FOR LRA	FUNN LANDSKAPSKARAKTERANALYSE	FUNN STADKJENSLE
1. TURISMENS BETYDNING		
Hvordan påvirker turismen opplevelsen av studieområdet for besøkende og fastboende? Hvilke muligheter og begrensninger gir turismen?	På stien opp til Nesaksla ses spor etter mennesketrakk i form av erosjonskade på vegetasjonsdekket. I de bratteste partiene er det blottlagte røtter og brede trakk. Ved havna ligger det i sommersesongen cruiseskip som sperrer for en del av utsikten mot omkringliggende landskap.	Økende turisme i høysesongen gir høy trafikk opp og ned stien til Rampestreken utkikkspunkt og til Nesaksla. I disse periodene er det på enkelte steder der stien er smal redusert fremkommelighet. Turismen kan på travle dager gi en negativ turopplevelse og kan konkurrere mot lokale friluftsimteresser ved at lokalbefolkningen unngår stien i de travleste periodene. Slitasjen på stien gjør de bratte partiene særlig krevende, og glatte røtter oppleves som skumle.
2.LANDSKAPSKVALITETER		
Hvilke kvaliteter finner man i landskapet knyttet til turen opp/ ned Nesaksla, som gjør det unikt og ulikt fra andre lignende landskap?	Åndalsnes by, elven Rauma, Romsdalsfjorden og fjell i ulik høyde er karakterdannende trekk for turen opp til Nesaksla. Innenfor studieområdet beveger man seg fra urbant byliv til majestetisk høyfjell i løpet av ca. to timers gange, der landskapet gir en variasjon i korte og lange siktlinjer. Nesaksla strekker seg opp og utgjør en særlig framtrødende høyde sett fra sentrum, som det er lett å se og orientere seg etter. Tindesenteret utgjør en bygningsmessig markant konstruksjon som symboliserer byens kjerne. Stien holdes åpen på grunn av gjentagende trakk og tilrettelegging med steintrapper. På toppen av Nesaksla utgjør steinbua Ottarbu et særegent og historisk bygg i landskapet.	Majestetisk utsikt på toppen av Nesaksla fremkaller en følelse av å befinne seg i urørt og stille natur, der man kan nyte synet av fjorden, fjellene og skue ned på Åndalsnes by. Variasjonen i landskapet på vei ned til sentrum eller opp mot Nesaksla med muligheter for stopp ved utkikkspunktet Rampestreken, en populær opplevelse som fremkaller følelsen av å sveve over Åndalsnes by. Den sentrumsnære turen er lett tilgjengelig med gangavstand fra tog, buss og båt, noe som gjør den svært populær. Både lokale og besøkende beskriver turen som unik. Lokalbefolkningen, turgåere og fjellfolk yrer gjennom motstand mot gondol en sterke tilhørighet til dette friluftsområdet.
3.TILRETTELEGGINGSBEHOV		
Hvilke tilretteleggingstiltak er allerede etablert, og hvilke nye behov trengs på bakgrunn av den økende bruken av stien opp til Nesaksla?	Skilting finnes fra stiens nåværende startpunkt ved skogen opp mot Nesaksla. Det finnes ingen skilting til Nesaksla eller Rampestreken fra sentrum eller Tindesenteret. Nytt tiltak med skilting fra sentrum kan med fordel forbedre tilgjengeligheten for de som kommer med tog, buss eller båt. En langsgående rampe ved stiens start til høyden ved Nebba, steintrapper, ståltrapp, kjetting i bratte parti og enkle stålgelendre tilgjengeliggjør turen. Flere slike tilretteleggings elementer bør installeres i de særlig bratte og eroderte partiene for å unngå en ytterligere slitasje på stien. Utkikkspunktet Rampestreken legger til rette for en luftig opplevelse med et langt smalt platå ut fra fjellet. Gapahuk like ved Nebba og Steinbua Ottarbu på toppen av Nesaksla gjør det mulig å søke ly under tak ved dårlig vær. Det naturpregede stein amfiet ved Ottarbu legger til rette for arrangement og opphold på toppen av fjellet.	Tilretteleggingen av stien opp til Rampestreken og Nesaksla gjør den til en populær tur for lokalbefolkningen og turister, der turen gir store naturopplevelser. Stien kan med fordel tilrettelegges ytterligere der vegetasjonsdekket i dag er erodert. De eroderte partiene oppleves i dag som krevende og skumle. Flere trapper og mer tilrettelegging i de bratte partiene vil forbedre turopplevelse, samt øke tilgjengeligheten. Det er behov for flere oppholds muligheter langs stien slik at turgåere som ikke er skodd eller i form til å nå toppen eller Rampestreken kan få glede av å gå deler av den. Bedre plass med ytterligere tilrettelegging ved utkikkspunktet Rampestreken vil forbedre opplevelsen og muligheten for å besøke området på de travleste dagene.

DISKUSJON & UTFORMINGS- PRINSIPP

Diskusjon

I arbeidet med å tilrettelegge for økt bruk og verdiskapning knyttet til den bynære fjellturen opp til Nesaksla er det viktig å balansere interessene i landskapet. Landskapsarkitektoniske tiltak skal fremme en utvikling som sikrer en rettferdig fordeling av landskapet som et felles gode. Med en stadig økende besøkmengde på stien, og med et godkjent vedtak om å videreutvikle Nesaksla som et reiselivsprodukt med installasjon av gondol og tilhørende bygg er presset stort på det populære friluftslivsområdet. Så langt i denne oppgaven har gondol saken vært under behandling og jeg har forholdt meg til den som en aktuell sideprosess. I skrivende stund har situasjonen blitt en annen da kommunestyret i november vedtok reguleringsplanen og bygging av Romsdalsgondolen er nå blitt en realitet. Hvordan man fremmer en bærekraftig utvikling av landskapet og naturområdet knyttet til Nesaksla er derfor en høyst aktuell problemstilling, som er relevant for kommunale og private aktører i Åndalsnes og Rauma. Landskapet og dens særegenhet spiller en sentral rolle for både friluftslivet og reiselivet, og det er derfor til tross for gondol-utbygging fortsatt aktuelt å diskutere i hvilken grad stien og landskapet skal tilrettelegges for å imøtekomme bærekraftighet, noe Ruma kommune tydelig fremmer som et overordnet mål i videre utvikling av Åndalsnes – verdens beste kommune for naturglade mennesker. I landskapsressursanalysen fremkommer det at Tindesenteret og Nesaksla utgjør viktige element for landskapskarakteren i studieområdet, samtidig som det konkrete by og fjell landskapet i en større skala avgrenses av omkringliggende fjell- og fjord perspektiv. Det vil med utgangspunkt i dette være viktig å diskutere hvordan endringer i form av tilrettelegging vil virke inn på nåværende landskapskarakter. Hvor store endring skal til for at landskapets karakter endres og er en slik endring bærekraftig?

I stadkjensle delen belyses hvordan turister og lokale har en immateriell tilknytning til området ved Nesaksla. En opplevelse knyttet til et landskap kan fort tas for gitt, eller som en selvfølge. Men vil reiselivsproduktet knyttet til Nesaksla være like attraktivt, og vil nærområdet fortsatt være populært for lokal-befolkningen dersom landskapets karakter og opplevelse endres? Er reiselivet bevisst de landskapsmessige endringene gondol medfører? En langsiktig sikring av den unike opplevelsen knyttet til Nesaksla er nødvendig om man ønsker å ivareta naturopplevelsen knyttet til landskapet i fremtiden. Dette er spesielt relevant i forbindelse med den stadig økende kommersialiseringen av Nesaksla, der reiselivet og kommunen belager seg på en utvikling som innebærer installasjoner og inngrep i et allerede populært og sårbart turområde.

Ethvert sted og landskap har sitt unike karakteristiske preg, som på ulikt grunnlag tiltrekker seg turister. Det finnes flere eksempler på hvordan turisme og naturopplevelse kan kombineres for å imøtekomme en bærekraftig utvikling både i friluftslivet og reiselivet. Men hvilke muligheter finnes det for dette studieområdet? Landskapet spiller som nevnt en viktig rolle for den naturbaserte turismen, og det vil derfor være interessant å se på muligheten Nesaksla byr på som en bærekraftig attraksjon både for turister og lokalbefolkningen.

Diskusjonsdelen belyser på bakgrunn av teori og landskapsressursanalysen tre tema som danner grunnlaget for noen utformingsprinsipp. Prinsippene skal bidra til at tilrettelegging av storfjellsopplevelsen knyttet til Nesaksla skjer på en bærekraftig måte, der området skal tåle den stadig økende besøkmengden og samtidig ivareta sitt karakteristiske preg.

Diskusjonstema

1. Endringer i by- og fjellandskapet

Hvilke endringsprosesser pågår i studieområdet knyttet til Nesaksla, og er disse sterke nok til å endre landskapets karakter? Hvilke immaterielle verdier er knyttet til dette landskapet som i dag gjør at det oppleves unikt?

2. Bærekraftig utvikling av Nesaksla

Er turismen knyttet til Nesaksla bærekraftig på nåværende tidspunkt? Vil det eventuelt være mulig å tilrettelegge for videre utvikling av Nesaksla som et bærekraftig reiselivsprodukt?

3. Balanse mellom turisme og friluftsliv på Nesaksla

Hvilke kvaliteter søker den svette turisten som Rauma kommune i dag bygger sin merkevare på? Vil en fremtidig satsning med økende turisme ivareta både den svette turisten og gondol-turisten på Nesaksla?

Endringer i by- og fjellandskapet

Endringsprosesser

Turen til Nesaksla byr på en variert og innholdsrik landskapsopplevelse. Fra Tindesenteret ved havna, og gjennom byens urbane gater kan man betrakte rekker av fjell i det fjerne, der Nesaksla skiller seg ut som en markant og sentrumsnær fjelltopp. Denne fjelltoppen har på grunn av sin sentrale beliggenhet lenge vært en populær tur å benytte seg av, og spiller en sentral rolle for turismen og friluftslivet i Åndalsnes. Ulike tilretteleggingstiltak har gjort det mulig for turgåere å ta del i den unike storfjellsopplevelsen. Tilretteleggingen kan ses på som positivt ved at sherpatrapper, ramper, gelender, kjettinger og det spektakulære utkikkspunktet Rampestreken tilgjengeliggjør en naturopplevelse som ellers ville vært svært krevende for folk flest å ta del i. Et landskap er alltid i forandring, både som følge av iboende naturprosesser og som følge av menneskelig bruk og påvirkning (Direktoratet for naturforvaltning og Riksantikvaren, 2010). Landskapet knyttet til Nesaksla er i dag et område som over tid har blitt utsatt for påvirkning fra både naturlige og menneskeskapt faktorer. Et inngrep i naturen kan raskt forandre landskapets særpreg på kort tid (Miljøverndepartementet, 2009). For Nesaksla har utforming og tilrettelegging resultert i økt bruk av området noe som igjen fører til økt slitasje og endring i form av vide tråkk og blottlagte røtter. Man kan tydelig se at de tilrettelagte strekningene med steintrapper i mindre grad utsettes for slitasje, da turgåere heller velger å holde seg på stien i disse partiene.

Med utgangspunkt i storfjellsopplevelsen knyttet til Nesaksla er det spesielle og særegne for dette landskapet at det avgrenses av de tre hovedperspektivene isfjordperspektivet, fjordperspektivet og

romsdalsperspektivet. I landskapsrommet er Tindesenteret og Nesaksla viktige landskapselement som skiller det fra andre lignende landskap. De fysiske endringene langs stien i form av positive endringer med tilrettelegging som tilgjengeliggjør den unike storfjellsopplevelsen, samt de negative virkningene med brede tråkk og erodert sti som følge av økt bruk, blir man først bevisst når man beveger seg langs stien, og er ikke sterke nok til å kunne påvirke den overordnede landskapskarakteren.

Romsdalsgondolen er et fremtidig tilretteleggings tiltak som vil øke tilgjengeligheten til Nesaksla ytterligere. Gondolens plassering med påstigning ved fjordstasjonen og avstigning ved fjellstasjonen og med en pendelbane som strekker seg mellom disse punktene, vil gi en ny og fremmed struktur i nåværende landskapsbilde. Der blikket i dag fra sentrum vandrer naturlig opp mot Nesaksla vil det feste seg på gondolen. Der blikket i dag på veien opp mot Nesaksla hviler på omgivelsene vil det i ulik grad treffe gondolen, og der blikket i dag på toppen av Nesaksla nyter den majestetiske utsikten vil det også ta inn gondolen.

Både Tindesenteret og Nesaksla vil på bakgrunn av gondolen få en endret karakter. Disse er i dag to frittstående og selvstendige elementer, som en pendelbane vil koble sammen og synliggjøre på en ny måte. Resultat fra landskapskarakteranalysen i denne oppgaven synliggjør at det store landskapsbildet med utgangspunkt i isfjordperspektivet, fjordperspektivet og romsdalsperspektivet i liten grad vil påvirkes av utbyggingen med gondol.

Utbyggingen vil derimot kunne gi endringer i landskapsrommet. Dette bekreftes av den utførte

konsekvensutredningen som synliggjør Romsdalsgondolens påvirkning på landskapet. Her kommer det frem at gondolen vil påføre landskapet fragmentering eller i en viss grad bryte med landskapsbildets karakter (IVest Consult AS, 2019b). I forprosjektet hevdes det imidlertid at gondolen skal planlegges med utgangspunkt i en infrastruktur uten naturinngrep, og en utbygging som skal være sporløs (IVest Consult AS, 2019b). Selv om gondolen vil føre til minimale fysiske inngrep i naturen, er det allikevel viktig å være bevisst endringene den gir, og hvordan disse påvirker nåværende landskapsbilde i form av menneskers relasjon til landskapet.

Immaterielle verdier

Hvordan vi som enkeltpersoner opplever endringer som skjer i landskapet rundt oss, bunner i personlige erfaringer i form av bruk, minner, assosiasjoner og kunnskap. Landskapet er ikke bare definert av fysiske rammer, men også av en subjektiv opplevelse som gir grunnlag for identitet og tilhørighet (Jørgensen et al., 2016). Den europeiske landskapskonvensjonen løfter frem de immaterielle verdien knyttet til landskapet (Regjeringen 2009). Dette er det viktig å ta hensyn til dersom man ønsker at endringene som skjer skal imøtekommer folks behov og ønsker (Miljøverndepartementet, 2009). Endringene i landskapet knyttet til Nesaksla har pågått over tid, og har gradvis gitt fysiske endringer som har resultert i nåværende landskapsopplevelse. I byens gater tenker man ikke lengre over at landskapets opprinnelige preg har endret seg fra et tidligere urørt landskap til i dag å være Åndalsnes by. På samme måte kan utkikkspunktet Rampestreken oppleves som en helt selvfølgelig del av landskapet, da den hos mange har bidratt til en positiv endring i form av styrket naturopplevelse. Dette kan sees gjennom den stadig økende populariteten der Rampestreken

utgjør en viktig hovedattraksjon som flere og flere ønsker å besøke. Samtidig opplever turgåere at deler av stien gir negative opplevelser som følge av slitasje og blottlagte røtter (Nors Tindesenter, 2017) Til tross for dette kan det virke som om tilretteleggingen i stor grad har vært en positiv endring av landskapet, både for lokalbefolkningen og besøkende, og som imøtekommer den europeiske landskapskonvensjonen ved styrket følelse av identitet og tilhørighet til omgivelsene.

Vedtaket om å etablere gondol har utløst en debatt om hvorvidt det er riktig med en slik satsning. Engasjementet synliggjør ulike immaterielle verdier knyttet til landskapet, og da særlig hvordan gondolen vil påvirke naturopplevelsen knyttet til Romsdalseggen og Nesaksla. Redselen for at en gondol skal ødelegge nåværende opplevelse av turen og landskapet er stor. En jevn strøm med meninger mot gondol har gjentatt seg i den lokale nettavisen gjennom planprosessen. I landskapsressursanalysens del to (stadkjensle) i denne oppgaven kommer det frem at deler av lokalbefolkningen og særlig fjellfolk som har en nær tilknytning til dette friluftsområdet har klare meninger om at en slik utvikling ikke er ønskelig. Flere mener en utbygging med gondol vil være ødeleggende for natur, opplevelse og et allerede velfungerende produkt. Spørreundersøkelsen utført av Norsk Tindesenter tydeliggjør også at en større andel utenlandske turister vil se negativt på en gondol, da det vil ødelegge den urørte naturopplevelsen (Norsk Tindesenter, 2017)). I et større perspektiv kommer det frem en tydelig skepsis knyttet til hvilken betydning denne utbyggingen og utviklingen innen reiselivet vil ha, ikke bare for landskapsopplevelsen sin del, men også med tanke på Raumas rykte som et godt sted å bo. “Vi er nyinnflytta hit, og hvis det blir Gondol, kommer vi til å finne en annen plass å bo” (Remmem,

2019) er utsagn som understreker et klart signal om at gondolen ikke er velkommen, og tydeliggjør hvordan planene går på tvers av en del av befolkningens ønsker.

På den andre siden står reiselivet i spissen for en utvikling som skal styrke Rauma og Romsdalen som reisemål og gi økt verdiskapning og sysselsetting (IVest Consult AS, 2019b). Her er ønsket å tilføre Åndalsnes og Rauma noe nytt, og gi turister en ytterligere grunn til å stoppe. Grunnen til at gondolen har blitt den fremtidige løsningen på reiselivsutviklingen bunner i en regulering av gondol vedtatt i kommunedelplanen i 2013. Gondolen har gjennom saksgang blitt vedtatt i en demokratisk prosess, i henhold til plan og bygningsloven med medvirkning fra berørte interesserte og instanser. De fysiske ulempene gondolen påfører omgivelsene er begrenset, noe som kan være med å forklare at den ble vedtatt. Til tross for at saken har gått sin rettmessige gang er det fremdeles en gruppe som ytrer motstand. Motstanden bunner i stor grad i immaterielle verdier, verdier som er vanskelig å beskrive og måle, men som er med på å gi folk identitet og tilhørighet. Stadkjensle er et uttrykk og en analyseform som skal belyse disse verdiene (Clemetsen & Stokke, 2014) og er i denne oppgaven forsøkt synliggjort sammen med den fysiske landskapskarakteranalysen. Analyseformen med stadkjensle er enda fersk og under utprøving, og er foreløpig ikke obligatorisk som del i en planprosess eller det håndfaste lovverket. Konsekvensanalyse, risikoanalyse, sårbarhetsanalyse og landskapskarakteranalyse er forøvrig vanlige analyseformer å benytte seg av. Disse belyser verdier knyttet til det materielle, altså de fysiske strukturene i landskapet. Identiteten og tilhørigheten mennesker har til sine omgivelser, har i dag ingen god verktøykasse eller analyseform, og i en diskusjon

mellom materielle verdier og immaterielle verdier, vil de immaterielle verdiene tape. I gondoldebatten kommer derfor motstanden knyttet til immaterielle verdier som blant annet ytres gjennom kommentarfelt i media til kort, og taper kampen ovenfor de materielle verdiene.

Ifølge den europeiske landskapskonvensjonen har Norge forpliktet seg til å øke bevisstheten i det sivile samfunn, private organisasjoner og hos offentlig myndighet om landskapets verdi, dens rolle og forandringer i landskapet (Regjeringen, 2009). Det kan diskuteres i hvor stor grad dette er ivare tatt i planprosessen med Romsdalsgondolen. Det bør derfor vurderes om stadkjensleanalyse bør bli en lovpålagt del av fremtidige planprosesser for å ivareta de immaterielle verdiene knyttet til landskapet. En start kunne i tilfellet med Romsdalsgondolen vært å i større grad involvert lokalbefolkningen og de fjellglade menneskene, dette for å lykkes med en utvikling der man samarbeider om endringene i landskapet i større grad enn å krangle.

Bærekraftig tilrettelegging

Nåværende tilrettelegging av stien til Nesaksla er karakterisert av inngrep der naturmangfoldet og kvaliteten på friluftsopplevelsen i stor grad er ivare tatt, og man kan derfor si at denne tilretteleggingen imøtekommer bærekraftig utvikling. Til tross for gondolutbygging vil det å videreutvikle nåværende sti til Nesaksla, med utgangspunkt i de immaterielle verdiene være en måte å sikre videre bærekraftig utvikling på. Landskapsarkitektoniske tiltak må styrke og ivareta landskapets fysiske karakter og immaterielle verdier

Bærekraftig utvikling av Nesaksla

Dagens situasjon

Turen over Romsdalseggen har i løpet av et lite tiår vokst fra å være en fjelltur for spesielt interesserte til å bli en av Norges mest kjente turstier (Norsk Tindesenter, 2018). Den spiller en stadig mer sentral rolle i Rauma kommunes merkevarebygging. På bakgrunn av den stadig økende besøksmengden over Romsdalseggen der Nesaksla inngår som en del av turen har Norsk Tindesenter utviklet en besøksstrategi som skal sikre en videre bærekraftig utvikling av naturopplevelsen. Besøksstrategien synliggjør hvordan turen skal bidra til lokal verdiskapning, samt styrke forhold knyttet til miljø og naturverdier. I løpet av en femårsperiode fram til 2030 er det forespeilet at trafikken over eggen kan nå 150 000 besøkende (Norsk Tindesenter, 2018). Som en del av utviklingsprosessen har Norsk Tindesenter søkt om at Romsdalseggen skal bli autorisert som nasjonal turiststi. Nasjonal turiststi er en ordning for å fremme styring av ferdsel i naturen, der målet er å samle og tilrettelegge noen utvalgte turiststier i Norge. Ordningen vektlegger tilrettelegging på naturens premisser, og de utvalgte stiene skal fremstå som gode eksempel i et bærekraftig norsk reiseliv (Miljødirektoratet, 2019b).

Det er et nasjonalt mål å stimulere til økt friluftsliv for alle (Klima- og Miljødepartementet, 2016). Tilrettelegging av turen til Nesaksla er i Åndalsnes et

viktig prioriteringsområde som imøtekommer dette målet. Grensen mellom å tilrettelegge for å gjøre en naturopplevelse tilgjengelig på en god og bærekraftig måte fremfor å forringe naturopplevelsen er viktige forhold å vurdere dersom man ønsker å imøtekomme en bærekraftig utvikling). Nasjonale turiststier vektlegger tilrettelegging på naturens premisser (Miljødirektoratet, 2019c). Med dette menes at man i arbeidet med å tilrettelegge må ha en grunnleggende respekt for naturen. Stien til Nesaksla imøtekommer i stor grad en slik utvikling, da tilretteleggingen som er gjennomført følger landskapets naturlige og ulike terrengformer, der det særegne med turens variasjon gjennom de ulike landskapsrommene er ivaretatt og styrket. I den romlig-estetiske analysen som er en del av landskapskarakteranalysen i denne oppgaven tydeliggjøres fysiske forhold med vekt på siktlinjer som gjør Nesaksla til en unik storfjellsopplevelse. Vandringsen gjennom det noe lukkede landskap i skogen, med små utsiktgløtt gjennom trærne, til et mer åpent og svevende landskap ved Rampestreken og en avsluttende majestetisk utsikt på toppen av Nesaksla gir en unik og særegen opplevelse. Naturen og landskapets kvaliteter gjennom tilrettelegging er fremhevet og ivaretatt og kan karakteriseres som tilrettelegging på naturens premisser. På bakgrunn av dette kan turismen knyttet til Nesaksla på

nåværende tidspunkt sees på som bærekraftig med utgangspunkt i denne oppgavens definisjon av bærekraft.

Selv om naturopplevelsen har en naturvennlig og bærekraftig tilrettelegging, kan man diskutere om den er bærekraftig i form av å være utslippsfri. I Åndalsnes kommer en stor andel internasjonale turister med cruiseskip, og årlig har 50 – 60 cruiseanløp med nærmere 100.000 gjester tatt turen innom Åndalsnes havn, samtidig er det registrert en stigning i cruiseanløp på 11% fra 2017 til 2018 (Romsdalsgondolen AS, 2019) og med et ønske hos private aktører om ytterligere økning (Romsdalen AS, 2019).

Fremtidig utvikling

Rauma kommune er i oppstartfasen av Innovasjons Norges merkeordning som bærekraftig reisemål, der merkeordningen symboliserer destinasjoner som over tid prioriterer målet om bærekraft, gjennom involvering, ansvarlig styring og verdiskapning (Innovasjon Norge, 2019a). Kommunens samarbeid med Innovasjon Norge symboliserer en holdning der kommunen overordnet ønsker å lykkes med en bærekraftig utvikling av reiselivet. På den andre siden står Romsdalen AS som en privat reiselivsaktør med

stor innflytelse i Rauma, for utbygging av gondol. Romsdalsgondolen ble tidlig i planprosessen frontet som Norges første bærekraftige gondol (Romsdalsgondolen AS, 2019). I konsekvensvurderingen av gondolens virkning på klima kommer det forøvrig frem at bygging og etablering av pendelbanen vil ha negative utslippskonsekvenser dersom utbyggingen fører til flere tilreisende turister (IVest Consult AS, 2019b) Man kan stille seg spørsmål om en slik satsning er bærekraftig?

Konsekvensutredningen hevder også at gondolen vil medføre økt trafikkvolum og at området den berører vil bli mindre attraktivt for friluftslivet (IVest Consult AS, 2019b). Dette kan blant annet gi konsekvenser for Romsdalseggens muligheter til å bli autorisert som en fremtidig nasjonal turiststi. Et viktig prinsipp for nasjonale turiststier er å styrke og bevare eksisterende attraksjoner for friluftslivet (vel.naturvennlig tilrettelegging). Sett i lys av denne oppgavens definisjon av bærekraftig utvikling med vekt på naturvennlig tilrettelegging, er det grunn til å tro at nasjonal turiststi ikke lar seg realisere samtidig som det etableres ny gondol.

Det har vært krevende å finne gode forklaringer på hva som gjør eller ikke gjør Romsdalsgondolen bærekraftig, samt synliggjøre i hvilken grad

gondolen kan integreres som et bærekraftig tilretteleggings tiltak i videre utvikling av storfjellsopplevelsen knyttet til Nesaksla. Mye av grunnen bunner nok i en varierende og noe uklar begrepsdefinisjon, der det i dag ikke finnes noe klar fasit på en slik type utvikling. I følge Haaken Christensen I Innovasjon Norge vil det være opp til hver enkel destinasjon å velge sine satsningsområder, og om en gondol kan sees som bærekraftig eller ikke vil variere fra tilfelle til tilfelle (personlig kommunikasjon med Christensen). I en videre utvikling av storfjellsopplevelsen knyttet til Nesaksla vil det være fordelaktig å løfte fram en utvikling som i størst mulig grad imøtekommer naturvennlig tilrettelegging, da dette anses som en bærekraftig utvikling av friluftslivet. På bakgrunn av denne oppgavens definisjon av bærekraftighet vil en fremtidig satsning på Romsdalseggen som nasjonal turiststi der Nesaksla inngår som en del av stien, kunne videreutvikles som et bærekraftig reiselivs produkt.

Bærekraftig tilrettelegging

Å videreutvikle den sentrumsnære storfjellsopplevelsen knyttet til Nesaksla på bakgrunn av prinsipper for naturvennlig tilrettelegging vil være et viktig bidrag i bevaringen av Nesaksla som et bærekraftig reiselivsprodukt. Landskapsarkitektoniske tiltak skal fremheve landskapets særegenhet og variasjoner.

Balanse mellom friluftsliv og turisme på Nesaksla

Den svette turisten

Fascinasjonen for fjellet har lenge lokket vandrelysten mennesker ut. Fjellandskapet har gradvis gått fra å være et landskap som ble sett på som noe opphøyd, syndefullt og utilgjengelig, til å bli det mest inspirerende landskapet på jord som horder av mennesker i dag ønsker å bestige (Svensen, 2012). Møtet med fjellet kan for mange oppleves som en betydningsfull og verdifull kontrast til det vi ellers omgir oss med i hverdagen (Næss, 1999), og man kan anta at denne kontrasten blandet med en fascinasjon og skrekk er like til stede hos friluftsmennesket i dag som tilbake på 1300-tallet da alpinismen ble født (Svensen, 2012). I dag ses tiltrekningen til fjellet som en økning innen naturbasert turisme. I Rauma er Romsdalseggen et klart eksempel på at det moderne mennesket fortsatt trekkes mot opplevelsene fjellet gir. Fjellet som friluftsområde spiller derfor en sentral rolle for turismen i Åndalsnes.

Rauma kommune har lenge markedsført seg som en kommune der naturen løftes frem som en grunnrammene for utvikling. Dette tydeliggjøres gjennom visjonen 'Verdens beste kommune for naturglade mennesker' (Rauma kommune, 2019). Romsdalseggen har det siste tiåret blitt en kjent merkevare utad og

gjenspeiler i dag på mange måter kommunens visjon. Romsdalsgondolen har skapt debatt og røsket ved følelsene og tilknytningen en del fjellglade mennesker har til Romsdalseggen og Nesaksla. Disse følelsene i form av immaterielle verdier kan for mange fjellfolk i Romsdalen knyttes til en positiv opplevelse av å være ute i naturen og i fjellet. Mestringsfølelsen man får når man har besteget et fjell, enten det er stort eller lite, følelsen av å anstrenge seg og kjenne pulsen stige, bli sliten på veien opp for så å komme fram til målet, der man kan nyte belønningen med å skue utover det endeløse fjellandskapet, fremkaller en personlig og spesiell følelse der mestring og tilfredsstillelse kan være beskrivende.

En gondol gir besøkende og lokale et parallelt alternativ til denne erfaringen og opplevelsen, et alternativ som i mindre grad fremkaller den personlige bragden med å bestige et fjell. For noen kan dette alternativet true den nåværende mestringsfølelsen, noe som kommer til syne i motstanden mot gondol. I konsekvensutredningen av gondolens påvirkning på Romsdalseggen er det vurdert at det er vanskelig å finne gode objektive faktabaserte vurderinger for påvirkningen den vil gi (IVest Consult AS, 2019b) Dette synliggjøres i diskusjonen av de immaterielle verdiene i denne oppgaven, og understreker

kompleksiteten med de immaterielle verdiene knyttet til et landskap, og hvordan det i dag mangler verktøy for å synliggjøre og ivareta disse verdiene i en planprosess. Hvordan gondolen vil påvirke turopplevelsen vil variere fra person til person. Men man kan tenke seg at den nåværende turisten som velger å gå Romsdalseggen vil kunne få en svekket turopplevelse, da den svette turisten i stor grad søker den urørte naturopplevelsen, der hovedmotivasjonen er å mestre bestigningen av fjellet. Dette gjenspeiles i konsekvensutredningen, der det er kartlagt at gondolen vil kunne gi redusert opplevelse hos noen (IVest Consult AS, 2019b). Samtidig er det viktig å huske at gondolen vil åpne opp for en annen gruppe turister som også kan ta del i storfjellsopplevelsen og vil kunne finne stor glede i den nye attraksjonen gondolen gir.

Den svette turisten versus gondolturen

Jeg er nok en klassisk svett turist og for meg personlig vil tanken på å gå opp til et fjell der jeg på toppen møter mennesker som har fraktet seg dit med gondol, ødelegge for min opplevelse og da særlig med tanke på mestringsfølelsen og tilfredsstillelsen. Det er ikke lett å forklare hvorfor, men det handler nok i stor grad om at vi som befinner oss på toppen ikke lengre deler den samme opplevelsen eller bragden. Vissheten om at jeg har kommet meg til

toppen selv, der jeg underveis har tilbakelagt den varierte og krevende motbakken, gir en sterk følelse av mestring. Møtet med gondolturister i hverdagsklær uten en svette dråpe i panna på toppen vil fremkalle en annen følelse der min personlige opplevelse svekkes.

Romsdalsgondolen truer derfor naturopplevelsen knyttet til den svette turisten, og indirekte vil utviklingen i stor grad true Romsdalseggen som reiselivsproduktet. Denne prioriteringen gjenspeiler en holdning ovenfor naturen som i stor grad handler om et antroposentrisk natursyn, der mennesket er i fokus og naturen i stor grad sees på som en instrumentell verdi og ressurs som mennesket kan utnytte til egeninteresse og utfoldelse (Ariansen, 1992). Den svette turisten som velger å bestige Rampestreken, Nesaksla eller Romsdalseggen representerer på mange måter motsetningen, med et biosentrisk perspektiv. Det biosentriske perspektivet taler for å bevare det biologiske mangfoldet, ikke bare her og nå, men også for fremtiden (Berntsen & Hågvard, 2010). Dette perspektivet kan i større grad imøtekomme bærekraftighet da det handler om å ivareta naturens egenverdi og sikre naturopplevelser slik at senere generasjoner også kan få ta del i den unike storfjellsopplevelsen Nesaksla byr på.

I en fremtidig bærekraftig utvikling av reiselivet i

Rauma kan man stille seg spørsmål om det er lurt å velge et satsningsområde som i liten grad ivaretar den svette turisten og som går på bekostning av et allerede svært populært produkt. Regjeringen ønsker å videreutvikle reiselivsprodukt på grunnlag av de særegne kvalitetene i landskapet, og da særlig de uberørte og lite kommersielle produktene. På bakgrunn av økende kommersialisering av natur og landskap ansees det urørte landskapet som stadig viktigere i reiselivssammenheng i årene som kommer (Miljødepartementet, 2007). Nesaksla utgjør i dag et slikt produkt, som mange ønsker å ta del i, og dette bekrefter at den naturbaserte trenden i reiselivet der flere ønsker å komme tett på det urørte naturlandskapet. En slik utvikling oppmuntrer til et biosentrisk perspektiv hvor en nærhet til naturen vil skape en tilhørighetsfølelse som bygger opp under et ønske om å ivareta det urørte naturlandskapet. En prioritering av den svette turisten som føler nærhet og kjærlighet til stien og opplevelsen knyttet til fjellet vil også i stor grad styrke kommunens mangeårige satsning på aktiv fjellturisme. På bakgrunn av dette vil det ikke være fordelaktig å prioritere gondolturisme på bekostning av den svette turisten.

Bærekraftig tilrettelegging

En tilrettelegging som imøtekommer den svette turistens behov vil være viktig i en videre satsning med økt turisme på Nesaksla. Landskapsarkitektoniske tiltak skal fremme det biosentriske perspektivet, som styrker forholdet og nærheten mellom turgåer og landskapet.

Utformings prinsipp

På bakgrunn av oppgavens problemstilling og diskusjonens tre oppsummerende deler har jeg utarbeidet tre utformingsprinsipp som skal sikre at landskapsarkitektoniske tiltak imøtekommer en bærekraftig tilrettelegging.

Problemstilling:

Hvordan kan tilrettelegging ved bruk av landskapsarkitektoniske tiltak sikre en bærekraftig utvikling av storfjellsopplevelsen knyttet til byfjellet Nesaksla i Åndalsnes?

BEVARE

Bevarende tiltak tar utgangspunkt i aspektet som handler om å bevare naturlandskapet. Det er viktig med tiltak som sikrer og bevarer naturkvalitetene og landskapets karakteristiske preg, fordi disse elementene er grunnlaget for områdets identitet og rekreative verdier. Tiltakene kan dreie seg om å forhindre slitasje på vegetasjon, begrense terrenngrep, restaurere vegetasjon eller styre ferdsel.

Store deler av eksisterende sti opp til Nesaksla er i dag slitt på bakgrunn av menneskestråkk og manglende tilrettelegging. Man ser tydelig at vegetasjonen har fått mulighet til å etablere seg å vokse i områder der det er gjort tiltak med for eksempel sherpatrappes. Ytterligere tilrettelegging med steinsetting eller konstruksjoner som leder turgåer inn på en gitt sti vil i større grad bevare stiens opprinnelige preg. Slik tilrettelegging styrer ferdselen og gjør det lettere for turgåer å forholde seg til den faktiske stien, samt gir vegetasjonen muligheter for å finne tilbake til sitt opprinnelige preg.

TILGJENGELIGGJØRE

Tilgjengeliggjørende tiltak tar utgangspunkt i aspektet som handler om at et område har en rekreativ verdi. Det kan handle om tiltak som retter seg mot at mulighetene for å bruke et område til rekreasjon underbygges og forsterkes. Tiltakene kan være forbedret fremkommelighet, forbedret sikkerhet i forbindelse med stien eller informasjonsformidling.

Fysisk opparbeiding som bedrer fremkommeligheten langs deler av stien til Nesaksla vil være særlig hensiktsmessig der besøkende i dag føler usikkerhet og redsel knyttet til stien. Eksempel på slik opparbeiding kan være steinlegging der terrenget i dag er krevende som følge av blottlagte røtter. Slik tilgjengeliggjøring vil ikke bare skåne vegetasjonen, men også bidra til at folk kan komme seg frem på en mer komfortabel måte uten å være redde for å skli eller snuble. For å påvirke folks adferd, nærhet og forståelse til det det unike landskapet Nesaksla og Rauma byr på, kan informasjonsformidling være et nyttig virkemiddel. Hvordan informasjonen deles og formidles, samt hvilken kontekst den står i er avgjørende for å oppnå ønsket effekt.

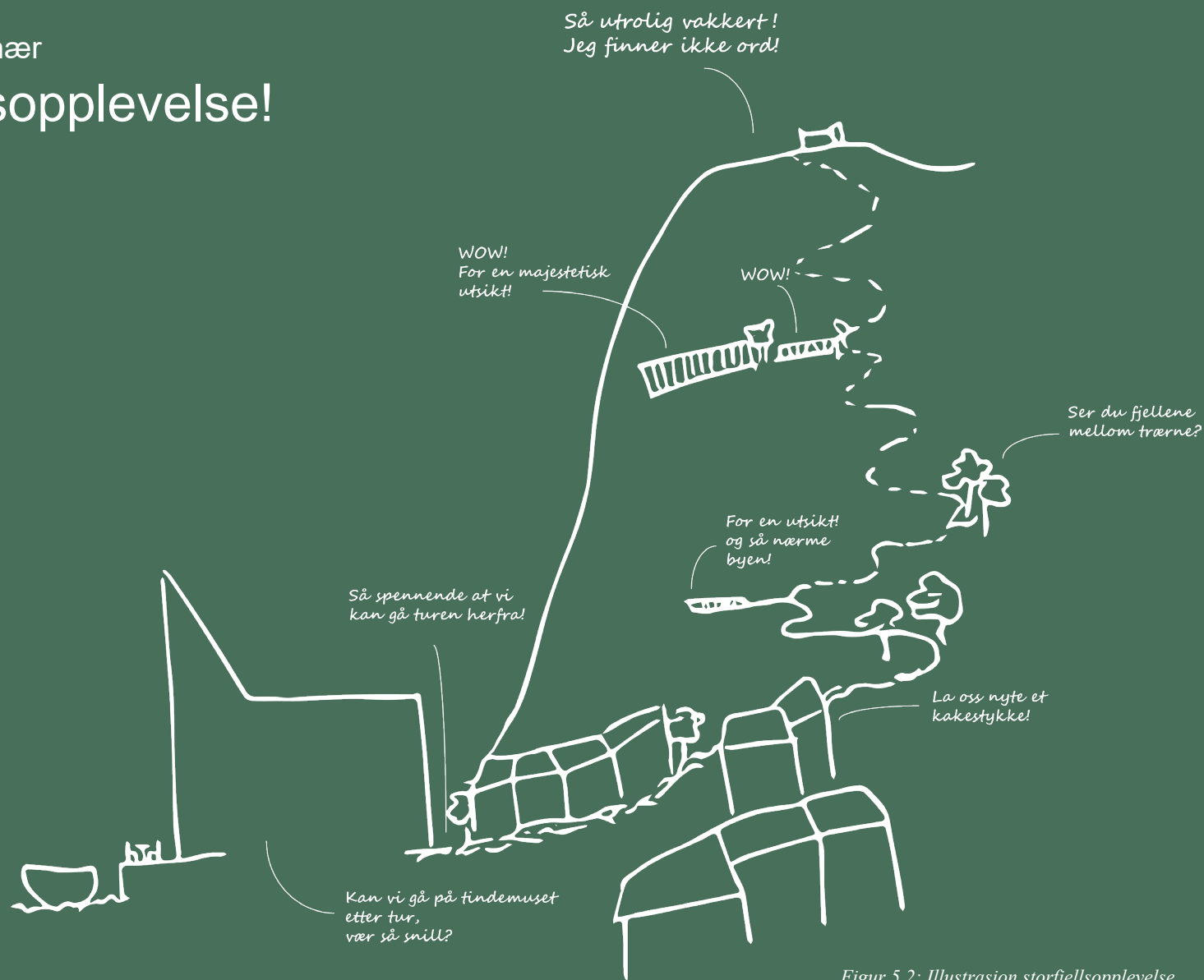
STYRKE

Styrkende tiltak tar utgangspunkt i aspektet som handler om at man skal utvikle et område og landskap i den retningen som er ønskelig for folket, der landskapets karakter spiller en sentral rolle. Tiltak som fremmer en positiv utvikling der lokalbefolkningen føler seg ivare tatt og landskapets særegenhet forsterkes kan på en positiv måte styrke de besøkendes opplevelse i området. Det kan handle om tiltak som framhever områdets kvaliteter, tiltak som skaper en attraksjonsverdi eller som fremmer naturopplevelsen i området.

Slitasje og økt bruk har medført brede tråkk og eroderte stier opp til Nesaksla. Dette er element som er med på å forme inntrykket av turen. Tilrettelegging for å bevare og tilgjengeliggjøre tiltak kan derfor også fungere som et estetisk tiltak, som vil styrke opplevelsen av å ferdes i området. Turen og landskapet knyttet til Nesaksla byr på en unik naturopplevelse som både lokalbefolkningen og besøkende har en positiv tilknytning til. Det vil derfor være viktig å styrke de nåværende populære attraksjonene som for eksempel Rampestreken utkikkspunkt og området ved Ottarbu på toppen, og prioritere tiltak som ikke bygger ned disse attraksjonene, men styrker de.

TILTAK

Velkommen til en bynær
storfjellsopplevelse!

Figur 5.2: Illustrasjon storfjellsopplevelse

Gjør som den kjente filosofen Jean-Jacques Rousseau, eller de tøffe tindebestigerne og ta beina fatt på en reise langs stien opp mot det urørte, majestetiske og frie.

Finn roen og nyt ett befriende avbrekk fra hverdagen, der naturen gir påfyll og perspektiv. Turen vil gi deg innblikk i et historisk landskap, der du for hvert steg kan sanse det vakre og unike.

Hjelp oss på veien mot en mer bærekraftig fremtid. Her kan du med trygg og god samvittighet legge igjen dine fotavtrykk!

Figur 5.3: Mulige salgs setninger til reiselivsproduktet: En bynær storfjellsopplevelse.

Sti

Stien opp til Nesaksla er allerede godt etablert fra nåværende start punkt på 25 moh. Det er forøvrig dårlig forbindelse mellom stiens nåværende start og sentrumskjernen ved Tindesenteret. For å styrke attraktiviteten og forbedre tilgjengeligheten til den sentrumsnære storfjellsopplevelsen anbefales det å knytte stien tydeligere til sentrums gatene. Ved å tilrettelegge med en forlengelse av stien i form av en ny fjellgate med startpunkt fra Tindesenteret og videre gjennom byrommet til skogen der fjellgaten knyttes sammen med eksisterende sti, vil det være enklere å oppfatte turen fra sentrum. Dette vil oppmuntre flere til å ta del i den unike naturopplevelsen ved at fjellgaten får en sentral og tydelig rolle i bykjernen. En tydeliggjøring av opplevelsen med utgangspunkt i Tindesenteret vil styrke byggets posisjon som et symbol på Tindehovedstaden, der man enkelt kan koble turen til Nesaksla eller Rampestreken med et besøk på tindemuseet eller videre informasjonsuthenting om ytterlige aktiviteter. Man kan også tenke seg at en slik satsning vil kunne ha positiv effekt for livet i gatene, da flere velger fjellgaten og dermed stopper og benytter seg av tilbudene underveis.

For å gi de besøkende en best mulig opplevelse av den bynære storfjellsopplevelsen vil det med fordel være

lurt å gjøre ytterligere tilrettelegging av den i dag etablerte og markante stien som strekker seg gjennom skogen og opp til fjellet. Det vil i det særlig eroderte partiene være lurt å bygge videre på stiens særegenhet med steintrapper og steinbelegg. Dette forbedrer tilgjengeligheten for de som har ulikt skotøy, og gir en mer behagelig opplevelse av turen. Samtidig vil en tydeliggjøring av stien der den i dag er bred gi en tydeligere føring for hvor turen går, og vegetasjon vil få mulighet til å vokse tilbake til sin opprinnelige form. I overgangen mellom fjellgate og sti bør en rampe som tilrettelegger for at mennesker med ulike funksjonshemming eller nedsatt allmenntilstand kommer seg opp til deler av turen prioriteres. Rampen blir et supplement til allerede eksisterende stålrampe som i dag ikke tilfredsstiller universelle krav. De to rampene utgjør sammen en viktig forbedring av tilgjengeligheten til turen. Ved å tilrettelegge med en universelt utformet rampe som slynger seg slakt gjennom landskapet til høyden Nebba, vil de som i dag ikke ser det mulig å ta del i turopplevelsen få mulighet til å nyte både turen gjennom skogen og utsikten. Dette vil styrke naturområdets rekreasjonsverdi for alle grupper i samfunnet, og gjøre det til en turopplevelse man trygt kan anbefale for alle uavhengig av helse, turerfaring eller bakgrunn.

ELEMENT / MATERIALBRUK: Sti

Tilrettelegging: fjellgate

Fjellgaten skal etableres med naturstein som bunn-dekke, der steinen hentes fra steinbruddet i Vengedalen. Stien bør bygges av stibyggere med kunnskap, og det oppfordres til å bruke stibyggere utdannet i Norge. Vegetasjonen kan med fordel vokse vilt og fritt mellom steiner og i vegkant. Skjøtsel i form av slått kreves for å holde kraftig voksende planter og andre uønskede arter unna, slik at ville engplanter får mulighet til å vokse frem og gi et frodig dekke. Tresjiktet langs fjellgaten bør inneholde tresorter som gjenspeiler skogsjiktet opp mot Nesaksla. Bjørk, rogn og furu kan med fordel plantes noe usymmetrisk, slik at det kan gi assosiasjoner til naturlig skog. Velg arter som ikke blir for høye i vekst, slik som for eksempel fjellbjørk.

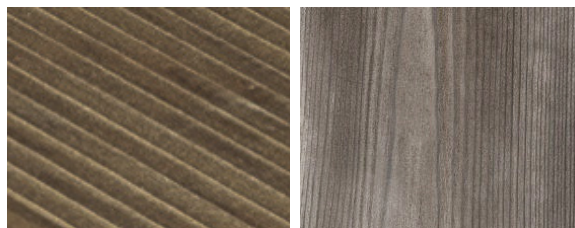

Figur 5.4: Foto viser hovedelementer og materialbruk langs fjellgate med stein, tre og vegetasjon.

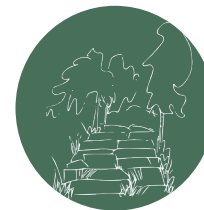

Tilrettelegging: universell utformet

Rampen skal bygges i terrenget slik at utforming tilfredsstiller Byggeteknisk forskrift (TEK 17) der helning ikke skal overstige 1:15. Rampen må minimum tilfredsstille krav på 0,9 m bredde, og skal ha sklisikkert dekke i form av riller, samt hvileplan på 1,5 m for hver 1,0 m høydeforskjell. På begge sider av rampen skal det være håndløper i en høyde med overkant 0,8 over dekket som gir godt grep (Direktoratet for byggkvalitet, 2017). Det skal brukes Kebony som materiale på rampe og gelender. Kebony inneholder kvister og har ubehandlet kjerneved. Treverket leveres i en dyp mørkebrun farge som etter hvert forvandles til en vakker sølvgrå farge når treverket utsettes for sollys og regn. Kebony er norsk produsert og miljøvennlig. Det er et unikt tremateriale med et eksklusivt utseende. Treverkets egenskaper egner seg svært godt til utvendig kledning da det har høy slitestyrke, lang levetid, krever ingen etterbehandling (vedlikeholdsfritt), er motstandsdyktig, trygt og giftfritt, sammensatt av en miljøvennlig teknologi og basert på bærekraftige ressurser (Kebony, 2019).

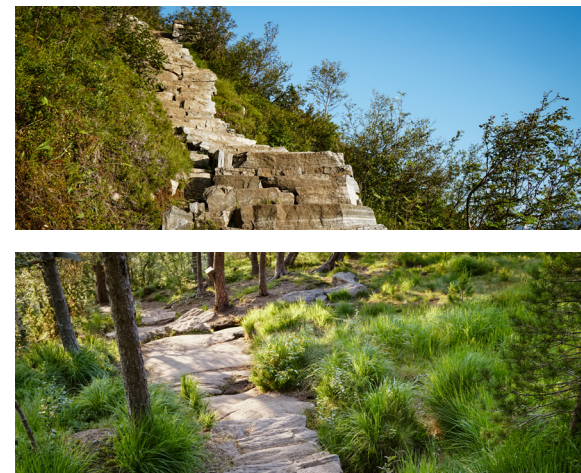

Figur 5.5: Foto viser trematerialet Kebony med riller for bruk som sklisikkert dekke, og Kebony uten riller. Til høyre ses treverket slik det vil fremstå etter påvirkning av vær.

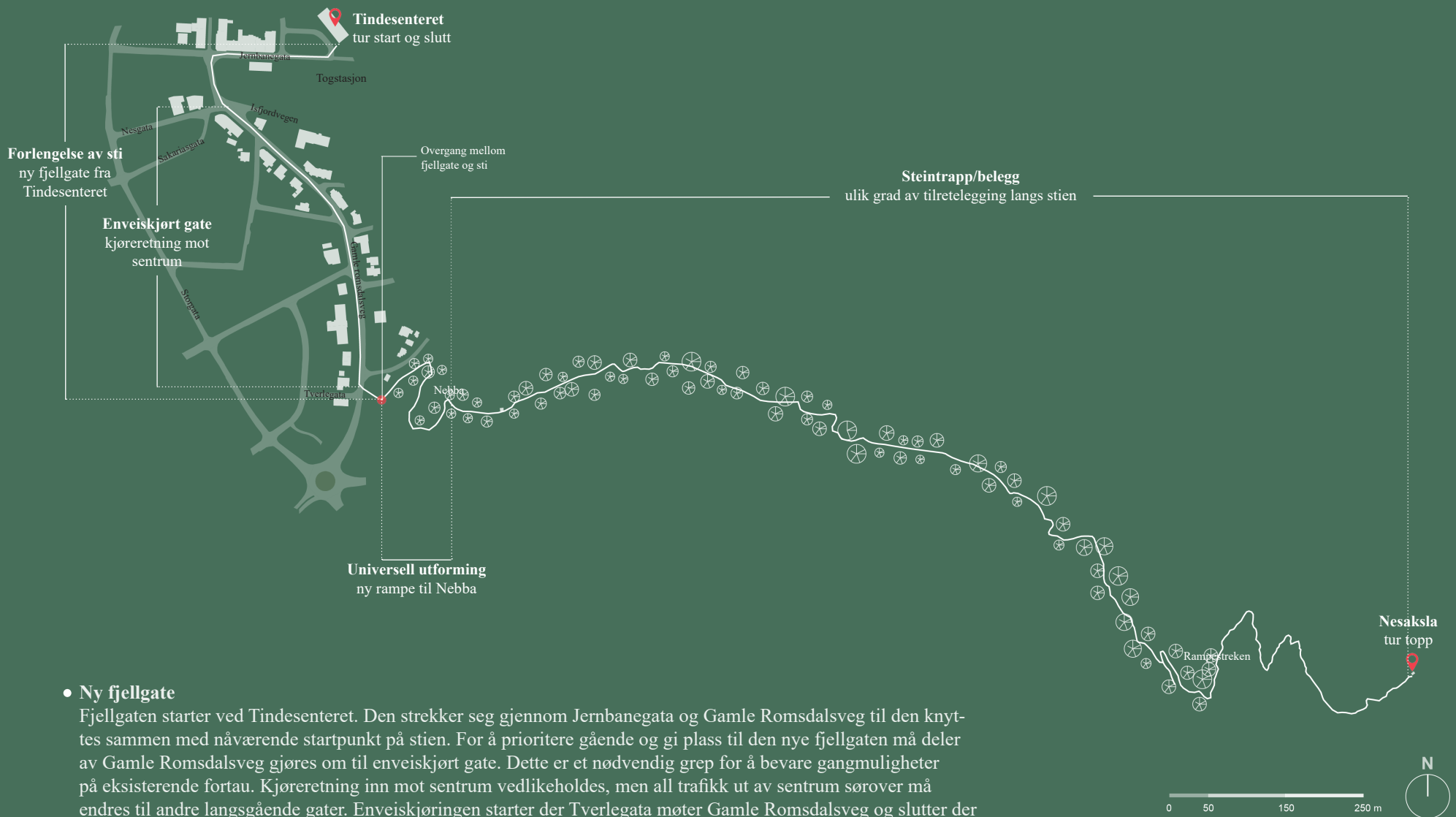
Tilrettelegging: steintrapp/belegg

Trapper og belegg i form av stein skal etableres i de særlig bratte og eroderte partiene langs stien. Trapper i form av naturstein eller dekke kan i ulik grad dekke hele eller deler av underlaget, men skal ha en bestemt førende form slik at turgåer følger den steinlagte stien. Steinene kan være i ulik størrelse og form, og bør oppmuntre til varierte steg og bevegelse, slik at underlaget ikke oppleves for ensformig eller monotont å bevege seg på. Steinene skal hentes fra det lokale steinbruddet i Vengedalen, slik at tilretteleggingen imøtekommer bærekraftighet ved bruk av lokale og stedeegne materialer. Den lokale bergarten i form av gneis er en sterkt og holdbar bergart som vil forhindre videre erosjonsskade.

Figur 5.6: Foto viser hvordan eksisterende tilrettelegging av stien med bruk av gneis bær videreutvikles langs parti med store erosjonsskader.

LANDSKAPSARKITEKTONISKE TILTAK: Sti

- **Ny fjellgate**

Fjellgaten starter ved Tindesenteret. Den strekker seg gjennom Jernbanegata og Gamle Romsdalsveg til den knyttes sammen med nåværende startpunkt på stien. For å prioritere gående og gi plass til den nye fjellgaten må deler av Gamle Romsdalsveg gjøres om til enveiskjørt gate. Dette er et nødvendig grep for å bevare gangmuligheter på eksisterende fortau. Kjøreretning inn mot sentrum vedlikeholdes, men all trafikk ut av sentrum sørover må endres til andre langsgående gater. Enveiskjøringen starter der Tverlegata møter Gamle Romsdalsveg og slutter der Gamle Romsdalsveg møter Isfjordvegen, Nesgata og Sakarigata. Storgata vil være det mest åpenbare alternativet for utkjøring, da denne gaten ligger omtrent parallelt med Gamle Romsdalsvei og er en gate som kan håndtere en økning i trafikk ut fra sentrum uten store omfattende grep.

- **Universell utformet rampe til Nebba**

- **Steintrapp/belegg der stien preges av store erosjonsskader.**

Fra trafikert bilgate

a

Gang stien fra Tindesenteret byr på en variert og spennende opplevelse gjennom sentrums gater. Bystien tilgjengelig gjør den bynære storfjellsopplevelsen, med mulighet er til å nyte byens goder underveis. Målet er å gjøre det lett for besøkende og Åndalsnes befolkning å komme tett på den gode naturopplevelsen i byen.

Figur 5.7 a-b: Illustrasjon viser hvordan eksisterende trafikert bilgate (a) kan forandres til enveiskjørt fjellgate (b).

b

Til hyggelig fjellgate

Fra krevende sti

a

Til trygg sti

Skogsstien opp mot Nesaksla byr på en eventyrlig opplevelse både for store og små. Stien viser vei gjennom landskapet, og synliggjør de spennende variasjonene terrenget byt på. Målet er at turgåere skal føle seg trygge så lenge de velger å følge stien.

Figur 5.8 a-b: Illustrasjon viser hvordan sti med brede tråkk og blåttlagte røtter (a) kan forandres til en trygg og smal sti (b).

b

Fra utilgjengelig naturopplevelse

Til tilgjengelig naturopplevelse

En universelt utformet rampe åpner opp for at flere kan ta del i opplevelsen langs stien. Målet er at rampen skal gi trygghet og rom for mestring.

Figur 5.9 a-b: Illustrasjon viser hvordan eksisterende og for mange utilgjengelig terreng (a), kan forandres til en tilgjengelig naturopplevelse (b).

Opphold
Informasjon
Utsikt

Oppholdssoner, informasjonsdeling og utsiktspunkt skaper attraksjoner og gir turen et særegent innhold. Soner for opphold gir turgåer mulighet for å sette seg ned, hvile kroppen og ta inn alle inntrykkene naturen og landskapet byr på. Utsikt fremkaller en følelse av noe storslått, stimulerer og gir påfyll av energi. Informasjonsdeling gir økt kunnskap og forståelse for natur og landskap. Storfjellsopplevelsen knyttet til Nesaksla byr i ulik grad på en variasjon i utsikt og naturopplevelse. Enkelte utkikkspunkt er mer tilrettelagt og fremhevet enn andre, slik som Nebba og Rampestreken. Det er forøvrig et forbedringspotensial i både oppholdssoner, informasjonsdeling og utsiktssoner langs den spektakulære stien. For å styrke, bevare og tilgjengeliggjøre turens allerede populære attraksjoner anbefales det å i størst mulig grad bygge videre på eksisterende utsiktspunkt. Med ny turstart fra Tindesenteret vil det være fordelaktig å tilrettelegge for synliggjøring av den sentrumsnære utsikten til omkringliggende fjellandskap. Enkel informasjonsdeling vil øke turgåers bevissthet til omgivelsene, samt gi økt innsikt i fjellenes historie. Informasjonsdeling vil stimulere til nærhet og

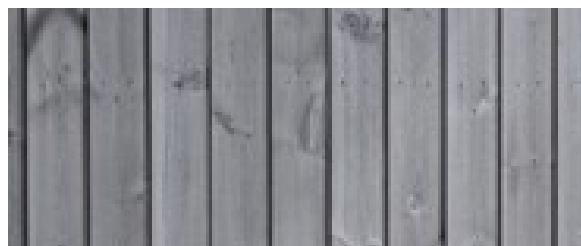
forståelse for hvilket landskap turgåer befinner seg i. Det kan tenkes at en slik informasjon, der utsikten og fjellene står for innholdet tilgjengeliggjør landskapet på en ny måte som igjen vil fremme en følelse av økt tilhørighet og tilstedeværelse. Ved å bygge videre på eksisterende utsikt til det unike omkringliggende landskapet sett fra ulike ståsted med utgangspunkt i sentrum, Nebba, Rampestreken og Nesaksla vil turens identitet tydeliggjøres, og understreke Åndalsnes posisjon som Norges Tindehovedstad. Opplevelsen bygger også opp under visjonen om å være: Verdens beste kommune for naturglade mennesker, der formidling av den unike bynære storfjellsopplevelsen gjennom opphold, informasjonsdeling og utsikt markerer kommunens nærhet og kjærlighet for sine omgivelser. For å øke tilgjengeligheten og bevissthet ytterligere knyttet til den unike landskapsopplevelsen må informasjonsdeling og oppholdssoner også etableres underveis mellom hovedattraksjonene. På denne måten vil turens attraksjonsverdi øke da flere med ulike fysiske forutsetninger kan ta seg til deler av turen, og samtidig ha muligheter for å nyte utsikten, roen og det unike landskapet.

ELEMENT / MATERIALBRUK: Opphold, informasjon, utsikt

Tilrettelegging: Oppholdsplasser

Oppholdssoner i form av stedsbygde sitteplasser skal etableres ved attraktive utsiktspunkt, og der det anses som gunstig for at turgåere skal kunne ta en pause. Sitteplassene skal bestå av enkle benk konstruksjoner som er tilpasset terrengets naturlige form. På denne måten kreves det ingen inngrep i terrenget og benkene glir på best mulig måte inn som en naturlig del av landskapets karakteristiske preg. Benkene skal på samme måte som universelt utformet rampe bygges i materialet Kebony. Dette forsterker den helhetlige følelsen av turen da noen materialtyper gjentar seg, og skaper sammenheng og gjenkjennbarhet.

Figur 5.10: Foto av trematerialet Kebony viser hvordan treet vil eldres fra lys brun til sølvgrå etterhvert som det utsettes for vær.

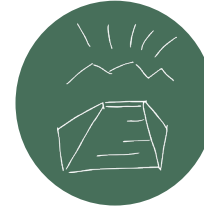

Tilrettelegging: Informasjonsskilt

Informasjonsskilt i form av enkle konstruksjoner skal etableres i tilknytning til utsikt og oppholdssoner. Det kan også være fordelaktig å etablere skilt der man kun ønsker å synliggjøre utsikten uten å knytte det til sitteplasser. Informasjon kan deles ved bruk av et enkelt utformet skilt, der hvert skilt tilpasses det gitte landskapet det skal formidle. Skiltene skal gi utfyllende info om utsikten i området. Dette formidles ved at inneholde viser til fjellstrukturer med navn og høyde, litt utfyllende informasjon, og gjerne med en kort beskrivelse om fjellbestigningens historie i den aktuelle utsikten. Informasjonen må være på norsk og engelsk. Skiltet kan bestå av kortentstål som ramme, og med et gjennomsiktig materiale i form av plast eller glass der fjellstrukturene er gravert inn. På denne måten gjentas brukte materialer også her, da kortentstål allerede er brukt på eksisterende rampe og Rampestreken. Skiltet kan hete Tinde titt og gi turgåer mulighet til å speile landskapet med tilleggsinformasjon ved å se gjennom glass eller plastdekket. Informasjonsdeling integreres på denne måten som en attraktiv del av turen.

Figur 5.11: Foto er ment som inspirasjon til hvordan informasjonsskilt kan utformes med utgangspunkt i en ramme av kortentstål og et gjennomsiktig felt der fjell og informasjon kan graves inn (ikke tilstrekkelig vist i dette bildet).

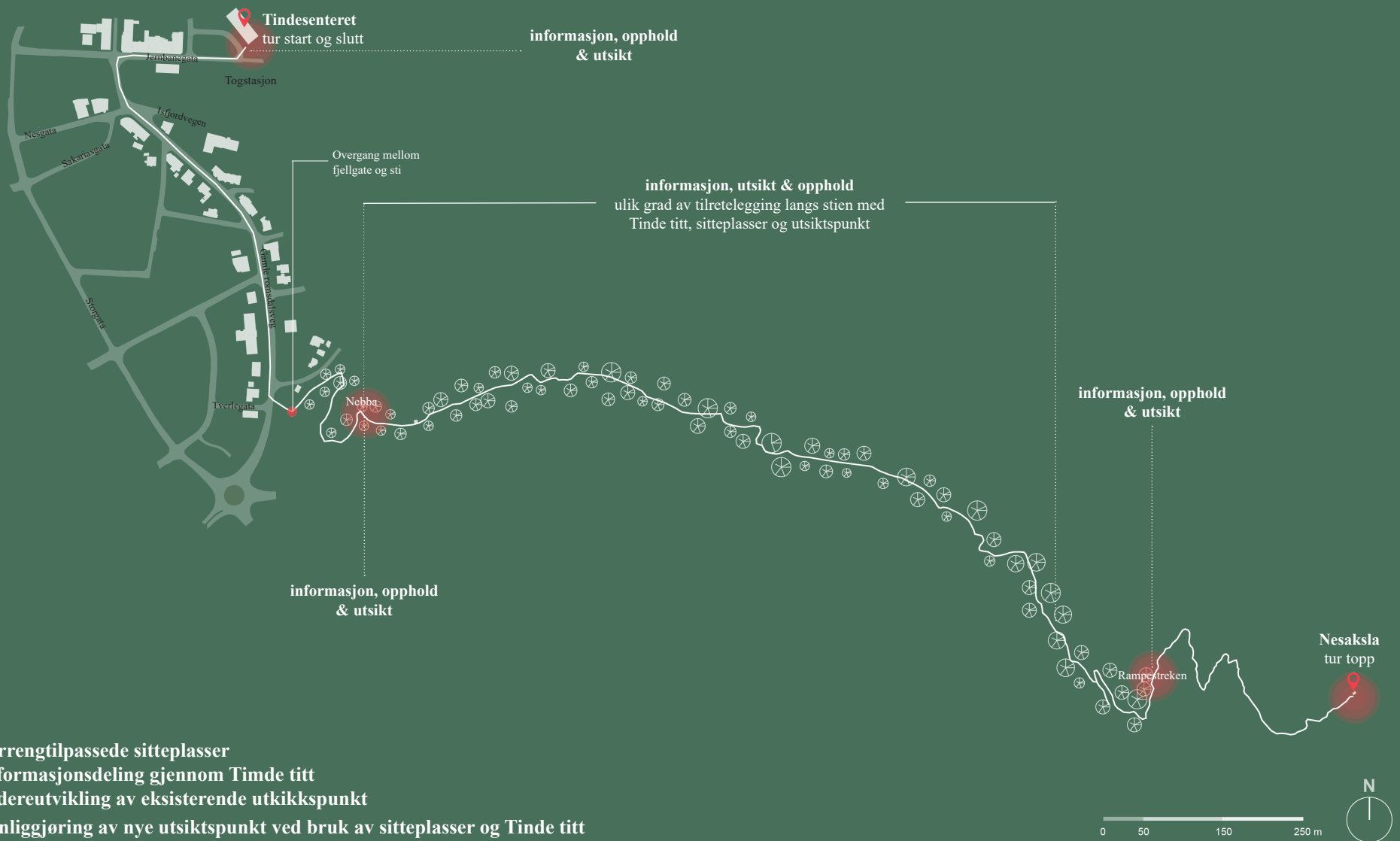
Tilrettelegging: Utsiktspunkt

Eksisterende attraktive utkikkspunkt skal bygges videre på. I sentrum vil utsikten tydeliggjøres i hovedsak ved bruk av ny fjellgate og informasjonsskiltet Tinde titt. Ved Nebba skal utsikten styrkes ved etablering av universelt utformet rampe med rekkverk. Rampen skal tilpasses terrenget på best mulig måte. Utsiktspunktet blir en forlengelse av universelt utformet rampe, og Kebony brukes også her som materiale. Videre kan Rampestreken videreutvikles med tilrettelegging av to nye utsiktsplata. Her brukes samme materiale med stål, slik at de nye utsiktspunktene har samme stil som eksisterende. De nye plataene skal spille på den samme følelsen av å sveve over Åndalsnes, men det er viktig at de integreres slik at de ikke tar oppmerksomheten eller ødelegger for det nåværende populære utsiktspunktet. På toppen av Nesaksla skal utsikten opprettholdes slik den er, dette for å ivareta og styrke opplevelsen av det urørte og storslåtte landskapsbildet.

Figur 5.12: Foto viser hvordan eksisterende bruk av materialer på Rampestreken bør videreføres i nye Rampestrek utsiktspunkt.

LANDSKAPSARKITEKTONISKE TILTAK: Opphold, informasjon, utsikt

- Terrengtilpassede sitteplasser
- Informasjonsdeling gjennom Tinde titt
- Videreutvikling av eksisterende utkikkspunkt
- Synliggjøring av nye utsiktspunkt ved bruk av sitteplasser og Tinde titt

Fra anonym utsikt

a

Til attraktivt utsiktspunkt

Utsiktspunkt ved fjellstiens start ved Tindesenteret gir en spennende start på turopplevelsen, der man kan se og lese om fjellet man skal bestige. Målet er å gjøre turgåere og besøkende bevisst på landskapet særegenheter og synliggjøre de unike omgivelsene.

b

Figur 5.13: Illustrasjon viser hvordan dagens utsikt kan forandres fra noe anonymt (a) til en viktig attraksjon (b).

Fra middels tilgjengelig utsiktspunkt

a

Til attraktivt tilgjengelig utsiktspunkt

Utsiktsplatå ved Nebba byr på en spektakulær utsikt mot Åndalsnes og omkringliggende landskap. Den korte avstanden fra byen gjør det enkelt å benytte seg av turen. Målet er at rampen skal legge til rette for at alle kan komme seg opp hit og nyte utsikten og naturen.

b

Figur 5.14: Illustrasjon viser hvordan dagens utsikt ved Nebba kan forandres fra noe utilgjengelig (a) til et utsiktspunkt for alle (b).

Fra usynlig forbigående utsikt

a

Til synlig utsikts titt

Tinde titt gjør det mulig for turgåere å hente informasjon om landskapet. Målet er å gi økt kunnskap og nærhet til fjellene og naturen, samt motivere turgåere til å bestige toppen av fjellet.

Figur 5.15: Illustrasjon viser hvordan dagens utsikts mellom trærne i skogen kan forandres fra å være en utsikt man raskt går forbi (a) til å bli et sted man stopper (b).

b

Fra forbigående terreng

Til attraktivt pausepunkt

Sitteplasser gir mulighet for opphold langs stien. Målet er at flere med ulike fysiske forutsetninger skal kunne få en positiv opplevelse av turen og nyte utsikten underveis.

Figur 5.16: Illustrasjon viser hvordan dagens terreng som i liten grad gjør det mulig for turgåere å ta en pause underveis(a) kan forandres til attraktive oppholssoner (b).

Fra ett utsiktspunkt

Til flere attraktive utsiktspunkt

Flere utsiktsmuligheter ved Rampestreken vil åpne opp for at et større antall besøkende kan nyte utsikten samtidig. Målet er å fremme den luftige naturopplevelsen, der man selv kan velge grad av 'luftighet'.

Figur 5.17: Illustrasjon viser hvordan dagens utsiktspunkt med et smalt platå (a) kan forandres til flere ulike platåer (b).

Fra majestetist utsikt

a

Til majestetisk utsikt

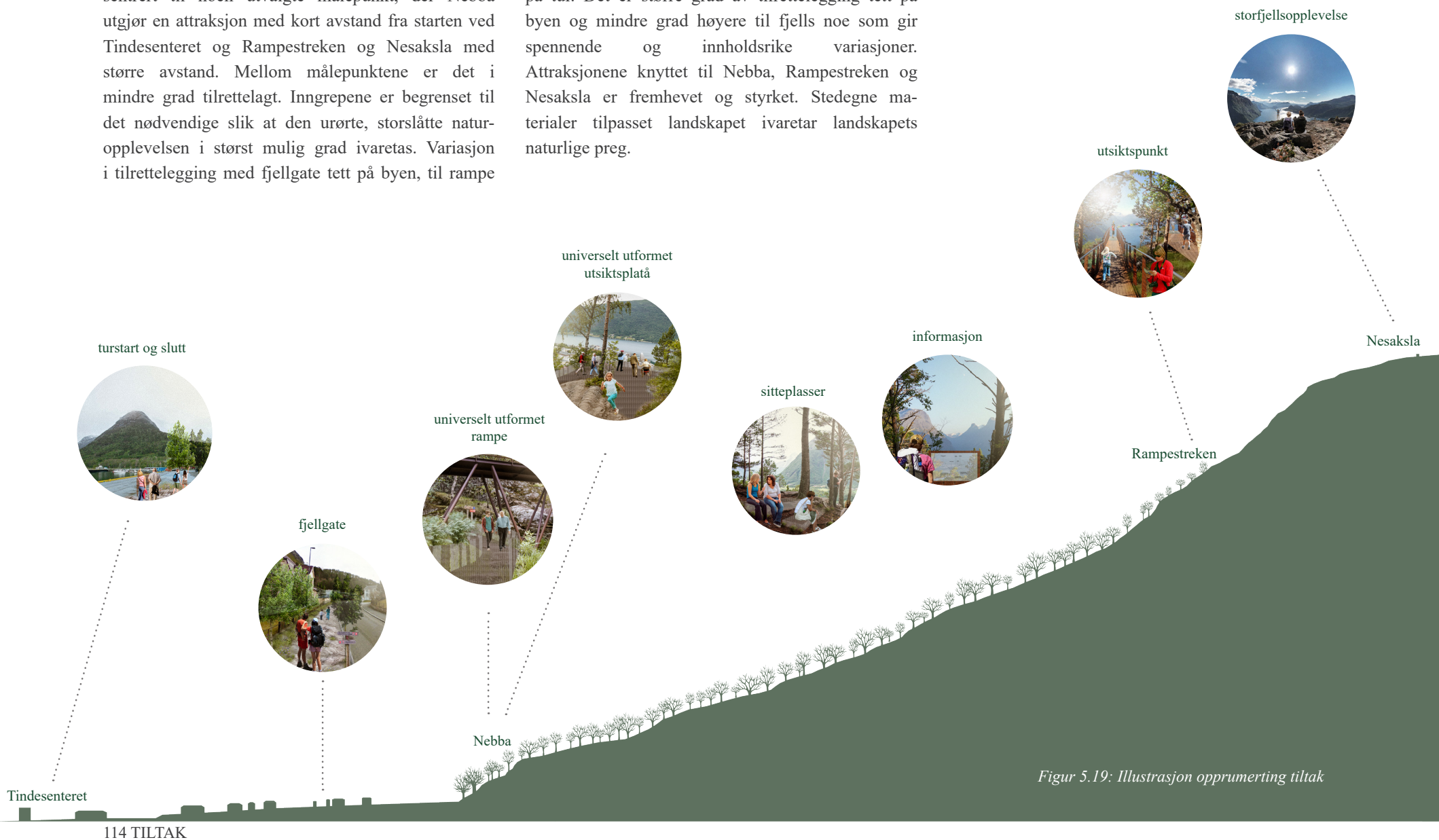
Bevaring av den majestetiske storfjellsopplevelsen vil gi besøkende en unik opplevelse av noe urørt og mektig. Målet er å gi turgåere en opplevelse av mestring og tilfredstillelse, der landskapet på toppen kan ses på som selve gullmedaljen i bestigningen av fjellet.

Figur 5.18: Illustrasjonen viser hvordan det eksisterende landskapet (a) bevares slik det er, der både joggeren over Romsdalseggen og turgåeren som gått fra Åndalsnes kan nyte den samme mektige naturopplevelsen

Oppsummering tiltak

Terrengformene blir utnyttet. Inngrepene er konsentrert til noen utvalgte målepunkt, der Nebba utgjør en attraksjon med kort avstand fra starten ved Tindesenteret og Rampestreken og Nesaksla med større avstand. Mellom målepunktene er det i mindre grad tilrettelagt. Inngrepene er begrenset til det nødvendige slik at den urørte, storslåtte natur-opplevelsen i størst mulig grad ivaretas. Variasjon i tilrettelegging med fjellgate tett på byen, til rampe

ved utkikkspunktet ved Nebba skal lokke flere ut på tur. Det er større grad av tilrettelegging tett på byen og mindre grad høyere til fjells noe som gir spennende og innholdsrike variasjoner. Attraksjonene knyttet til Nebba, Rampestreken og Nesaksla er fremhevet og styrket. Stedegne materialer tilpasset landskapet ivaretar landskapets naturlige preg.

Figur 5.19: Illustrasjon oppsummering tiltak

Konklusjon

Med oppgavens problemstilling:

Hvordan kan tilrettelegging ved bruk av landskapsarkitektoniske tiltak sikre en bærekraftig utvikling av storfjellsopplevelsen knyttet til byfjellet Nesaksla i Åndalsnes?

Svarer tiltakene på oppgavens problemstilling gjennom utformingsprinsippene:

BEVARE

Stiens sentrale rolle som grunnramme for veien gjennom det varierte landskapet opp mot Nesaksla bevares. Tilrettelegging og utbedring langs deler av stien vil styre ferdsele langs stien slik at naturkvaliteter og landskapets karakteristiske preg ivaretas. De landskapsarkitektoniske tiltakene er begrenset, og sentrert til ulike soner og tar utgangspunkt i landskapets identitet og rekreative verdier. Tiltakene i form av steinlegging og rampe følger terrengets naturlige former og vil i liten grad bryte med nåværende landskapsbilde. Eksisterende oppholdssoner og utsiktspunkt opprettholdes slik at den samlede turopplevelsen med sin unike variasjon i inntrykk fortsatt i stor grad er til stede.

TILGJENGELIGGJØRE

Landskapsarkitektoniske tiltak med ny fjellgate og videre utarbeidelse av eksisterende sti vil underbygge og forsterke muligheten til å ta stien i bruk. Økt fremkommelighet på grunn av tilrettelegging vil gi økt trygghet langs stien, og forbedre turens rekreative verdi. Ytterligere opparbeidning av eksisterende og nye oppholdssoner med enkle terrengtilpassede sitteplasser, og informasjonsdeling underveis vil gjøre turen tilgjengelig for et større antall besøkende, og gi virkninger ved at flere med ulik bakgrunn vil føle seg velkommen og ta del i opplevelsen.

STYRKE

Stien styrker og synliggjør den gode naturopplevelsen i sentrum og underbygger kommunens visjon som Verdens beste kommune for naturglade mennesker. Stienes mangeårige tråkk ivaretas slik at tilretteleggingen fremmer en positiv endring som ivaretar lokalbefolkningens tilhørighet til landskapet. Områdets kvaliteter løftes frem gjennom ny fjellgate, universelt utformet rampe og utsiktspunkt ved Nebba, tilrettelegging langs eroderte stiparti, bedret kapasitet på Rampestreken, informasjonsdeling og bevisstgjøring av landskapets særegenhet underveis og synliggjøring av den unike urørte storfjellsopplevelse på toppen av Nesaksla. Alle disse tiltakene vil gi endringer i landskapet som på en positiv måte kan styrke de besøkendes opplevelse i området.

REFLEKSJON

Avsluttende refleksjon

For et halvt år siden trodde jeg at denne oppgaven skulle handle om Romsdalseggen. Derfor gikk jeg over eggen utallige ganger sommeren 2019. Jeg gransket stien, la merke til detaljer, tok hundrevis av bilder, sto i kø på de travle dagene, snudde ved Mjølva fjellet en tidlig junidag på grunn av snøbyger, og nøt stillheten og det magiske lyset på kveldsturene da jeg hadde fjellet helt for meg selv. Jeg husker spesielt den ene kveldsturen jeg hadde, det var så fint. Jeg hadde gått over Romsdalseggen, ikke møtt ett eneste menneske, og jeg husker at jeg la merke til landskapet på en helt ny måte sammenlignet med noen dager tidligere når jeg hadde stått i kø. Den sommerkvelden kjente jeg på en tilstedeværelse jeg ikke hadde følt på lenge, en følelse av å bare være der på fjellet, ingen bekymringer, bare være et lite menneske i et stort landskap. Det er en følelse jeg liker, en følelse jeg føler meg hjemme i. Jeg husker derfor godt at irritasjonen ble desto større når denne roen og tilstedeværelsen ved Nesaksla ble forstyrret av en summene drone over hodet mitt. Ja jeg ble faktisk så irritert at jeg slengte en sur kommentar til den unge gutten som sto der i steintrappene og navigerte drona si over hodene på flere turgåere. Herfra ga jeg derfor full gass og registrerte ikke landskapet rundt meg i like stor grad slik jeg hadde gjort der oppe over Romsdalseggen.

Den sommeren visste jeg lite om hvor unik alle turene mine over Romsdalseggen ville bli for meg i ettertid, og at akkurat denne opplevelsen knyttet til dette landskapet snart skulle være historisk, både for meg og fremtidige turgåere. Debatten om Romsdalsgondolen hadde så smått begynt, men det var ennå ingen som trodde at gondolen ville bli en realitet.

Etter hvert som arbeidet med masteroppgaven skred frem og debatten om Romsdalsgondolen begynte å ta av, kom jeg frem til at det var den siste biten av turen over Romsdalseggen, nemlig stien fra Nesaksla og ned til Åndalsnes sentrum som ville være mest interessant for meg som en fremtidig landskapsarkitekt å fordype meg i, og jeg valgte derfor å fokusere på denne delen i min problemstilling.

Man kan si at denne masteroppgavens innhold i konkret form tar for seg en problemstilling rettet mot fremtidig utvikling og tilrettelegging av Nesaksla som naturopplevelse, både for lokalbefolkningen og turister. Romsdalseggen og Romsdalsgondolen er to vidt forskjellige satsningsområder innen reiselivet, som i stor grad legger videre føringer for utviklingen av landskapet, og det har derfor vært nødvendig å belyse disse. Samtidig har jeg gjennom arbeidet med

oppgaven fått innblikk og en dypere forståelse for landskapets betydning for oss som mennesker. Det kan kanskje fremstå som en selvfølge, men det er allikevel et tema som det er vanskelig å sette ord på. Det har vært utfordrende å finne den gode balansen mellom faglig og personlig ytring i denne prosessen, da jeg som så mange andre har en sterk tilhørighet til naturopplevelsen Nesaksla gir. Denne tilknytning har på mange måter gjort temaet i denne oppgaven til en mye mer kompleks oppgave enn jeg noen gang kunne forespeilet meg. Samtidig har bevisstheten knyttet til stadkjensle i større grad blitt tydeligere og tydeligere for meg gjennom arbeidet. Fordi det er jo det alt handler om, følelsen og tilknytningen vi har til våre omgivelser, enten du er en dagsturist som besøker Åndalsnes en dag, eller en fastbeboende som løper over eggen ukentlig, eller meg som er der i en kortere periode. Det å analysere landskaps fysiske strukturer er en enkel sak, det handler om å hente inn data og registrere det slik det er. Det å analysere menneskers tilknytning til sine omgivelser er derimot en mye mer kompleks og sammensatt oppgave. I denne masteroppgaven med utgangspunkt i min problemstilling har det blitt tydelig for meg hvor verdiløs landskapskarakteranalysen kan være alene. Den sier noe om de viktige hovedstrukturene i det gitte landskapet, men

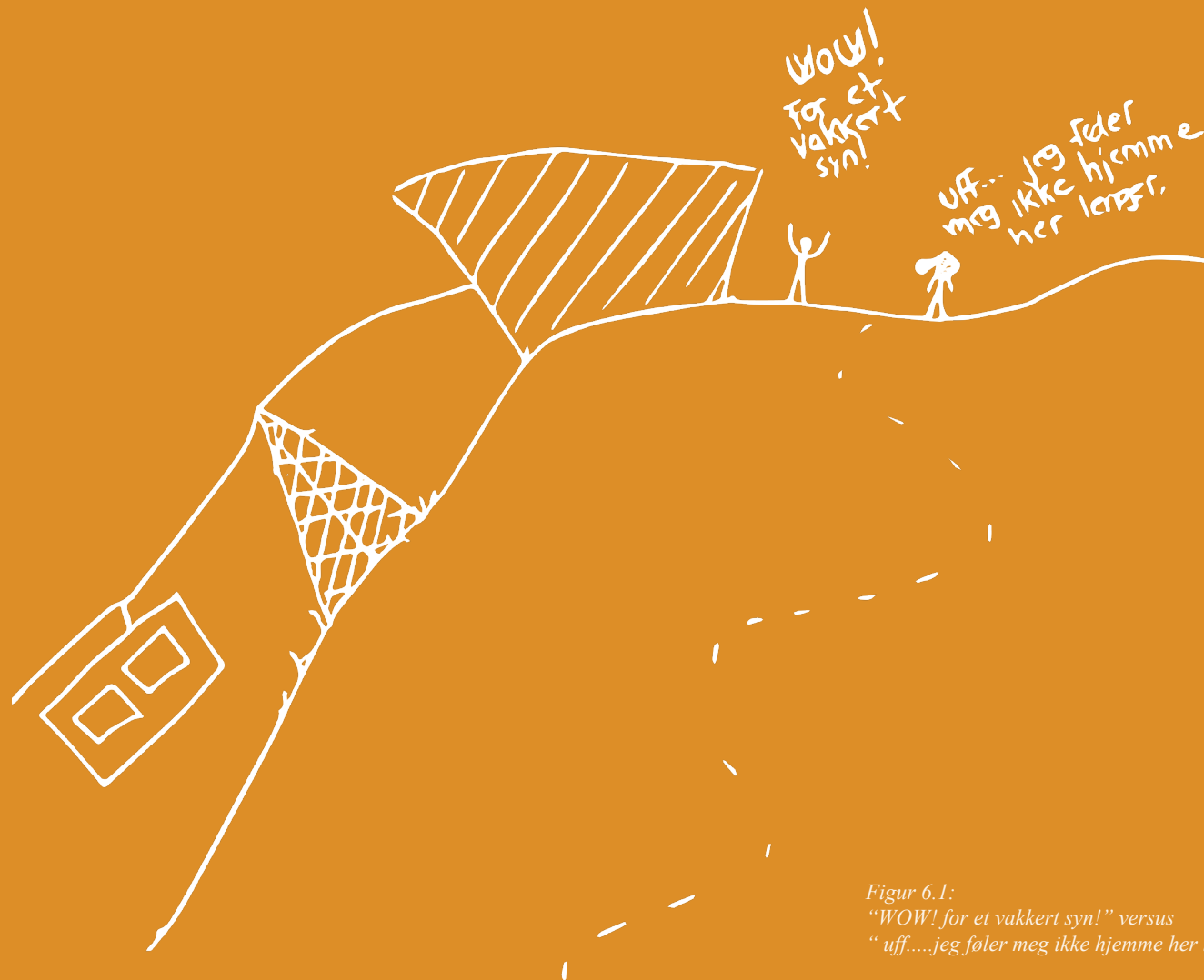
i liten grad noe om opplevelsen landskapet gir. Den romlig- estetiske delen av landskapsanalysen er forøvrig det analysetemaet som i størst mulig grad synliggjør noe som ligner om følelser. Når man skal utvikle landskap i en retning som ganger folket er det viktig å være klar over disse følelsene. Det har derfor vært verdifullt å bli bevisst stadkjensle som analyseform sett i sammenheng med en landskapskarakteranalyse, der de to til sammen utgjør en mer fullstendig forståelse av landskapet.

Utviklingen av reiselivet i Rauma kommune, med en satsning på gondol på Nesaksla gjenspeiler en prosess som i liten grad ivaretar en gruppe fjellglade mennesker i lokalbefolkningen. Romsdalsgondolen er definert som en sideprosess i denne oppgaven. Det å betrakte denne prosessen har vært interessant, men også krevende og noe forvirrende. Den interessante delen handler om en synliggjøring av satsningsområder i reiselivet på små plasser slik som Åndalsnes, der et privateid selskap får lov til å ta fortjeneste på bakgrunn av en svært populær friluftsopplevelse og legge beslag på et landskap med nasjonal interesse. Den mest krevende delen har vært

å stå på sidelinjen og betrakte denne prosessen på avstand uten å la seg rive med følelsesmessig. Den forvirrende delen har i stor grad handlet om spørsmål knyttet til hvorfor kommune og reiselivet velger dette som et satsningsområde da det på så alt for mange områder burde ringt en varselbjelle om at denne satsningen i liten grad faktisk er bærekraftig i et naturvennlig tilretteleggings perspektiv. Samtidig prøver og ønsker jeg å forstå, og den delen jeg kan forstå er at en slik satsning vil gi økonomisk trygghet for reiselivet i kommunen. Gondolen vil naturlig nok trekke til seg nye turister, og vil mye sannsynlig bli en ny attraksjon. Den vil også åpne opp for at et større antall mennesker skal kunne ta seg til toppen av Nesaksla, og dermed ta del i opplevelsen den nye fjellstasjonen der oppe vil gi. Men det å fronte en slik satsning som bærekraftig blir for meg gjennom kartleggingen i denne oppgaven noe svakt. Det er en enkel måte å skape en form for verdiskapning i reiselivet, men det er i liten grad kreativt, unikt eller særegent, og løfter ikke frem landskapets unike preg. Jeg må si at det svir litt både i landskapsarkitekt- og fjellhertet mitt å se at en slik satsning vinner frem, og jeg håper virkelig Rauma kommune har hatt noen gode refleksjoner

rundt hva en slik prioritering kan medføre, ikke bare med økonomisk gevinst men for landskapet som attraksjon og for lokalbefolkningen. Jeg håper denne oppgavens forslag til videreutvikling av den bynære storfjellsopplevelsen, som er utformet på bakgrunn av prinsipper om naturvennlig tilrettelegging, der hensynet knyttet til stadkjensle er forsøkt ivaretatt, og som gjenspeiler en holdning til natur og landskap som i stor grad imøtekommer bærekraft, kan være til inspirasjon i kommunens videre arbeid med å etablere Rauma som en bærekraftig turistdestinasjon.

Selv om gondolen er vedtatt i Rauma kommune kan denne oppgavens problemstilling relateres til så mange andre destinasjoner i Norge, der konflikten mellom næringsinteresser og naturvennlig tilrettelegging er stadig økende. Jeg vil derfor oppfordre reiselivsnæringen og kommunen til å finne gode bærekraftige løsninger, som i større grad fremhever og ivaretar hvert enkelt landskaps særegenhet, og som vil sikre og styrker menneskers identitet og tilhørighet til sine omgivelser. Noe som i et langsiktig og helhetlig perspektiv også vil gange reiselivet.

Figur 6.1:
"WOW! for et vakkert syn!" versus
"uff... jeg føler meg ikke hjemme her lengere..."

Er dette en ønskelig situasjon?

FIGURLISTE

Figurer uten oppgitt kilde er framstilt av forfatter

Nr	Type	Beskrivelse	Kilde
1.1	Foto	Utsikt Blånebba	
1.2	Foto	Trolveggen over skyene	
2.1	Illustrasjon	Studieområde	norgebilder.no
2.2	Illustrasjon	Åndalsnes i Norgeskartet	
2.3	Illustrasjon	Oppgavens struktur	
2.4	Foto	Utsikt mot Åndalsnes	
3.1	Diagram	Den europeiske landskapskonvensjonen	regjeringen.no
3.2	Foto	Menneske og landskapet	pintrest.no
3.3	Illustrasjon	Fjellets historie	
3.4 a-h	Foto & utklipp	populære turistattraksjoner	
3.4 a	Foto	Canvas Hotel	canvasnorway.com
3.4 b	Utklipp	Anmeldelse TripAdvisor Canvas Hotel	tripadvisor.com
3.4 c	Utklipp	Anmeldelse TripAdvisor Under restaurant	tripadvisor.com
3.4 d	Foto	Under restaurant	havhotellet.no
3.4 e	Foto	Romsdalseggen	visitnorway.no
3.4 f	Utklipp	Anmeldelse Romsdalseggen	tripadvisor.com
3.4 g	Utklipp	Anmeldelse Hotel Aak	hotelaak.no
3.5	Foto	Fosseråsa	
3.4	Foto	Fosseråsa nasjonal turiststi	
3.7	Diagram	Naturvennlig tilrettelegging	
3.8	Foto	Romsdalseggen sti	
3.9	Foto	Romsdalseggen	
3.10	Diagram	Åndalsnes og Romsdalen turistdestinasjon	
3.11	Illustrasjon	Romsdalsgondolen	
3.12	Illustrasjon	Romsdalsgondolen	
3.13	Diagram	Konsekvensutredning landskap, friluftsliv, naturmangfold	
3.14	Foto	cruisebåt Åndalsnes	molde-romsdalshavn.no
3.15	Diagram	Konsekvensutredning klima	
3.16	Diagram	Konsekvensutredning Romsdalseggen	

Nr	Type	Beskrivelse	Kilde
4.1	Foto	Utsikt Trollvegen	
4.2	Illustrasjon	Det store landskapsbildet	norgebilder.no
4.3	Illustrasjon	Det konkrete studieområdet	norgebilder.no
4.4	Illustrasjon	Landformer og vann	
4.5	Foto	Karakterdannende fjell	Kyrre Buxrud
4.6	Foto	Karakterdannende fjell	Kyrre Buxrud
4.7	Foto	Karakterdannende fjell	Kyrre Buxrud
4.8	Foto	Karakterdannende fjell	Kyrre Buxrud
4.9	Foto	Karakterdannende fjell	Kyrre Buxrud
4.10	Foto	Tre	
4.11	Illustrasjon	Vegetasjon	
4.12	Foto	Skog	
4.13	Illustrasjon	Spor i vegetasjonsdekket	
4.14	Foto	Tindesenteret	Kyrre Buxrud
4.15	Illustrasjon	Tilrettelegging	
4.16	Illustrasjon	Tilrettelegging Romsdalsgondolen	
4.17	Illustrasjon	Kulturhistoriske spor	
4.18	Foto	Ottarbu	Kyrre Buxrud
4.19	Foto	Nesaksla	Kyrre Buxrud
4.20	Illustrasjon	Snittlinje studieområde	
4.21	Illustrasjon	Siktlinjer sentrum	
4.22	Illustrasjon	Siktlinjer Nesaksla nedre del	
4.23	Illustrasjon	Siktlinjer Nesaksla midre/øvre del	
4.24	Illustrasjon	Siktlinjer Nesaksla topp	
4.25	Illustrasjon	Delområder	
4.26	Illustrasjon	Landskapskarakter	
4.27 a-d	Foto	Stadkjensle	
4.27 a	Foto	Nesaksla	visitnorway.no
4.27 b	Foto	Rampestreken	
4.27.c	Foto	Rampestreken	streken.no
4.27 d	Foto	Romsdalstrappa	smp.no

Nr	Type	Beskrivelse	Kilde
4.28	Illustrasjon	Spørreundersøkelse spørsmål 15 og 17	
4.29	Illustrasjon	Spørreundersøkelse, spørsmål 18	
4.30	Illustrasjon	Gondoldebatten	
4.31	Illustrasjon	Stadkjensle	
4.32	Foto	Stadkjensle	Romsdal Lodge
4.33	Foto	Luftig utsikt Romsdalseggen	Odd Erik Rønning
5.1	Foto	Skisseprosess	
5.2	Illustrasjon	En bynær storfjellsopplevelse	
5.3	Illustrasjon	Mulige salgs setninger	
5.4	Foto	Element/materialbruk fjellgate	
5.5	Foto	Tilrettelegging rampe, tremateriale Kebony	kebony.com
5.6	Foto	Tilrettelegging steintrapp	
5.7 a-b	Illustrasjon	Fjellgate	
5.8 a-b	Illustrasjon	Sti	
5.9 a-b	Illustrasjon	Universell rampe	
5.10 a-b	Foto	Tremateriale Kebony	kebony.com
5.11	Foto	Informasjons skilt	mastellone.dk
5.12	Foto	Utsiktspunkt Rampestreken	
5.13	Illustrasjon	Utsiktspunkt sentrum	
5.14 a-b	Illustrasjon	Utsiktspunkt Nebba	
5.15 a-b	Illustrasjon	Utsikts titt (Tinde titt)	
5.16 a-b	Illustrasjon	Sitteplasser	
5.17 a-b	Illustrasjon	Rampestreken utsiktspunkt	
5.18 a-b	Illustrasjon	Nesaksla utsiktspunkt	
5.19	Diagram	Oppsummering tiltak	
6.1	Illustrasjon	Ønsket fremtidig situasjon?	

Kartdata

Type

ETRS89/UTM sone 33

DXF-fil: Høydedata og
vanndata for Rauma
kommune

Kilde

Hentet fra: Norge i bilder

Mottat fra kommunen: 8.10.19

KILDELISTE

- Adventure tourism development index. (2018). 2018 ATDI report. Hentet fra: <http://www.adventureindex.travel/downloads.html>
- Amundsen, A., Haugen, H., Haltvik, O., Hapuoja, U., Kruse, B., Lindgren, D., ... Aasheim, S. P. (2019). Romsdalseggen, gondol og nasjonale turiststier. Åndalsnes avis. Hentet fra: <https://www.andalsnes-avis.no/>
- Ariansen, P. (1992). *Miljøfilosofi, En innføring*. Oslo: Universitetsforlaget AS.
- Berntsen, B. & Hågvær, S. (2010). Norsk natur - farvel? En illustrert historie. Oslo: Unipub forlag.
- Berre, N. & Lysholm, H. (2010). Omveg. Arkitektur og design langs 18 nasjonale turistveger: Statens Vegvesen, Nasjonale turistveger.
- Bischoff, A. (2005). Fornemmelse for stien. Hentet fra: <https://www.norskfriluftsliv.no/wp-content/uploads/2015/01/1367-FORNEMMELSE-FOR-STIEN-Annette-Bischoff.pdf>
- Bischoff, A. (2007). Mellom meg og det andre finns det stier. I Sookermany og Erikseb: *Veglederen: Et festskrift til Nils Faarlund*. Oslo: Gan Aschehoug.
- Bokvrimmel. (2013). Sagnet om Trollveggen – Trolla, bryllupet og soloppgangen. Hentet fra: <https://bokvrimmel.wordpress.com/2013/12/05/sagnet-om-trollveggen-trolla-bryllupet-og-soloppgangen/>
- Bruun, M. (1996). *Landskapet i norsk naturforvaltning*. Ås: Direktoratet for naturforvaltning/Institutt for landskapsplanlegging.
- Bryn, R., Hohle, P. & Larsen, A. (2017). Fjellklatring. Hentet fra: <https://snl.no/fjellklatring>
- Clemetsen, M. & Stokke, K. B. (2014). Landskapsresursanalyse: Regionalt utviklingsverktøy og lokalsamfunn. *Plan* (6): s 50-53
- Den Norske Turistforeningen, Innovasjon Norge & Friluftsrådernes Landsforbund. (2019). *Merkehåndboka. Tilrettelegging og synliggjøring av turruter*. Hentet fra: file:///C:/Users/Johanne/Documents/Masteroppgave/Andre%20dokument/DNT_Merkehåndbok_2019.pdf
- Den Norske Turistforeningen. (2019). 150 år med turglede. Hentet fra: <https://www.dnt.no/historikk/>
- Direktoratet for byggkvalitet. (2017). *Byggeteknisk forskrift (TEK17) med veiledning*. Hentet fra: <https://dibk.no/byggereglene/byggeteknisk-forskrift-tek17/12/iii/12-16/>
- Direktoratet for naturforvaltning og Riksantikvaren. (2010). Landskapsanalyse. Fremgangsmåte for vurdering av landskapskarakter og landskapsverdi. Hentet fra: <https://www.riksantikvaren.no/Ansvarsomraader/Landskap/Landskapsanalyse>
- Egoz, S., Jørgensen, K. & Ruggeri, D. (2018). *Defining landscape democracy: A path to spatial justice*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing Limited.
- Ekelund, T. (2018). *Stiens historie: En reise til fots*. Oslo: Cappelen Damm AS.
- Faarlund, N. (2015). *Friluftsliv: En dannelsesreise*. Oslo: Ljå Forlag.
- Fiskeridepartementet. (2017). *Opplev Norge – unikt og eventyrlig*. (Meld.St.19 (2016-2017)). Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-19-20162017/id2543824/sec1>
- Fladmark, H.F., Reusch, M., Braadland, T.E. & Sander, G. (2019). Konsekvensutredning. Hentet fra: <https://snl.no/konsekvensutredning>
- Fredman, P., Reinius, S.W & Lundberg, C. (2009). *Turism i natur. Definitioner, omfatning, statistikk*. Hentet fra: https://www.researchgate.net/publication/238738599_Turism_i_natur_Definitioner_omfatning_statistik/link/0c96053ac5cb3c8fb9000000/download

Hyvik, J.J. (2015). Kulturnasjonalismen 1830-1870. Hentet fra: <https://www.norgeshistorie.no/bygging-av-stat-og-nasjon/artikler/1428-kulturnasjonalisme-1830-1870.html>

Innovasjon Norge. (2018a). Merkevaren Norge – en nasjonal eksportsatsing. Hentet fra: <https://www.innovasjon norge.no/no/om/nyheter/2018/merkevaren norge/>

Innovasjon Norge. (2018b). Rekordoppslutning rundt norsk bærekraftordning. Hentet fra: <https://www.innovasjon norge.no/no/om/nyheter/2018/rekordoppslutning-rundt-norsk-barekraftordning/>

Innovasjon Norge. (2019a). Merket for bærekraftig reisemål. Hentet fra: <https://www.innovasjon norge.no/no/tjenester/reiseliv/merket-for-barekraftig-reiseliv/>

Innovasjon Norge. (2019b). Reiselivsprisen. Hentet fra: <https://www.innovasjon norge.no/no/om/prisutdelinger/reiselivsprisen/>

IVest Consult AS (2019a). Rauma kommune – detaljregulering – reguleringsplan – gondolbane Åndalsnes – fråsegn ved varsel om oppstart. Hentet fra: https://innsyn.onacos.no/rauma/wfdocument.ashx?journalpostid=2019008664&dokid=363242&versjon=1&variant=A&fbclid=IwAR2ekm-LRdQw4lWPHizh7-X_ZONeETMTmtBQVakVMXN-VmnTjDHogm_ju1o0

IVest Consult AS. (2019b). Privat detaljregulering for Romsdalsgondolen, Åndalsnes, Rauma kommune. Plaomtale med KU og ROS. Planforslag til godkjenning. Hentet fra: <https://innsyn.onacos.no/rauma/wfdocument.ashx?journalpostid=2019013310&dokid=371242&versjon=1&variant=A&>

Jaeger, H. A. (2010). Sublime Landskap, Peder Balke, Thomas Fearnley, Thomas Pihl, Fiona Tan: Kunsthuset Kabuso, 05.06.2010-29.08.2010. Ukjent forlag

Jørgensen, E.A. (2019). Second stop: Aak hotel. Hentet fra: https://annijor.no/second-stop-aak-hotel/?fbclid=IwAR2tDKYELh4HY_NnPpZwk9ia2_CUCJPymo7ahcnrxwX-UDN9E2VHOUEMy9zI

Jørgensen, K., Clemetsen, M., Thorén, K. H. & Richardson, T. (2016). *Mainstreaming landscape through the European Landscape Convention*. New York: Rutledge.

Kebony. (2019). Fordeler med Kebony. Hentet fra: <https://kebony.com/no/content/fordeler-med-kebony>

124 KILDELISTE

Kielland, I. R. (2015). Utenfor allfarvei. Hentet fra: <https://www.dn.no/d2/friluftsliv/arne-nass/ingrid-gjerde/nils-faarlund/utenfor-allfarvei/1-1-5307728>

Kielland, R.I. (2015). Utenfor allfarvei. Hentet fra: <https://www.dn.no/d2/friluftsliv/arne-nass/ingrid-gjerde/nils-faarlund/utenfor-allfarvei/1-1-5307728>

Klima- og Miljødepartementet. (2016). Friluftsliv. Naturen som kilde til helse og livskvalitet. (Meld.St.18, (2015-2016)). Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/contentasset/s/9147361515a74ec8822c8dac5f43a95a/no/pdfs/stm201520160018000dddpdfs.pdf>

Klima- og miljødepartementet. (2017). Klimastrategi for 2030 – norsk omstilling i europeisk samarbeid (Meld. St. 41 (2016-2017)). Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/meld.-st.-41-20162017/id2557401/sec1>

Kulturminnesøk. (2019a). Aandal gard, Aandalhuset. Hentet fra: <https://kulturminnesok.no/minne/?queryString=https://data.kulturminne.no/askeladden/lokalitet/227026>

Kulturminnesøk. (2019b). Åndalsnes stasjon/Jernbaneanlegg. Hentet fra: <https://kulturminnesok.no/minne/?queryString=https://data.kulturminne.no/askeladden/lokalitet/226843>

Lothe, E.R. (2019). Fikk tydelig signal om at gondol truer. Hentet fra: https://www.andalsnes-avis.no/N_ring/2019/10/11/—Fikk-tydelig-signal-om-at-gondol-truer-20149317.ece

Lov om Innovasjon Norge. (2019). Lov om Innovasjon Norge. (LOV-2003-12-19-130). Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2003-12-19-130?q=lov+om+innovasjon+norge>

Malt, U. (2015). Kvalitativ. Hentet fra: <https://snl.no/kvalitativ>

Messel, N. (2008). *Oppdagelsen av fjellet*. Oslo: Nasjonalmuseet for kunst, arkitektur og design.

Miljødepartementet. (2007). Regjeringens miljøpolitikk og rikets miljøtilstand. (Meld. St.26 (2006-2007)). Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/Stmeld-nr-26-2006-2007-/id465279/sec1>

Miljødirektoratet. (2018). Landskap. Hentet fra: <http://www.miljokommune.no/Temaoversikt/planlegging1/Miljohensyn-i-arealplanlegging/Landskap/Landskap/>

Miljødirektoratet. (2019a). Nasjonale turiststier. Autorisasjonskrav. Hentet fra: https://tema.miljodirektoratet.no/Global/dokumenter/tema/friluftsliv/nasjonale-turiststier_ autorisasjonskrav2018.pdf

Miljødirektoratet. (2019a). Nasjonale turiststier. Hentet fra: <https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/friluftsliv/nasjonale-turiststier/>

Miljødirektoratet. (2019b). Fosserråsa i Geiranger Norges første Nasjonale turiststi. Hentet fra: <https://www.miljodirektoratet.no/aktuelt/nyheter/2019/juni-2019/fosserasa-i-geiranger-norges-forste-nasjonale-turiststi/>

Miljødirektoratet. (2019b). Nasjonale turiststier. Hentet fra: <https://www.miljodirektoratet.no/ansvarsomrader/friluftsliv/nasjonale-turiststier/>

Miljødirektoratet. (2019c). *Naturvennlig tilrettelegging for friluftsliv*. (veileder, M-1326/2019). Hentet fra: <file:///C:/Users/Johanne/Documents/Masteroppgave/Andre%20dokument/naturvennlig%20tilrettelegging%20for%20friluftsliv.pdf>

Miljøverndepartementet. (2009). Den Europeiske Landskapskonvensjonen, hverdagslandskapet. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/contentassets/a9ac849929474654a039e63ed7a520b2/deneuropeiskelandskapskonvensjonen.pdf>

Mork, M. (2019). Under vinner reiselivsprisen 2019. Hentet fra: <https://business.visit-norway.com/no/nyheter/2019/under-vinner-reiselivsprisen-2019/>

Mæland, S. (2005). Fjellnatur - Hytter - Landskapsendring. Hentet fra: https://naturvernforbundet.no/getfile.php/133690-1264598324/Dokumenter/Rapporter%20og%20faktaark/2006%20og%202005/Fjellnatur_-_Hytter_-_Landskapsendring.pdf

Naturmangfoldloven. (2019). Lov om forvaltning av naturens mangfold. (LOV-2009-06-19-100). Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2009-06-19-100?q=naturmangfoldloven>

NHO Reiseliv. (2019). Klimautslipp knyttet til norsk reiseliv. Hentet fra: <https://www.nhoreiseliv.no/contentassets/e630f86bfe2d4e028f6903d81bce6fd5/klimaregnskap-for-norsk-reiselivsbransje.pdf>

Nilsen, I. E., Buxrud, K., Kudinoff, A., Schelble, A., Øverebø, H. E., Midtgaard, E. G.,... Åstrand, K. (2019). Vi har bosatt oss i Rauma, og det håper vi flere også vil gjøre! Åndalsnes avis. Hentet fra: <https://www.andalsnes-avis.no/>

Norsk institutt for bioøkonomi. (2019). Arealinformasjon, Markslag. Hentet fra: https://kilden.nibio.no/?lang=nb&topic=arealinformasjon&bgLayer=graatone_cache&X=6958587.45&Y=124984.85&zoom=9&catalogNodes=74,2&layers=veg_vegetasjonstypar,landskap_landskap,ar5_treslag&layers_opacity=0.75,0.75,0.75

Norsk institutt for naturforskning (NINA). (2003). Bruk og forvaltning av nasjonalparker i fjellet. Hentet fra: <https://www.nina.no/archive/nina/PppBasePdf/fagrappport/072.pdf>

Norsk Tindesenter (2017). Spørreundersøkelse Romsdalseggen. Upubliserte data.

Norsk Tindesenter (2018). Besøksstrategi Romsdalseggen. Åndalsnes: Norsk Tindesenter.

Norsk-klattring.no. (2011). Førstebestigning av Trollveggen. Hentet fra: <https://www.norsk-klattring.no/inspirasjon/foerstebestigningen-av-trollveggen>

Næss, A. (1999). *Livsfilosofi - Et personlig bidrag om følelser og formuft*. Oslo: Universitetsforlaget.

Næss, A. (2010). Arne Næss om dypøkologi. *Grevlingen. Naturvernforbundet i Oslo og Akershus* (3): s. 6-9.

Okkelmo, S. T. (2019). Romsdalseggen – Norges nye skrytetur. Hentet fra: <https://www.vg.no/reise/>

Pearson, S. (2019). Norway's Bold Plan to Tackle Overtourism, And Climate Change at the Same Time. Hentet fra: <https://www.outsideonline.com/2401446/norway-adventure-travel-overtourism>

Plan og bygningsloven. (2019). Lov om planlegging og byggesaksbehandling. (LOV-2008-06-27-71). Hentet fra: <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2008-06-27-71>

Puschmann, O. (2005). *Nasjonalt referansesystem for landskap- beskrivelse av Norges 45 landskapsregioner*. Ås: Norsk institutt for jord- og skogkartlegging.

Ramsrud, J. K & Ousdal, J-O. (2019). *Sårbarhetsvurdering av normalruta over Romsdalseggen* (Rapport). Tonstad i Sirdal: Karttjenester as.

Rauma kommune. (2019). Samfunnplan 2019-2030. Hentet fra: https://www.rauma.kommune.no/_f/p1/i755cdde5-2c07-4aa0-8e94-264b175b12da/samfunnsplan-endelig.pdf

Regjeringen. (2009). Europeisk landskapskonvensjon. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/plan-bygg-og-eiendom/plan--og-bygningsloven/plan/internasjonalt-plansamarbeid/landskapskonvensjonen/om-konvensjonen/europeisk-landskapskonvensjon-norsk-teks/id426184/>

Regjeringen. (2014). Den europeiske landskapskonvensjonen. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/tema/plan-bygg-og-eiendom/plan--og-bygningsloven/plan/internasjonalt-plansamarbeid/landskapskonvensjonen/id410080/>

Regjeringen. (2017). Regjeringen vil videreutvikle Nasjonale Turiststier. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/ny-side4/id2575078/>

Regjeringen. (2018). Landskap. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/no/sub/stedsutvikling/ny-emner-og-eksempler/landskapskonvensjonen/id535766/>

Remmem, K. I. (2019). Rauma har bruk for oss alle. Hentet fra: <https://www.andalsnes-avis.no/meninger/leserbrev/2019/11/12/«Rauma-har-bruk-for-oss-alle»-20377563.ece>

Romsdal.com (2019). Nesaksla. Slik går turen. Hentet fra: <https://romsdal.com/romsdal/romsdal2010.nsf/route.xsp?id=KO78JJ9K>

Romsdalen AS. (2019). Økt Cruisetraffikk. Hentet fra: <https://romsdalen.no/>

Romsdalsgondolen AS. (2019). Forprosjektrapport. Hentet fra: https://www.rauma.kommune.no/_f/ia0dc1522-a58e-4b7c-8419-269a4f47a807/forprosjektrapport-romsdalgondolen-as-12062019.pdf

Rottle, N. & Yocom, K. (2010). *Basics Landscape Architecture 02: Ecological Design*. Lausanne, Sveits: AVA Publishing SA. 175 s.

Sander, K. (2017). Metode. Hentet fra: <https://estudie.no/hva-er-en-metode/>

Schnack, K. (2001). Natursyn og naturoppfattelse. Invasive arter og GMO'er: nye trusler mod naturen. *Naturrådet*. 152-161 s.

Statistisk sentralbyrå. (2019). Kommunefakta. Rauma – 1539 (Møre og Romsdal). Hentet fra: <https://www.ssb.no/kommunefakta/rauma>

Svensen, H. (2012). *Bergtatt*. Oslo: Aschehoug & Co.

Tjernshaugen, A og Olerud, K. (2018). bærekraftig utvikling. Hentet fra: https://snl.no/bærekraftig_utvikling

TripAdvisor Norge. (2019). Ting å gjøre i Norge. Hentet fra: <https://no.tripadvisor.com/Attractions-g190455-Activities-Norway.html>

Visit Norway. (2019). Tindehovedstaden Åndalsnes i Romsdalen. Velkommen til Romsdalen. Hentet fra: <https://www.visitnorway.no/reisemal/vestlandet/nordvest/tindehovedstaden-andalsnes/>

World Tourism Organization (UNWTO). (2019). Sustainable development. Hentet fra: <https://www.unwto.org/sustainable-development>

Takk for turen!

Norges miljø- og biovitenskapelige universitet
Noregs miljø- og biovitenskapelige universitet
Norwegian University of Life Sciences

Postboks 5003
NO-1432 Ås
Norway